

EXCERPTIONUM ALLEGORICARUM

LIBRI XXIV

Cum scholiis domini Thomæ Garzonii a Bagnacaballo cœnobii S. Victoris Parisiensis
theologi

PROLOGUS.

Accipe, charissime frater, Excerptionum munus quod postulasti. Invenies in eo multa ex multis libris collecta, in unam seriem ordinate disposita, sibi prout ratio sensuum postulat cohærentia, continuata et connexa, dilectionis tuæ studio satis utilia. Sacrorum namque librorum fertiles agros pervolantes, et ex eis optima quæque colligentes, pauca vel nulla simplicitati tuæ sacræ Scripturæ lectionem ingredienti necessaria præternittimus. Per hæc autem, quæ scribimus, nec grammaticos docere, nec sapientes volumus erudire, sed tuæ petitioni, tuo desiderio volumus satisfacere, tuumque studium in melius adjuvare. Sed et hæc tibi notum esse volumus, quod de his, quæ tibi scribimus, nobis gloriam non damus, sed Deo, et sanctis doctoribus, ex quorum libris ea sumpsimus, fiet multa ponamus, quæ proprio sensu cogitavimus, propriis verbis dictavimus. Modum scribendi talem servamus. Totam schedulæ hujus seriem in duas partes dividimus. In prima parte materiam habemus originem artium, situm terrarum, cursum historiarum ab initio usque ad nos decurrentium. In secunda parte materiam habemus sensus allegoriarum, et tropologiarum secundum subjacentis lineam historiæ dispositarum. Primam partem per decem libros distinguimus. In primo libro de origine artium, et divisione earum breviter disputamus. In secundo materiam mundanæ et divinæ Scripturæ, et quomodo mundana divinæ subserviat demonstramus cum quorundam adjectione. In tertio situm terrarum describimus. In quarto summam historiæ divinæ ab initio usque ad nativitatem Christi ponimus. In quinto ortum, cursum et occasum regnorum mundi a tempore, quo ab initio esse cœperunt, usque ad nativitatem Christi. In sexto tractamus de imperatoribus Romanis ab Octaviano [Octavio] usque ad Trajanum. In septimo a Trajano usque ad Constantinum Magnum. In octavo a Constantino Magno usque ad Zenonem. In nono a Zenone usque ad Carolum Magnum. In decimo tractamus de origine, et regibus Francorum usque ad Carolum, et post, a Carolo usque ad nos. Secundam vero partem operis hujus per quatuordecim libros dividimus. Primus liber tractat de mysteriis rerum gestarum ab initio usque ad Abraham. Secundus de mysteriis rerum gestarum ab Abraham usque ad Moysen. Tertius de mysteriis rerum gestarum a Moyse usque ad Josue. Quartus de mysteriis rerum gestarum a Josue usque ad Elcanam patrem Samuelis. Quintus de mysteriis rerum gestarum ab Elcana usque ad David, ubi scriptum est : *Scidit Dominus regnum Israel a te hodie, et tradidit illud proximo tuo meliori te (I Reg. xv)*. Sextus de mysteriis rerum gestarum a David usque ad Salomonem. Septimus de mysteriis rerum gestarum a Salomone usque ad transmigrationem Babylonis. Octavus de mysteriis rerum gestarum quæ continentur in Esdra. Nonus de mysteriis rerum gestarum, quæ continentur in libris Esther, Tobie et Judith. Decimus sermones diversos singulos de materia sua editos. Cætera, quæ deinceps ponimus, de Novo Testamento sumimus quatuorque libris determinamus. Sicque totum opus viginti quatuor libris consumamus. Quod vero in singulis capitulis brevitati studemus. Ideo facinus ne imperfectionem inchoationis tuæ verbis prolixioribus oneremus. Primæ autem partis libros et capitula taliter in sequentibus ordinamus.

PARS PRIMA

CONTINENS

ORIGINEM ET DISCRETIONEM ARTIUM, SITUM TERRARUM ET SUMMAM HISTORIARUM.

LIBER PRIMUS.

Tractat de origine et divisione artium et continet capitula 25.

CAP. I. De conditione creaturæ rationalis.

Deus summe bonus, et immutabiliter bonus, sciens suam beatitudinem communicari posse, et minui omnino non posse, fecit creaturam rationalem, ut eam faceret suæ beatitudinis esse participem. Fecit autem eam ad imaginem et similitudinem suam secundum dilectionem; ad imaginem suam, secundum cognitionem veritatis; ad similitudinem suam, secundum amorem veritatis; ad imaginem suam, secundum intellectum; ad similitudinem suam, secundum affectum. Sic opifex fecit Deus creaturam rationalem ad imaginem et similitudinem suam, ut per hoc quod facta esset ad imaginem Dei, Deum cognosceret, et per hoc quod facta esset ad similitudinem Dei, Deum diligeret, et cognoscendo et diligendo Deum possideret, et possidendo beata esset. Sicut enim in uno elemento, scilicet igne duo sunt inter se diversa, et a se prorsus remota, scilicet splendor et calor, nec splendor est calor, nec calor splendor, quia splendor lucet, et videtur, et calor ardet, et sentitur, nec splendor ardet aut aliter quam visu sentitur, nec calor lucet aut videtur. Ita in spirituali creatura imago Dei et similitudo Dei inter se diversa sunt, et a se quodammodo remota. Nam secundum illud originale bonum, quo facta est ad

A imaginem Dei, ipsa spiritualis creatura elucet ad cognitionem; et secundum illud bonum, quo facta est ad similitudinem Dei, calet ad dilectionem. Jussit autem Conditor ipsius partem ejus in sua simplici puritate subsistere, scilicet naturam angelicam, partem vero illius luteis corporibus inesse, naturam videlicet humanam (5).

CAP. II. De tribus bonis primordialibus et duobus externis homini datis.

Tria bona primordialia dedit Deus homini in creatione. Primum bonum fuit quod eum Deus fecit ad imaginem suam; secundum, quod eum fecit ad similitudinem suam; tertium bonum fuit immortalitas corporis, si perstitisset homo in obsequio Conditoris. Ista tria bona fuerunt homini in conditione divinitus data, et naturaliter et originaliter insita. Fuerunt et alia duo bona hominis quasi extra eum, unum subtus eum, alterum supra eum. Subtus eum mundus, supra eum Deus. Mundus visibile bonum et transitorium, Deus invisibile bonum et æternum. In isto fuit homo creatus, in illo beatificandus. Sub Deo fuit homo conditione, supra mundum dignitate, de inferiori bono recessurus, ad superius bonum perventurus. Sunt itaque tria primordialia bona hominis, homini scilicet in condi-

(5) Quomodo rationalis creatura, id est homo, ad imaginem, et Dei similitudinem formata dicatur, notabiliter habetur ex auctoribus diversis. Et primo, ex compendio veritatis Aureoli, triplex imaginis assignatio elicitur. Prima, quod imago quædam est æqualitatis perfectissimæ: et sic solus Filius Dei est imago Patris. Quædam est imago imitationis, et sic homo factus est ad imaginem Dei, scilicet ut ipsum agnoscat, et in virtutibus imitando, amare studeat. Quædam autem est imago representationis. Et sic mundus dicitur speculum, et imago bonitatis Dei. Secunda differentia ibidem pro elucidatione est, quod quædam est imago non ad imaginem, sicut Filius Dei. Quædam autem est imago ad imaginem, ut est homo, vel angelus. Quædam est non imago sed ad imaginem, ut mundus, qui non est imago, quia non est capax Dei per amorem et cognitionem, sed tantummodo est vestigium Creatoris. Tertia differentia ad hoc declarativa, quod quædam est imago naturaliter genita, sicut filii regis ad regem, sic est Christus respectu Dei Patris. Quædam autem est imago creata, ut anima humana, et angelus. Quædam vero est imago facta quasi artificia-

que ipsum regem repræsentat. Amplius sciendum quod imaginis Dei nomen in sanctis litteris duobus capitur modis, hoc est secundum substantiam et secundum similitudinem. Porro secundum substantiam imago Dei, ut inquit Eucherius libro primo Commentariorum in Genesim, nihil aliud est quam mens naturaliter omni humanæ animæ a Deo collata, cujus privilegio cætera carent animalia; imago vero Dei, secundum similitudinem, est justæ sanctæque animæ cum Deo conformitas ex divina gratia, et sanctarum actionum studio comparata de qua D. Ambrosius in comment. Epist. ad Colossenses, super illud Apostoli: *Induentes novum hominem, qui renovatur secundum imaginem ejus qui creavit eum* (Coloss. III), sic loquitur: « Imago hæc in conversatione bonæ vitæ intelligenda est. » Amplius ex Nicolao Lyrano super illud Gen. *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*, notandum quod imago Dei consistit in anima, quantum ad proprietates naturales, scilicet memoriam, intelligentiam, et voluntatem. Similitudo autem in gratuitis et ideo similitudo est quædam perfectio imaginis quia gratia perficit naturam.

tionem data, et substantialiter insita, imago Dei, similitudo Dei. immortalitas corporis, si perseverare voluisset in obsequio Creatoris (6).

CAP. III. De tribus malis principalibus.

Sunt autem tria mala principalia, quæ corrumpunt tria bona præcedentia: Ignorantia, concupiscentia, infirmitas. Ignorantia boni, concupiscentia mali, infirmitas corporis humani. Per primum malum corruptum est primum bonum; per secundum, secundum; per tertium, tertium. Per ignorantiam namque corrupta est in nobis divina imago. Per concupiscentiam divina similitudo. Per infirmitatem immortalitas corporis. *Facta est itaque via hominis tenebræ et lubricum, et angelus Domini persequens eum (Psal. xxxiv).* Tenebræ per ignorantiam, lubricum per concupiscentiam, et angelus Domini, id est, infirmitas corporis corpori ad vindictam immissa, persequens eum per mortalitatem, donec in terram revertatur de qua sumptus est. Solent autem, secundum quosdam, hoc quod hic concupiscentiam nominamus, specialiter vitium dici, ut dicantur tria mala sic: ignorantia, vitium, infirmitas, per quæ tria mala præcedentia bona sunt corrupta (7).

CAP. IV. De tribus remediis contra dicta tria mala.

Tria sunt remedia principalia contra tria prædicta mala, ut per tria remedia tria mala repellantur, tria bona reformentur. Sunt autem hæc: sapientia, virtus, necessitas. Sapientia contra ignorantiam, virtus contra vitium, necessitas contra infirmitatem. Sapientia est comprehensio rerum, prout sunt. Virtus est habitus animi in modum naturæ rationi consentaneus. Est autem habitus qualitas veniens per applicationem subjecti difficile mobilis, sicut dispositio est qualitas veniens per applicationem subjecti facile mobilis. Subjectum dicimus animum, qui ad ipsam suscipiendam qualitatem applicatur. Necessitas est sine qua vivere non possumus, sed felicitas viveremus. Sunt itaque ista tria remedia, sapientia, virtus, necessitas, contra tria supradicta mala, ignorantiam, vitium, infirmitatem (8).

CAP. V. De tribus scientiis.

Propter autem ista tria remedia inventa est omnis ars, et omnis disciplina. Propter inveniendam namque sapientiam, inventa est theoria; propter inve-

(6) De immortalitate corporis longe aliter sentit Scotus cum suis asseclis, utpote qui opinantur hominem morti fuisse obnoxium, licet in originali permansisset innocentia, ob mortalis naturæ conditionem. Hanc tamen non pœnalem mortem, sed spiritus dissolutionem suavissimam, veluti flatus ab ore exeuntis, nuncupant.

(7) Intellectui pulchre objicitur malum ignorantie, vitæ sanctitati et puritati concupiscentia, infirmitas corporis immortalitati, ut totus homo ex Adæ peccato vulneratum se agnoscat, qui enim prius totus incolumis existere poterat, nisi peccasset, totus infirmus peccando evasit.

(8) Inflictiis vulneribus sapientia medetur, intellectum consulendo, virtus concupiscentiam frenando. Necessitas infirmitatem cohortando. Piissimus enim Dominus illa remedia languoribus nostris ob-

veniendam virtutem, inventa est practica; propter inveniendam necessitatem, inventa est mechanica. Theorica ignorantiam expellens sapientiam illuminat. Practica vitium excludens virtutem roborat. Mechanica penuriam cavens vitæ præsentis defectum temperat. Theorica in omni quod est et non est, verum scrutari eligit. Practica modum vivendi recte et disciplinæ formam secundum virtutum institutionem disponit. Mechanica, res defluentes administrans, humano corpori necessaria providere satagit. Omnium enim humanarum actionum seu studiorum, quæ ratio moderatur, finis et intentio ad hoc spectare debet, ut vel naturæ nostræ reparetur integritas, vel defectuum, quibus præsens subjacet vita, temperetur necessitas. Reparatur autem naturæ nostræ integritas sapientia, ad quam pertinet theorica, et virtute, ad quam pertinet practica, et temperatur necessitas administratione temporalium ad quam pertinet mechanica. Novissima autem omnium inventa est logica causa eloquentiæ. ut sapientes, qui prædictas principales disciplinas investigarent et unirent, rectius, veracius, honestius illas tractare, et disserere de illis scirent: rectius per grammaticam, veracius per dialecticam, honestius per rhetoricam. Logica namque facundie rectitudine veritatem, venustatem administrat. Theorica interpretatur *contemplativa*; practica, *activa*; mechanica, *adulterina*; logica, *sermocinalis* (9).

CAP. VI. De philosophia et partibus ejus.

Quatuor igitur sunt scientiæ, in quas omnis philosophia dividitur: theorica, practica, mechanica, logica. Philosophia est amor sapientiæ, quæ, nullius indigens, vivax mens, et sola primæva rerum ratio est. Philosophia est amor sapientiæ, hoc magis ad etymologiam nominis pertinet. Quod autem additur nullius indigens, vivax mens, hoc significat quod divina sapientia nihil minus continet, sed semel et simul omnia intuetur præterita, præsentia et futura. Vivax mens, quia quod semel in divina fuerit ratione, nulla unquam oblivione aboletur. Primæva rerum ratio est quia ad hujus similitudinem cuncta formata sunt. Item philosophia est disciplina omnium rerum humanarum atque divinarum rationes probe investigans (10).

tulit, quæ suæ miserationi et nostræ infirmitati apposita essent.

(9) Ut inveniretur sapientia intellectum consulens et ignorantiam excludens, et veritatem rerum propinans, theoreticam disciplinam edocuit nos Deus; ut inveniretur virtus concupiscentiam expellens vel refrenans, practicam monstravit; ut inveniretur necessitas infirmitatem cohortans, et adjuvans, ostendit mechanicam, penuriam caventem, et miserias sive hujus vitæ defectus temperantem. In quibus omnibus altissimi Dei charitas in nos elucet.

(10) Philosophia nullum bonum, nec præstantius, nec optabilius hominibus a diis, nec datum, nec dari posse, inquit Ammonius in Porphyrium. Et Themistius in primo Physic. c. 4: « Philosophia est animæ perfectio, ut medicina corporis. » Philosophia aliter mortis commentatio definitur a Platone. Phi-

CAP. VII. *De theorica et partibus ejus.*

Theorica dividitur in theologiam, physicam et mathematicam. Aliter theorica dividitur in intellectibilem, physiologiam, intelligibilem. Aliter theorica dividitur in divinalem, naturalem, doctrinalem. Eadem namque est theologia, intellectibilis et divinalis. Eadem est physica, physiologia naturalis. Eadem est mathematica, intelligibilis, doctrinalis. Theologia tractat de invisibilibus invisibilium essentiis. Physica tractat de invisibilibus visibilium causis. Mathematica tractat de visibilibus visibilium formis. Theologia est, quando aut ineffabilem Dei naturam, aut spirituales creaturas ex aliqua parte profundissima qualitate disserimus. Physica est, quæ causas rerum ex suis effectibus, et effectus ex causis deprehendit.

Unde tremor terris, qua vi maria alta tumescunt.

Herbarum ac lapidum vires, irasque ferarum.

Omne genus nantum, volucrum quoque reptiliumque.

Mathematica est, quæ abstractam considerat quantitatem. Abstracta autem quantitas nihil est aliud quam forma visibilis secundum lineamentarem dimensionem animo impressa. Omnis autem forma visibilium in quantitate consistit. Quantitatis autem alia est discreta, quæ multitudo appellatur, ut grex, populus; aut contigua, quæ magnitudo dicitur, ut arbor, lapis. Rursum multitudinis, alia est discreta per se, ut duo, tria, quatuor; alia distracta ad aliquid, ut sesquialterum, sesquitertium. Magnitudinis alia est immobilis, ut sphaera terræ; alia mobilis, ut sphaera firmamenti. Multitudo discreta per se materia est arithmetice. Multitudo discreta ad aliquid materia est musicæ. Magnitudo immobilis materia est geometriæ. Magnitudo mobilis materia astronomiæ (11).

CAP. VIII. *De mathematica et partibus ejus.*

Quatuor sunt itaque species mathematicæ: arithmetica, musica, geometria, astronomia. Arithmetica tractat de numero, musica de sonorum proportione, geometria de locorum spatio, astronomia de astrorum motu. Elementum arithmetice est unitas. Elementum musicæ est unisonum. Elementum geometriæ est punctum. Elementum astronomiæ est in-

osophia, secundum Albertum De Animal. lib. primo: « Nil aliud est, quam victoria, et abstinentia concupiscibilium. » Ipsius philosophiæ, natura est querere maximas perscrutationes, ut ait Averr., 2 Metaphysic. text., comment. 15.

(11) Theologia nihil habet altius mysterium quam Patris ac Filii divinitas, et notio, idemque Spiritus sancti, ut habetur ex Steucho De Perenni Philos. lib. 1. Unde pulchre de invisibilibus invisibilem essentiis tractare dicitur.

(12) Cum naturalia corpora superficies habeant, et solida longitudines et puncta in corpore cum physico mathematica consentit; differt tamen consideratione et aliis, quæ tradit Arist. 2 Phys., c. 2. Eligit quippe ex corpore universo certam partem pertractandam, atque versatur circa lineas, angulos, numeros, aut aliquid cæterorum. Quatuor sunt ejus species ab Hugone commemoratæ, et sunt speculativæ disciplinæ teste Arist. vi, Metaph. cap. 1, et necessariæ ad rerum naturalium, et aliarum cognitionem, ut ait Plato in Epinomide.

astans. Arithmetica est numerorum scientia. Musici est plurium sonorum dissimilium in unum redactorum concordia. Geometria est disciplina magnitudinis immobilis, formarumque descriptio contemplativa, per quam uniuscujusque rei termini declarari solent. Astronomia est disciplina magnitudinis mobilis, et investigans spatia, motus, et reditus celestium corporum certis temporibus (12).

CAP. IX. *De arithmetica.*

Arithmetice scriptores sæcularium litterarum inter disciplinas mathematicæ ideo primam esse voluerunt, quia ipsa ut sit nulla alia indiget disciplina. Musica autem, et geometria, et astronomia quæ sequuntur, ut sint atque subsistant, istius indigent auxilio. Prima ergo est arithmetica, quia in proportione, spatio et motu numerus invenitur, sed non e diverso. In numero semper proportio, aut spatium, aut motus inesse cernitur. Unde arithmetica et una de quatuor, et aliarum trium instrumentum esse probatur (13).

CAP. X. *De musica et partibus ejus.*

Musicarum alia mundana, alia humana, alia instrumentalis. Mundanarum, alia in elementis, alia in planetis, alia in temporibus. Earum quæ in elementis, alia in pondere, alia in numero, alia in mensura consistit. Quæ in planetis, alia in situ, alia in motu, alia in natura. Quæ in temporibus, alia in annis, ut in mutatione veris, æstatis, autumnis, et hiemis; alia in mensibus, ut in incrementis, decrementisque lunaribus; alia in diebus, ut in vicissitudine lucis et noctis. Musica humana alia in corpore, alia in anima, alia in connexu utriusque. In corpore alia in vegetationibus, alia in humoribus, alia in operationibus. Prima convenit omnibus nascentibus, secunda sensibilibus, tertia rationabilibus. Musica in anima, alia in potentiis, ut sunt ira et ratio; alia in virtutibus, ut sunt justitia et fortitudo. Musica in connexu utriusque est illa naturalis amicitia, qua anima corpori non corporeis vinculis alligata tenetur. Musica instrumentalis alia in pulsu, ut in tympanis et chordis; alia in flatu, ut in tibiis et organis; alia in voce, ut in carminibus et cantilenis (14).

(13) Omnia quæ sunt, inquit Boetius, numeris constant, siquidem Deus omnia fecit in numero, pondere, et mensura (Sap. x), ut non mirum sit, aliquando Pythagoricos dixisse, ex numeris omnia facta, ut ait Aristo. Metaphys. 1, cap. 3, et Macrobius dixit animam corporibus certa numerorum ratione sociari, lib. 1 in Somn. Scip. Verum Proclus in Timæum Platonis, Pythagoricos quatuor numerorum constituisse rationes tradit, aliam musicalem, ut in musica, et carminibus, aliam naturalem, ut in rerum compositione, aliam rationalem, aliam divinam.

(14) Musicam veteres inter disciplinas collocarunt, et quod natura quærit, non solum in negotio recte, verum etiam in otio laudabiliter posse vivere. Arist., lib. viii, Pol. c. 3. Plerisque autem musica visa est morum esse formatrix, et inventrix, ut Arist., lib. viii, Pol. c. 5, et Plat. Dial. 6 De legib. Atque musicæ sonis etiam barbarorum animos ad virtutem flecti posse, vel in molliem voluptatis resolvit placuit Macrob. lib. ii, in Somn. Scip., cap. 3.

CAP. XI. *De geometria et partibus ejus.*

Geometria tres habet species, planimetriam, altimetriam, cosmimetriam, Planimetria longum et latum metitur, et extenditur antorsum et retrorsum, dextrorsum et sinistrorsum. Altimetria metitur altum et profundum, et extenditur sursum et deorsum. Cosmimetria sphaerica metitur, id est rotunda (15).

CAP. XII. *De astronomia et astrologia.*

Astronomia in mathematica non solum est ordine postrema, sed et loco sublimior, et excelsior dignitate, quia cum caeterae tres quodammodo inferius versentur, haec sola caelestium et superiorum dispositionem investigandam, ac tractandam suscipit. Astronomia dividitur in duas species, in sphaericam et gnomonicam. Sphaerica est, quae spatia, et situm considerat caelestium corporum. Gnomonica, quae motum horologii attendit. Inter astronomiam et astrologiam hoc interesse videtur quod astronomia de lege astrorum, et conversione caeli disserit, regiones, circulos, ortus, occasus siderum, et cur unumquodque ita vocetur investigando. Astrologia autem astra considerat secundum nativitatis et mortis, vel aliorum quorumlibet eventuum observationem, quae partim naturalis est, partim superstitiosa. Naturalis est in complexionibus, e quibus sunt aegritudo, sanitas, sterilitas, fertilitas, tempestas, serenitas, quae secundum superiorem temperantiam variatur. Superstitiosa est in contingentibus, haec in constellationibus constat, et hanc partem mathematici, qui interpretantur *vani*, tractant (16).

CAP. XIII. *De practica, et partibus ejus.*

Practica dividitur in solitariam, privatam, et publicam. Aliter practica dividitur in ethicam, oeconomicam, et politicam. Aliter, practica dividitur in moralem, dispensativam, et civilem. Eadem est solitaria, ethica, moralis; eadem est privata, oeconomica, dispensativa; eadem est publica, politica, civilis. Prima mores instituit, secunda familiam disponit, tertia urbes regit. Prima pertinet ad singulos, secunda ad patres familias, tertia ad rectores urbium. Ethica est quae sui curam gerens cunctis sese

A erigit, exornat augetque virtutibus, nihil in vita admittens, quo non gaudeat, nihil faciens poenitendum. Oeconomica est, quae familiaris officii curam mediocri componens dispositione distribuit. Publica est, quae reipublicae curam suscipiens, cunctorum salutis suae prudentiae solertia, et justitiae libra, et fortitudinis stabilitate, et temperantiae patientia medetur (17).

CAP. XIV. *De mechanica et partibus ejus.*

Mechanica septem habet species: lanificium, armaturam, navigationem, agriculturam, venationem, medicinam, theatricam. Ad hanc omnium rerum fabrica concurrere videtur. Ad hanc enim pertinent universa, quae humanis necessitatibus inveniuntur grata, commoda, necessaria, et quaecunque sub praedictis septem speciebus ejus comprehendere comprobantur (18).

CAP. XV. *De lanificio.*

Lanificium est prima species mechanicæ. Ad hanc pertinet omnis opera nendi, retorquendi, consuendi, quidquid fit instrumento, colo, fuso, acu, pectine, calamistro, girgillo, alibro, subula; in materia lini, lanæ, canabis, et suberis; omnis usus floccorum, filtrorum, sagorum, sagmatum, matularum, et sportularum (19).

CAP. XVI. *De armatura.*

Armatura duas habet species architectonicam et fabrilem. Architectonica dividitur in cæmentariam, quae ad latomos et cæmentarios, et in carpentariam, quae ad carpentarios et tignarios pertinet. Fabrilis dividitur in malleatoriam et exclusoriam. Ad armaturam pertinet omnis industria carpentariorum, tignariorum, cæmentariorum, latomorum, et fabrorum, quidquid fit instrumento, securi, ascia, dolabra, trulla, perpendiculari, malleo, scalpello, aretavo, incude. In materia ligno, lapide, sabulo, gipso et ære (20).

CAP. XVII. *De navigatione.*

Navigatio tertia species est mechanicæ. Ad hanc pertinet omnis industria vendendi, et emendi. Hæc invisita littora adit, pacem et familiaritatem cum exte-

(15) Scriptum erat in foribus scholæ Platonis: « Nullus ignatus geometriæ ingrediatur. » Idem, 7 De repub. scribit geometriam ad veritatem attollere animum, et ad philosophandum præparare cogitationem, et interesse ad disciplinas comparandas maxime, attingitne geometriam aliquis, an non.

(16) Cognitio ex astrorum observatione, et ratiocinatione nata, astrologia dicitur, atque ideo subjectum ejus scientiæ corpora sunt caelestia. Hujus duæ sunt partes, theoretica et practica. Theoretica, quae et speculativa, versatur in contemplatione, quae observat naturas, motus, orbis, circulos et reliqua astrorum accidentia, quam tractat abunde Ptolemaeus in Almagesto. Practica ea est quae considerat eadem, sed non absolute, sed quatenus res inferiores respiciunt, hoc est quatenus explicant vires suas vel influunt in res inferiores, quae traditur a Ptolemaeo in opere Quadrip.

(17) Pulchras practicae divisiones affert idem concenterentes, de quibus summam Gregorius Tolosa-

D nus, synt. lib. XXI, XXI.

(18) Mechanicus est opifex eorum, quae simul ingenio et manu perficiuntur. Unde non quælibet artificia protrita et vulgaria mechanica dicenda sunt proprie, sed ea tantum, quae ingenio succurrunt difficultatibus contingentibus præter naturam, et subveniunt utilitati, ut, inquit Arist. in prin. Quæst. Mech.

(19) Plato libro Civili in duas partes lanificii dividit artem: in discretoriam et concretoriam: discretoria est in longum latumque protractio, seu deductio, ut fuso retorto vel rota; concretoria texturæ opus habet implicatione staminis et subtegminis.

(20) Fabrilis artis species variae sunt, cum hoc nomen sit generale ad omnes qui operantur in materia aliqua dura, vel lapidea, vel lignaria, ferraria, aurea, argentea, a quibus fabri cum additione materiae, in qua operantur, dicuntur. De his omnibus, si placet, videas Gregorium Tolosanum in sua Syntaxi.

ris nationibus componit, et privata bona communia A facit (21).

CAP. XVIII. *De agricultura.*

Agricultura quatuor habet species agrorum, arvom, id est, agrum, qui aratur, et sationibus deputatur; consitum, qui deputatur nemoribus, ut sunt pomaria, vineta, oliveta : pascuum, qui pascuis deputatur, ut sunt prata, tempe, tesqua; et floridum, qui floribus addicitur, ut sunt horti, rosaria, apiaria (21*).

CAP. XIX. *De venatione.*

Venatio tres habet species, ferinam, aucupium, piscaturam. Ferina fit multis modis, retibus, pedicis, laqueis, præcipitiis, arcu, jaculis, cuspidè, indagine pennarum, odore, canibus, accipitribus. Aucupium fit laqueis, pedicis, retibus, arcu, visco, hamo. Piscatura fit sagenis, retibus, gurgustiiis, bamis, nassis, jaculis. Ad venationem pertinet omnis industria piscorum, laniorum, coquerum, et cauporum (22).

CAP. XX. *De medicina.*

Medicina continet occasiones et operationes. Occasiones sunt sex : aer circumdans nos, cibus et potus, somnus et vigiliæ, motus et quies, inanitio et repletio et accidentia animæ. Operationes fiunt intus et foris. Intus ut ea, quæ intromittuntur per os, per anum, ad excitandas sternutationes, vomitiones, purgationes. Foris, ut amplastra, incisio, ustio (22*).

CAP. XXI. *De theatrica.*

Theatrica continet ludos. Ludorum autem alii fiunt in theatris, alii in gabulis, alii in gymnasiis, alii in arenis, alii in amphicircis, alii in conviviis, alii in fanis. In theatris gesta recitabantur. In gabulis choreas ducebant. In gymnasiis luctabantur. In arenis pugiles exercebantur. In amphicircis certabant cursu pedum, equorum, currum. In conviviis musicis instrumentis ludebant. In fanis laudes deorum cantabant (23).

CAP. XXII. *De logica et partibus ejus.*

Logica dividitur in grammaticam, et rationem

(21) Ad navigationem pertinet cognitio marium, locorumque, quæ navigare quis decrevit, diversitatem, et eorum itinera, ac situs ex quadrato nautico. Item tempestates præcognoscere, ventorum discrimina, solis et lunæ varios cursus, et aspectus, et quarumdam stellarum ortus et occasus.

(21*) Plato in *Epinomide*, artem non putat humanam agriculturam sed eam sine arte, ab initio beneficio Dei fuisse aggressos homines. Xenophon autem in *Oeconomico*. artem artium vocat, omniumque nutricem. Eiusdem principia sunt eadem, quæ mundi, secundum Ennium, Aqua scilicet terra, aer, sol, ut etiam Varro. lib. 1, cap. 4.

(22) Julius Pollux Commmodo imperatori scribens, lib. v *Onomasti*. In principio, ut studiosus sit venationis admouet, quod hoc studium sit heroicum, conferens ad corporis animæque bonam constitutionem, sitque militaris audaciæ specimen. Idcirco venatio apud Persas valde celebris est, ut scribit Xenophon, lib. 1 *Cyriped.* et Athæneus, lib. 1 *Dipnosophost.* inquit. Apud Homerum utuntur juvenes venationibus, ad bellica pericula devitanda, et omnibus indagatiolibus, quibus robustiores sanioresque efficiantur.

disserendi. Grammatica dividitur in litteram, syllabam, dictionem, et orationem. Ratio disserendi dividitur in probabilem, necessariam et sophisticam. Probabilis dividitur in dialecticam et rhetoricam. Necessaria pertinet ad philosophos, sophistica ad sophistas. Grammatica est scientia recte loquendi. Dialectica disputatio acuta, verum a falso distinguens. Rhetorica est disciplina ad persuadendum quæque idonea (23*).

CAP. XXIII. *Quomodo legendæ sint artes.*

In legendis artibus talis est ordo servandus. Prima omnium comparanda est eloquentia, et ideo expendenda logica, deinde per ethicam purificandus oculus mentis, et sic ad rhetoricam transeundum. Ægyptus mater est artium, de Ægypto venerunt in Græciam, de Græcia in Italiam. Sola physica tractat de rebus, cæteræ omnes de intellectibus rerum, sed logica tractat de rebus secundum prædicamentalem constitutionem. Mathematica secundum lineamentalem dimensionem, et ideo logica aliquando pura intelligentia utitur. Mathematica nunquam sine imaginatione est. Sciendum est autem quod aliquando physica large accipitur æquipollens theoreticæ. Ethica quoque æquipollens practicæ, et tunc philosophia in tres tantum scientias dividitur, physicam, ethicam, logicam. Sciendum quoque est quod mechanica secundum rationem sui sub philosophia continetur, non secundum administrationem. Verbi gratia, ratio agriculturæ pertinet ad philosophum, administratio ad rusticum (24).

CAP. XXIV. *De inventoribus artium.*

Theologus primus apud Græcos Linus fuit, apud Latinos Varro, et nostris temporibus Joannes Scotus De decem in Deum categoriis. Physicam naturalem Thales Milesius, unus de septem sapientibus, invenit. Arithmetica Pythagoras invenit, Boëtius transtulit. Musicæ repertorem divina historia commemorat Jobal; Græci, et alii alios. Geometriam Græci invenerunt; astrologiam, Abraham. Neharot autem astronomiam, cujus etiam nomine inscribitur. Ethicam Socrates docuit. Usum lanificii

(22*) Medicina a medio dicta est; medium autem est inter excessum et defectum. Unde apud Hippocratem dicitur deficientis adjectio, et ablatio superantis. Atque in summa ea est ad temperamentum deducens extrema excedentia, vel medium illud conservans. Sic duo scopi medicinæ, curare, et sanitatem tueri, teste Galeno *de sectis*, et Aristot. libro *De juventute et senectute*.

(23) Ludorum diversa genera habentur tum ex Textoris tum ex Julii Barbaranæ officina. Multa etiam ex libro Platæ nostræ lingua vernacula haurire poteris.

(23*) Logica nil aliud est, nisi ars disserendi. Hujus materia : quæstio generalis, non autem particularis. Finis ejus probare, et disserere, hoc est aliquid percurrere disputando. Instrumenta, et media ejus, definitio, divisio, argumentatio.

(24) Pulchre eloquentiam et ethicam conjungit, quæ oculum mentis purificare libet; nam cur, inquit Marsilius Ficinus in *Platonis Georgiam*, eloquentia sine sapientia est ensis acutus in manu furiosi.

fertur Minerva Atheniensibus tradidisse. Ninus primus omnium bella movit. Usus navigii Pelasgi invenerunt. Ceres frumentum dicitur invenisse. Usus quoque deliciarum coquinæ Aptius. Medicinæ inventor putatur Apollo. Ludos Lydi invenerunt, qui de Lydia quondam egressi in Etruria consederunt, et ibi inter cætera superstitionum suarum genera ludos instituerunt. Unde Romani accersitis magistris ludos Romæ fecerunt. Abraham invenit litteras Syrorum, Phœnix Græcorum, Isis Ægyptiorum, Moyses Hebræorum, Carmentis Latinorum. Almon quidam fabulas dicitur invenisse. Parmenides dicitur dialecticam in rupe quadam excogitasse, Demosthenes rhetoricam invenisse (24*).

CAP. XXV. *De magica, et partibus ejus.*

Magica sub philosophia non continetur, sed est foris, falsa professione de vero mentiens, et veraciter lædens, homines seducit a religione divina, culturam dæmonum suadet, et ad omne nefas suos sequaces impellit. Hæc quinque genera maleficiorum continet, manticem, mathematicam, maleficia, sor-

(24*) De inventoribus artium videndus est partim Polydorus Virgilius, partim Alexander Sardus Ferrariensis. Verum plura in nostra Platea, si libet, degustare putes.

(25) De magica nec quid copiosius, nec quid absolutius legi potest, quam quicquid in palatio nostro

tilegia, præstigia. Mantice interpretatur *divinatio*. Hæc quinque species habet, necromantiam, geomantiam, hydromantiam, æromantiam, pyromantiam. Prima fit in mortuis, secunda in terra, tertia in aqua, quarta in aere, quinta in igne. Mathematica in multis est vanitas. Hæc tres habet species, Haruspicinam (aruspicinam), augurium, horoscopicam. Haruspicina dicitur ab inspectione hararum (ararum), hæc fit quando in fibris animalium, quæ animalia in haris, id est cubilibus ponuntur, facta quaeruntur. Augurium dictum est ab avibus, hoc aliquando pertinet ad aures, et dicitur augurium ab avium garritu, aliquando ad oculos, et dicitur aruspicium ab avium inspectione. Horoscopica in constellationibus constat, maleficia fiunt per incantationes; sortilegia, per sortes; præstigia, per phantasticas illusiones. Magicam Zoroastres rex Bactrianorum invenit, et post longa tempora Democritus ampliavit. Hydromantiam Persæ feruntur invenisse. Auguria Phruges; Præstigia Mercurius. Aruspicinam quidam puer Etruscus, nomine Tages (25).

reconditum, atque abstractum est. Si enim vel prisce, vel recentes auctores de hæc materia quidquam laudabile protulerunt, hoc omne in isto volumine patefiet. Hæc lector in memoria habeat, et cum tibi succurrit, experiaris.

LIBER SECUNDUS.

Qui tractat de materia mundanæ scripturæ atque divinæ; et quod mundana divinæ subserviat, cum adjectione quorundam continens decem capitula.

CAP. I. *De materia mundanæ scripturæ et divinæ.* C reguntur omnia. Potentia creat, sapientia gubernat, benignitas conservat. Quæ tamen tria sicut in Deo ineffabiliter unum sunt, ita in operatione separari non possunt. Potentia per benignitatem sapienter creat. Sapientia per potentiam benigne gubernat. Benignitas per sapientiam potenter conservat. Potentiam manifestat creaturarum immensitas, sapientiam decor, bonitatem utilitas. Immensitas creaturarum constat in multitudine et magnitudine. Multitudo in similibus, in diversis, in permistis. Magnitudo est in mole et spatio. Moles est in massa et pondere. Spatium est in longo et lato, profundo et alto, Decor creaturarum est in situ et in motu, in specie et qualitate. Situs est in compositione et ordine. Ordo est in loco, et tempore, et proprietate. Motus est quadripertitus, localis, naturalis, animalis, rationalis. Localis est antorsum et retrorsum, dextrorsum et sinistrorsum, sursum et deorsum, et circum. Naturalis est in incremento et decremento. Animalis est in sensibus et appetitibus: Rationalis est in factis, et consiliis. Species est forma visibilis, quæ oculo discernitur, sicut colores et figuræ cor-

CAP. II. *Quare tria visibilia mundi, tria invisibilia Dei demonstrant.*

Nec prætermittendum quod per opus conditionis tria invisibilia Dei demonstrantur. *Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur* (Rom. 1). Tria sunt invisibilia Dei, potentia, sapientia, benignitas. Ab his tribus omnia, in his tribus consistunt omnia, per hæc tria

porum. Qualitas est proprietas interior, quæ cæteris sensibus percipitur, ut melos in sono auditu aurium, dulcor in sapore gustu faucium, fragrantia in odore olfactu narium, levitas in corpore tactu manuum. Utilitas creaturarum constat in grato, et apto, et commodo, et necessario. Gratum est quod placet, aptum quod convenit, commodum quod prodest, necessarium sine quo quid esse non potest.

CAP. III. *De Scripturæ divinæ triplici modo tractandi.*

Tractat de materia sua triplici modo divina Scriptura, secundum historiam, secundum allegoriam, et secundum tropologiam. Historia est rerum gestarum narratio, quæ in prima significatione litteræ continetur. Allegoria est, cum per id quod factum dicitur, aliud factum sive in præterito, sive in præsentem, sive in futuro significatur. Tropologia est, cum per id quod factum legimus quid nobis sit faciendum agnoscimus, et in hoc valde excellentior est divina Scriptura scientia sæculi, quod in ea non solum voces, sed et res significativæ sunt. Sicut igitur in eo sensu, qui est inter voces et res, necessaria est cognitio vocum, sic in eo sensu qui inter res et facta vel faciendâ mystica versatur, necessaria est cognitio rerum. Cognitio vocum in duobus consistit, in pronuntiatione et significatione. Ad solam pronuntiationem pertinet grammatica, ad solam significationem pertinet dialectica. Ad pronuntiationem simul et cognitionem pertinet rhetorica. Cognitio rerum est in forma et natura. Forma est in exteriori dispositione; natura, in interiori qualitate. Omnis autem dispositio vel in numero est, ad quam pertinet arithmetica; vel in proportione, ad quam pertinet musica; vel in situ, ad quem pertinet geometria; vel in motu, ad quem pertinet astronomia. Ad interioriorem qualitatem physica spectat.

CAP. IV. *Quod scriptura mundana subserviat divinæ.*

Omnes itaque artes subserviunt divinæ sapientiæ, et inferior scientia recte ordinata ad superiorem conducit. Sub eo igitur sensu qui inter voces et res versatur, continetur historia, et ei subserviunt tres scientiæ, dialectica, rhetorica, grammatica. Et sub eo sensu qui inter res et facta mystica versatur, continetur allegoria. Et sub illo qui est inter res et faciendâ mystica, continetur tropologia. Et his duabus subserviunt arithmetica, musica, geometria, astronomia et physica.

CAP. V. *De significatione vocum et rerum.*

Voces non plus quam duas aut tres habent significationes. Res autem tot possunt habere significationes, quot habent proprietates. Hæ autem res primæ, res secundas significantes sex circumstantiis discretæ considerantur, quæ sunt hæ, res, persona, numerus, locus, tempus, gestum. Res autem hic intelligitur in materia quacunquæ, vel substantia inanimata celestium, sive terrestrium constituta, ut sunt lapides, ligna. Res duobus modis significat, natura et forma. Natura, ut nix, quia frigida est,

A extinctionem designat libidinis. Forma, quia candida est, munditiam designat boni operis. Persona significat, ut Isaac significat Deum Patrem, Jacob gentilium populum. Numeri significant novem modis in divino eloquio. Secundum ordinem positionis, ut unitas, qui prima est in numeris, rerum omnium principium significat. Binarius, quia secundus est, et primus ab unitate recedit, peccatum significat, quo a primo bono deviatum est. Secundum qualitatem dispositionis, ut idem binarius, qui sectionem recipit, et in duo dividi potest, corruptibilia et transitoria significat. Ternarius vero, quia unitate media interveniente sectionem non recipit, ut in duo æqua dividatur, incorruptibilia significat. Secundum modum porrectionis, ut septenarius ultra senarium, requiem post operationem; secundum formam dispositionis, ut denarius, quia in longum tenditur, rectitudinem fidei significat; centenarius, quia in latum expanditur, amplitudinem charitatis; millenarius, quia in altum levatur, altitudinem spei. Secundum computationem, ut denarius perfectionem quia in eo porrectio computationis finem facit; secundum multiplicationem, ut duodenarius universitatem significat, quia ex ternario et quaternario invicem multiplicatis perficitur, quoniam quaternarius corporalium, ternarius spiritualium forma est. Secundum partium aggregationem, ut senarius forma est perfectionis, propterea quod ejus ternarius, binarius, et unitas, aggregatæ simul totum complent, et nec ultra exuberant, nec infra subsistunt, secundum multitudinem, ut binarius propter duas unitates charitatem Dei, et proximi significat, ternarius propter tres Trinitatem; secundum exaggregationem, quale est illud in Levitico: *Addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra (Levit. xxvi)*. Ubi nihil aliud, quam multiplicitas signatur pœnæ expressa per septenarium. Loca significant, ut Jericus significat defectionem mundanam; stabulum, ecclesiam; Jerusalem, vitam æternam. Tempus significat, ut quod leguntur facta æceniia Jerosolymis, et hiems erat. Hiems in hoc loco frigiditatem designat Judæorum. Gestum significat, ut venit Jesus in Bethaniam, et suscitavit Lazarum. Bethania dicitur *domus obedientiæ*, et ad obedientem venit Christus, ut resuscitet Lazarum, id est animam mortuam in peccatis.

CAP. VI. *Quare Scriptura primum ponat opera conditionis.*

Sicut supradictum est, scriptura sæcularis materiam habet opus conditionis. Sacra vero Scriptura materiam habet opus resurrectionis. Primum factum est ut stanti homini subeaset. Secundum factum est ut lapsum erigeret. Et sacra quidem Scriptura, ut ad materiam suam tractandam competentius accederet, primum opus conditionis commemorat. Sicut namque spiritus humanus propter Deum, et sicut corpus propter spiritum, ita factus est mundus propter corpus, ut mundus serviret corpori, corpus spiritui, spiritus Creatori. Nec posset eloquium sæ-

crum reparationem hominis sine lapsu, nec ejus lapsum, sine ejus creatione, nec ejus creatione, sine totius mundi conditione declarare, et ideo voluit prius opus conditionis commemorare.

CAP. VII. *De creatione mundi, et operibus sex dierum.*

De creatione mundi sic refert Scriptura, dicens :

In principio creavit Deus cælum et terram (Genes. 1). Cælum vocat tria elementa, ignem, aerem, aquam, quæ erant in una confusione permista, sive in una permistione confusa circa quartum, quod est terra, fluctuantia; quæ terra in medio, et in uno trium suo pondere librata subsidebat. Deinde vocat Scriptura sacra tria elementa, quæ simul erant permista, aquas, tenebras; deinde aquas, ubi dicit: Spiritus Domini ferebatur super aquas (Ibid.); tenebras ubi ait: Tenebræ erant super faciem abyssi (Ibid.). Cælum propter suspensionem, aquas propter mobilitatem et fluctuationem, tenebras propter confusionem. Abyssus est concavitas terræ, quæ receptaculum inferiorum futura erat aquarum. In principio itaque creata sunt cælum et terra, id est quatuor simpla elementa omnium faciendorum materia; deinde subinfert Scriptura: Dixit autem Deus: Fiat lux, et facta est lux (Ibid.). Lux illa primaria eo in hoc creditur facta quo sol modo quotidie oritur, et per eandem viam per quam sol creditur gyrasse, ac sic vespere et mane peregrisse, et hoc fuisse opus primæ diei. Secunda die firmamenti factum est in medio, id est in medio confusionis illius trium elementorum, quæ in principio cælum, deinde aqua, deinde tenebræ vocata dignoscitur; et hic in opere secundæ diei aquarum vocabulo nominatur. Factum est autem firmamentum in medio aquarum, ita ut partem earum concluderet intra, et haberet sub se, partem vero excluderet a se, et haberet supra se. In massa enim universitatis id, quod est intimum, est infimum; quod est extremum, est supremum. Verbi gratia: terra in rebus corporalibus omnium est intimum, et ipsa est omnium infimum. Aquæ, quæ supra firmamentum sunt, sunt extrema, et ipsæ omnium sunt suprema. In rebus vero mediis quæcumque sunt interiora, ipsa sunt inferiora, et quæcumque sunt exteriora ipsa sunt superiora. Firmamentum vero ex stellis sibi infixis esse volubile comprobatur, sed de qua materia factum sit ignoratur. Terra die jussu divino moles aquarum, quæ spatium illud quod inter cælum et terram est occupatum tenebat, deorsum versa in abyssum descendit, et sic aer in medio purus et serenus permansit. Deinde jussit Deus ut terra herbas et arbores secundum species suas germinaret, et germinavit. Quarta die fecit luminaria, quæ in firmamento probantur esse fixa, exceptis septem planetis, quorum ista sunt nomina: Luna, Mercurius, Venus, Sol, Mars, Jupiter, Saturnus. Quinta die fecit de aqua pisces et aves, sed pisces in aqua dimisit, avibus vero in aere mansionem habere constituit. Sexta die fecit bestias in terra. Mundo igitur creato, disposito, ornato, et eo, quod esset

humano corpori necessarium, commodum, gratum parato, fecit Deus hominem possessorem omnium, dominum universorum, quæ, quamvis tempore posterior, causa tamen prior, dignitate superior invenitur. Fecit autem Deus corpus humanum de limo rubræ terræ, et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, et factus est homo in animam viventem. *Plantaverat autem Dominus Deus paradisum voluptatis a principio (Gen. 11). Paradisus locus est in Orientis partibus, pro nunquam, propter magnam aeris temperiem, frigus vel æstus attingit, sed perpetuus Marius, vernalisque jucunditas, atque serenitas perseverat. In quo erat lignum vitæ, de quo quandiu homo comederet, nunquam infirmaretur, nunquam senesceret, sed, peracta obedientia, sicut modo per mortem, ita tunc sine morte ad consortium angelorum transferretur. In quo erat etiam lignum scientiæ boni et mali, per quod homo debuit experiri bonum si de eo non comederet, malum si comederet. In hoc itaque loco posuit Deus hominem quem fecerat, lignum scientiæ boni et mali illi tantummodo intordicens; deinde cunctis animantibus ad Adam adductis, et omnibus ab eo nominibus inpositis, fecit Deus Evam, quam dedit viro, de quo facta erat, sociam: Viditque Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona (Gen. 1). Et requievit die septimo ab omni opere quod pararat (Gen. 11).*

CAP. VIII. *De quatuor operibus Dei.*

Sed quid est quod hic dicitur Deus ab omni opere requievisse, cum Christus in Evangelio dicat: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor? (Joan. v).* Sciendum est itaque quod operatio Dei quadrifariam discernitur. Primum opus Dei est opus conditionis, secundum opus dispositionis, tertium opus propagationis, quartum opus gubernationis. Primum fecit Deus ante omnem diem secundum in sex diebus et ab hoc in septimo die requievit; tertium a principio usque ad finem sæculi facit, quartum in æternum facere non cessabit. Taliter accedit sacra Scriptura per opus conditionis ad materiam suam, id est ad opus restorationis, de qua materia tripliciter tractat, sicut supradictum est, secundum historiam, secundum allegoriam, secundum tropologiam. Sed priusquam narrationem historicam ingrediamur, oportet ut de situ terrarum nonnulla dicamus. Primum namque summam historiæ non solum divinæ, sed et mundanæ perstringere proponimus, ac deinceps mysteria allegoriæ et tropologiæ pro posse nostro declarabimus.

CAP. IX. *De duobus Testamentis.*

Onnis divina Scriptura in duobus Testamentis continetur, Veteri videlicet et Novo. Utrumque Testamentum tribus ordinibus distinguitur, Velus Testamentum continet legem, et prophetas et agiographos. Novum autem: Evangelia, Apostolos, Patres. Primus ordo Veteris Testamenti, id est, lex quam Hebræi Torath nominant, Pentateuchum, id est quinque libros Moysi continet hoc ordine: Primus est Genesis, id est Genesis; secundus Hesse-

mot, id est Exodus; tertius Vagethra, qui est Leviticus; quartus Vagedaber, qui est Numeri; quintus Adabarim, qui est Deuteronomion. Secundus ordo est Prophetarum. Hic continet octo volumina: Primum, Josue Hennum, id est filium, Num, qui et Josue, et Jesus Nave, et Jesus nuncupatur; secundum, Soptim, qui est liber Judicium; tertium, Samuel, qui est primus et secundus Regum; quartum, Malachim, qui est tertius et quartus Regum; quintum, Isaiam; sextum, Jeremiam; septimum, Ezechielem; octavum, Thareastra, qui est liber duodecim prophetarum. Tertius ordo est agiographorum. Hic continet novem libros. Primus est Job; secundus Psalterium; tertius Maslot, qui Græce Parabolæ, Latine Proverbia sonat; quartus Celeth, qui est Ecclesiastes; quintus Sira sirim, id est Cantica canticorum; sextus Daniel; septimus Dabreniamin, qui est Paralipomenon; octavus Esdras; nonus Esther. Omnes vero numero viginti quatuor. Sunt præterea et alii libri, ut Sapiëntia Salomonis, liber Jesu filii Sirach, et liber Judith, et Tobias, liber Machabæorum, qui leguntur quidem, sed non scribuntur in Canone. His libris viginti duobus Veteris Testamenti octo adduntur Novi. In primo ordine Novi Testamenti sunt quatuor Evangelia, quæ scripserunt Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes. In secundo similiter quatuor, Actus apostolorum, Epistolæ Pauli numero quatuordecim sub uno volumine, canonicæ Epistolæ, Apocalypsis. In tertio ordine primum locum obtinent decreta, quæ canones appellamus; deinde sanctorum Patrum scripta, id est Hieronymi, Augustini, Gregorii, et aliorum, quæ infinita sunt. Hæc tamen scripta Patrum in textu divinarum Scripturarum non computantur, quemadmodum in Veteri Testamento, ut diximus, quidam libri sunt, qui non scribuntur in Canone, et tamen leguntur, ut Sapiëntia Salomonis, et cæteri dicti.

A Textus ergo divinarum Scripturarum quasi totum corpus, principaliter triginta libris continetur. Horum viginti duo, sicut supra diximus in Veteri Testamento, et octo continentur in Novo.

CAP. X. Unde dicatur Testamentum.

Testamentum dicitur sacra Scriptura, humana consuetudine dante occasionem. Antiquitus enim qui carebant liberis, adoptabant liberos, et cum constituebant illos hæredes, testes vocabant, et scribebant chirographum, non tamen ita ratum, quin posset mutari vivente testatore. Similiter Deus, unum Filium habens ex natura, multos voluit adoptare ex gratia, et primitus unum elegit Abraham cui præcepit exire de cognatione sua, et promisit ei terram Palæstinam (*Genes. xii*). Posthæc eductis filiis Israel de Ægypto eandem repromisit, et ne dubitarent, fecit testamentum in certitudinem promissæ hæreditatis, scilicet legem, quæ per Moysen data est. Sed quia Deus non poterat mori, et testamentum morte testatoris confirmandum erat, interfectus est pro eo agnus mysticus, cujus sanguine respersus est liber, et totus populus in confirmationem promissæ hæreditatis. Eodem modo Dominus Jesus Christus, vocans ad æternam hæreditatem non unum hominem, sed omnes gentes, fecit testamentum, scilicet Evangelium. In cujus confirmationem non agnus ille antiquus occiditur, sed ipse (quia homo erat, et mori poterat) mortem subiit. Et sicut Deus ad Vetus Testamentum dandum vocavit testes, Aaron scilicet, et Mariam sororem ejus, et Ur, ita Christus, quia majora promisit plures vocavit testes, videlicet apostolos et martyres. Vetus dicitur Testamentum primum, quia prius datum est, vel quia de rebus veterascentibus institutum est. Novum dicitur quia de immutabilibus et semper novis loquitur.

LIBER TERTIUS.

De situ terrarum. Cum Adnotationibus domini Thomæ Garzonii, theologi. Octo continet capitula.

CAP. I. De tribus partibus mundi.

Tres sunt partes mundi, Asia, Europa, Africa. Quarum Asia illam medietatem terræ, quæ est ad orientem, tenet. Aliæ duæ illam, quæ est ad occidentem: et mari magno ab invicem dividuntur (26).

CAP. II. De Asia et partibus ejus.

Habet Asia provincias multas et regiones quarum nomina et situs breviter expediã, sumpto initio a paradiso. Paradisus est locus in Orientis partibus

D omni genere ligni et pomiferarum arborum consitus. Habet lignum vitæ; non ibi frigus est, non æstus, sed perpetua aeris temperies. Habet fontem, qui in quatuor flumina dividitur. Paradisus Græce, Hebraice dicitur Eden, quod utrumque junctum in nostra lingua dicitur hortus deliciarum. India Asiæ regio est inter Oceanum et Indum fluvium, et ab Indo fluvio nomen trahit. Habet gentes multas, et oppida, insulam Taprobanam gemmis et elephantibus refertam, Chrysam et Argynam auro et argento

(26) His tribus mundi partibus addunt moderni tres alias partes, Americam scilicet Indiarum occidentaliũ, antiquis incognitam, Grutlandiam sep-

tentrionalissimam recenter detectam, sed adhuc non bene cognitam, et sextam partem Australissimam detectam, sed incognitam, ac innominatam.

secundas. Bis metit in anno, gignit tincti coloris homines et elephantes ingentes, et rhinoceronta bestiam, psittacum avem, eburnum lignum, cinnamomum, piper, et calanum aromaticum. Mittit ebur, berillos, chrysoprasos, adamantes, lignetes, carbunculos, margaritas, uniones, quibus nobilium feminarum ardet ambitio. Habet et montes aureos, quos adiri propter dracones, tigres, et gryphes, et immensorum hominum genera sane quam difficile est. Inter Indum et Tigrim fluvium sunt Aracusia, Parthia, Assyria, Media, Persis. Aracusia ab oppido suo nomen accepit. Parthiam Parthi a Scythia egressi occupaverunt, eamque de suo nomine Parthiam vocaverunt. Assyria ab Assur filio Sem est vocata qui illam post diluvium primus incoluit. In hac inventus est usus purpuræ. Inde odores erinnum, et corporum unguenta venerunt. Media et Persis a Medo et Persco regibus sunt nominatæ. In Media arbor invenitur, quam alia regio non habet. Persæ ignem colunt, et pyromantiam dicuntur invenisse. Inter Tigrim et Euphratem fluvios sunt Mesopotamia, Chaldaea, Arabia. Mesopotamia Græca etymologia dicitur quod duobus fluvii ambiatur, Tigri et Euphrate. Arabia appellatur, id est sacra, eo quod in ea sit regio thurifera. Hæc dicta est Saba a Saba filio Chus. Invenitur in ea arbor thus, myrrha, cinnamomum, Phoenix avis, sardonix gemma. Inter Euphratem et mare Mediterraneum sunt Syria, Phœnicia, et Palæstina, quæ continet Judæam, et Samariam, et Galilæam. Syriam Syrus quidam nomine a suo feritur vocabulo nuncupatæ. Invenitur in ea lapis Syrius qui integer fluctuare dicitur, comminutus mergi. Phœnicia Phœnix, qui in ea regnavit nomen dedit. In ea et Tyrus. Palæstina a Philisthiim sua metropoli nominatur; Judæa a Juda. Hæc est Chanaan dicta a Chanaan filio Cham. In medio Judææ est Jerusalem, quæ est umbilicus totius terræ, variarum opum dives, frugibus fertilis, aquis illustris, opima balsamis. Samaria ab oppido, quod Samaria dictum est nomen habet. Galilæa dicta est, quod candidos homines gignat, terra frugibus satis secunda. In latere Asiæ ad aquilonem ab oceano Orientali occidentem versus porrigitur Scythia, hæc undique montibus clauditur, in ejus extremitate ad orientem sunt Seres. Invenitur in ea smaragdus optimus, et crystallus purissimus. Sub Scythia a mari Caspio usque ad Euxinum, vel Hellespontum, et fluvium Tanaim

(27) Distinguitur Asia in duas partes principales, una ex quibus respiciens septentrionem versus, respondet Europæ; altera respiciens austrum, respondet Africæ. Prima rursus in tres alias dividitur partes. Una est a flumine Tanai, et a palude Meotide usque ad flumen Rha, et usque ad mare Hircanum; secunda a Ponto Euxino usque ad extremam partem Hircani freti. Tertia a flumine Rha et ab extremitatibus maris Hircani, quod est versus orientem, usque ad ultimos fines Asiæ, quæ est a statuta linea septentrionem versus. Altera pars principalis Asiæ subdividitur in tres alias partes. Prima, est a Lycia, et a mare Rubro usque ad sinum Persi-

am Amazonia, Albania, Hircania, Bactria, Hiberia, Armenia, Cappadocia, Cholcos, Asia minor, Cilicia. Amazonia dicta est eo quod in ea femina regnant, quæ, ne impediatur a sagittando, puellis suis dextram manillam adiungunt. Albania ab albedine populi. Hujus terræ canes ingentes tanta feritatis sunt, ut tauros premant, leones perimant. Hircania ab Hircania silva copiosa feris, et gregibus, pantheris, et pardis. Bactriæ Bactrius annis nomen dedit. Hæc habet camelos, pedes nunquam atterentes. Armenia ab Armeno quodam nomen trahit. In ejus montibus post diluvium arca quievit. Cappadociam urbs proprie nominavit, terra ante alias nutrix equorum. Asia minor habet provincias Bithyniam, Phrygiam, Galatiam, Lydiam, Cariam, Pamphiliam, Isauriam et Lyciam. Cilicia a Cilice quodam nomen habens, habet metropolim Tarsum. In latere australi Asiæ porrigitur mare Rubrum, ab oceano Orientali occidentem versus usque ad confinia Arabiæ et Palæstinæ. Inter mare Rubrum et oceanum Australem ad orientem supra est Æthiopia superior, quæ ab occidente montibus Æthiopicis per transversum clauditur. Sub Æthiopia sunt Ægyptus superior, deserta Ægypti, Ægyptus inferior, Lybia. Ægyptus est regio imbribus insueta, habet crocodilum bestiam et ibim, ac pelicanum aves (27.)

CAP. III. De Africa et partibus ejus.

Africæ regiones ab Oriente ad Occidentem porrigitur sic: Æthiopes, Nadaberes, Garamantes, Lybia Cyrenensis, Tripolitana, Futhensis, Zeugis, Getulia, Numidia, Tingitania, Mauritania. Syrtis autem a mari Mediterraneo exeuntes usque ad oceanum Atlanticum in obliquum ductum porrectæ dividunt Zeugim, Numidiam, et Mauritaniam a desertis Africæ, ultra quæ sunt Æthiopes. Nadaberes a Nadaber loco vocantur. Garamantes quoque a Garamo oppido nominantur. Lybia Cyrenensis a Cyrene civitate dicta est. Tripolitana a tribus civitatibus suis. Futhensis autem a Futla putatur cognominata. Porro in Zeugi est Carthago, Getulia, ut fertur, piscatores non habet. Numidia ab incolis per pascua vagantibus nomen trahit. Nam lingua eorum Numidæ incertæ sedes vocantur. Tingitania a Tingi metropoli nomen habet. Mauritania a mauro, quod est nigrum, nominatur (28).

CAP. IV. De Europa, et partibus ejus.

Hæc sunt regiones Europæ, et gentes, a fluvio Ta-

cum. Secunda est a sinu Persico usque ad flumen Indum. Tertia est a flumine Indo, usque ad extremum finem Asiæ, qui est trans lineam montis Tauri, versus austrum. Quot autem provinciæ in omnibus his contineantur, explicat predictus auctor, in suo De mundo tractatu.

(28) Africa partitur a monte Atlantis, qui pariter discurrit ab occasu in ortu continua quadam serie usque ad Ægyptum, in duas partes potissimas. Prima, quæ respicit septentrionem versus, et regione Europæ posita, usque ad mare Mediterraneum extenditur. Altera extenditur usque ad Oceanum Australissimum, sed restringit se tum ab occasu, tum

nai secus littus Oceani ad Occidentem porractæ. Seythæ inferiores, Daci, Gothi, Alani, Gepidæ, Rugi, Bulgari, Uuni, vel Hungari, Nores, Sclavi, Germani, Alemania, Galia, Aquitania, Hispania. Germania dicta est propter fecunditatem gignendorum populorum. Gignit etiam aves hercynias, quarum penuræ nocte lucent, bisontes feras, crystallum lapidem. Alemania gleba uberi, ad usum animalium est apta. Gallia a candore populi nuncupata est. Hanc ab oriente ju: a Alpium tuentur, ab occidente Oceanus includit. A meridie prærupta montis habet Pyrenæi; a septentrione Rheni fluente, atque Germaniam. Aquitania ab obliquis aquis Ligeris nomen habet. Hispania, ab Hiberno flumine prius Hiberia, deinde ab Hispalo rege Hispania dicta est, terra omnium frugum generibus ditissima, gemmarum, metallorumque copiis plena. Inter Danubium et mare Mediterraneum sub Euxino et Hellesponto sunt Mesia, Histria, Macedonia, et sub Macedonia ab aquilone ad austrum, Arcadia, Hellada, Thessalia, Achaia. Mesia dicitur a messium perventu. Histria ab Histro, id est, Danubio. Thraciæ Thyras filius Japhet nomen dedisse perhibetur. Macedonia a Macedone dicta est, patria Alexandri Magni. Arcadia olim Syciona vocabatur; habet albestum lapidem, qui semel accensus nunquam exstinguitur, habet et candidas merulas. Hellada ab Hellene rege dicta est. In ipsa fuerunt Athenæ civitas, philosophorum nutritrix. Thessalia a Thessalo rege dicta est. In hac inventus est usus domandorum equorum. Achaia ab Achæc dicta est rege. Hujus metropolis Corinthus. Post transmissio sinu Dalmatico inter Alpes et mare Mediterraneum, sunt Campania, Apulia, Tuscia, Calabria, Liguria, Italia quæ et Latium, Umbria. Porro Italia ab Italo rege vocata est, terra omnibus in rebus pulcherrima, soli fertilitate seu ubertate gratissima, gignit gemmas, sertitem, ligurium, corallum, Loam serpentem, lyncem feram, diomedias aves. Inter Alpes roccias et montem Apenninum est Longobardia, Valeria. Inter Thyrenum sinum et montes Pyrenæos est provincia (29).

CAP. V. De montibus in toto orbe insignibus.

Supra oceanum Indicum in parte australi est Calidargamera, ad aquilonem Samara. In Scythia Inaus, Caucasus, Parapamsades, Taurus, Oscabares, Parcan, Memarnoli, Ariobarzanes, Acroceraunus, Caucasus. In Armenia Parcoatras, in Cilicia

ab ortu, ita ut quasi angulum componat in extrema sui parte austrum versus, ubi promontorium, quod vulgo dicitur caput Bonæ Spei, situm est. Provincias in utraque parte contentas ex eodem auctore cernere licet.

(29) Europa commode dividi potest per Adriaticum mare, per Alpes, per montem Adulam, et per flumen Rheni, in duas potissimas partes. Illa, quæ ab his finibus ad insulas Fortunatas tendit, occidentalis dicitur pars. Altera, quæ ab his terminis respicit flumen Tanai, paludem Meotidem, Pontum Euxinum, et mare Ægeum, orientalis pars dicitur. Quomodo autem hæc partes in alteras rursus dividantur, ex prædicto habes auctore, qui in terræ divisione secu-

A Taurus, in Borea Riphæi montes, in Phœnicia Libanus, in Arabia Neuseus, in deserto Arabiæ mons Phasga, mons Scorpion, mons Sina, mons Hor, mons Aharim. In Idumæa mons Seur, in Judæa mons Hermon, Carmelus, Gelboe. In Thessalia Olympus, Pindus, Ossa. In Phocide Parnassus. In Macedonia Athos. In Sicilia Æthna. In Italia Apenninus, et Alpes. Inter Galliam et Italiam, Licabantus. Inter Aquitaniam et Hispaniam, Pyrenæus. In Hispania Solurius, Calpe. In Africa Atlas (30).

CAP. VI. De fluminibus in toto orbe insignibus.

Ganges fluvius insignis est in India. Indus ab occidente ejus. In Parthia Tigris. Bactrus in Bactria. Tigris item inter Assyriam et Mesopotamiam. Euphrates inter Mesopotamiam et Syriam. Nilus in Ægypto, Jordanis in Judæa. Cygnus in Cilicia. Araxes in Armenia. Timaus in inferiori Scythia. Pactolus, et Hermus, et Meander in minori Asia. Hebrus in Thracia, et Eurotas in Thessalia. Inacus in Achaia. Padus et Tiberis in Italia. Danubius et Rhenus in Germania. Rhodanus, Arar, Mosa, Sequana, Ligeris in Gallia. Hiberus in Hispania. Minus in Gallicia. Tagus et Bagrada in Carthagine (31).

CAP. VII. De insulis mundi.

In oceano Orientali ab austro ad aquilonem sunt Taprobane, Tyle, Argyria, Chrysa. In oceano Septentrionali ab oriente in occidentem insula Phanesiorum, Albatia, Hyperborea, Apolitana, Gangania, Glossaria, Northmannia, Orcades, Tyle, Scotia, Britannia, Hybernia. In oceano Occidentali Fortunatæ Hesperidum Gorgades. In oceano Australi Gauleum, Ichthyophagorum, Adamus, Coneus, Malicus. In eo mari, quod dividit Europam et Africam ab occidente in orientem, sunt Gades, Baleares, Storchades, Sardinia, Corsica, Sicilia, Cephalonia. In mari Magno sunt Cyclades, Rhodos, Tenedos, Carpathos, Cythera, deinde Cyprus, Sidon, Creta. In mari Syrico est Pathmos (32).

CAP. VIII. De civitatibus et urbibus insignibus.

Babylon est in Chaldea, Ninive in Assyria, Nysa in India, Media in Media, Persepolis et Susa in Perside, Ctesiphon in Parthia, in Mesopotamia Carra, Edessa, Calamiæ. Hæc est Seleucia, Philadelphia. In Scythia Hortogoria, Samarcam, Aripti, Alexandria, Scythopolis, vicus Saphiri. In Syria Antiochia, Damascus, Seleucia. In Phœnicia Tyrus, et Sidon. In Cilicia

tum se profitetur Strabonem, Ptolomei Tabulas, et Jacobi Castaldi Pedemontani, Mappanundum.

(30) Montes Armeniæ, ubi arca Noe requievit, ex sacra Genesi altissimi esse deducuntur.

(31) Flumina totius terrarum orbis copiosius (licet summarie) enumerata habes apud Joan. Thomam Frigium, libro *Hydrographiæ* ipsius.

(32) Insula Diomedea, nunc canonicorum regularium Lateranensium, celebratur a Plinio lib. x. cap. 44, propter aves Diomedis apud poetas celebres. Sed, qui insularum omnium cognitionem absolutam requirit, volumem vulgo insularium dictum legere non tedeat. Insuper et Petri Appiani insularum mundi Catalogum.

Tarus. In Asia minori Nicomedia, Nicæa, Chale-
donia, Sardis, Ilium, Ephesus, Pergamus Tiji-
tira. In Samaria Bethania, Samaria, Cæsaria. In
Galilæa Nazareth, Chorozaim, Bethsaida, Tibe-
rias, Gana, Captharnaim, Naim. In Judæa Jerusaleim,
Bethlehem, Jerichus et Hebron. In Thracia, Constan-
tinopolis, Panisus, Nicopolis. In Macedonia Phi-
lippi. In Ægypto Thebe, Taphnes, Memphis, Heli-
opolis, Pelusium, Alexandria. In Libya Cyrenens,
Cyrene, Parthemium, Beronice, Appollonia, Ptole-
mais, Adrimetum. In Italia Roma, Alba, Capua,
Beneventum, Sipontus, Neapolis, Tibur, Ostia,
Luna, Janua, Ancona. In Longobardia Mediolanum,
Ticinum, seu Pavia, Brixia, Verona, Vicentia, Pata-
vium, Bononia, Ravenna, Mantua, Cremona. In Va-
leria Aquileia. In Calabria Tarentum. Istæ sunt
civitates transalpinæ. Colonia, Magunciacus, Salze-

(35) Multæ urbes hodie insignes recitentur, ut Vene-
tiæ, Pisæ, Senæ, Florentia, Ferraria, Perusium, et
quamplures aliæ, quia partim vetustiores enumerar
voluit, partim aliquas tantum, et non omnes, licet

A burgus Ratisbona [Ratispona], Herbiopolis, Argen-
tina, Basilea Treveri, Senones, Parisius, Lugdu-
num, Rothomagus, Remi, Arelas, Vienna, Parentasia,
Ebredunum, Bituri, Turoni, Burdegala, Tolosa,
Narbona. In Hispania sunt Pampilonia, Osca, Bar-
zinona, Tarracona, Tortosa, Carthago, Hippus, Me-
gala, Cæsarea, Leptis, Bysantium, Cliphea. Duode-
cim Alexandria: Alexandria bucephala, Alexandria
montuosa, Alexandria apud Porum, Alexandria in
Scythia, Alexandria apud Babylonem, Alexandria
in Ægypto, Alexandria apud Massagetas, Alexandria
apud Orgalas, Alexandria apud Granicum, Alexan-
dria apud Troadam, Alexandria juxta Tigrim,
Alexandria apud Xanthum, His igitur de situ ter-
rarum breviter expeditis, ad sequentia trans-
B eamus (33).

antiquas, in catalogum reducere voluit. Eodem stylo
usus est recentius Gerama Frigius, in suo *urbium
Catalogo*.

LIBER QUARTUS.

Tractat de historia ab Adam usque ad Christum; continet tredecim capitula.

CAP. I. *Per quæ sequens currat narratio.*

Sane sciendum est quod tota ista series et por-
rectio temporis dividenda est in duos status, vete-
rem et novum, et tria tempora, naturalis legis, et
scriptæ, et gratiæ; et sex ætates, quarum prima est
ab Adam usque ad Noe; secunda a Noe usque ad
Abraham; Tertia, ab Abraham usque ad David;
quarta, a David usque ad transmirationem Baby-
lonis; quinta a transmiratione Babylonis usque ad
adventum Christi; sexta, ad adventu Christi usque ad
finem mundi. Item quinque præcedentes ætates ab
Adam usque ad Christum per quatuor successiones
dividuntur. Prima successio patriarcharum fuit ab
Adam usque ad Moysen; secunda Judicum, a Moysen
usque ad David; tertia Regum, ab David usque ad
transmirationem Babylonis; quarta Sacerdotum, a
transmiratione Babylonis usque ad Christum. Igi-
tur per istarum quatuor successiones viros eximios
ab Adam usque ad Christum sermonem extendo,
deinde ab adventu Christi usque ad tempora nostra,
primum per imperatores Romanorum, deinde per
reges Francorum narrationem deduco.

CAP. II. *Patriarchæ sunt hi.*

Adam, Seth, Enos, Cainam, Malaleel, Jared, Enoch,
Mathusalem, Lamech, Noe, Sem, Arphaxad, Sale,
Heber, Phaleg, Reu, Sarug, Nachor, Thare, Abra-
ham, Isaac, Jacob, Levi, Caath, Amram.

CAP. III. *Judices qui fuerunt.*

Moyses, Josue, Othoniel, Aoth, Debora, Gedeon,

C Abimelech, Thola, Jair, Jepthe, Abessam, Abialon,
Abdon [Labdon], Samson, Heli, Samuel.

CAP. IV. *Reges qui.*

Saul, David, Salomon, Roboam, Abia, Asa, Josa-
phat, Joran, Azarias, Athalia, Joas, Amasia, Ozias,
Joathas, Achas, Ezechias, Manasses, Amon, Josias,
Joatham, Joachim, Sedecias.

CAP. V. *Pontifices.*

Jesus, Joachim, Eliasib, Judas, Joannes, Simon
justus, Eleazarus, Manasses, Onias, Simon, Onias,
Jesus qui et Jason, Onias qui et Menelaus, Alchi-
mus, Judas, Jonathas, Simon, Joannes, Aristobolus,
Alexander, Alexandra, Hircanus.

CAP. VI. *Historia ab Adam usque ad Moysen.*

Parentes itaque primi præceptum obedientiæ
transgressi de paradiso sunt ejecti, et in miseriam
hujus mundi projecti. Cognovitque Adam uxorem
suam, et genuit Cain, cujus posteri homines sunt
vocati. Genuit Abel, cujus posteri filii Dei sunt vo-
cati. Porro Seth genuit Enos, et Enos genuit Cainam,
et Cainam genuit Malaleel, et Malaleel genuit Jared,
et Jared genuit Henoch, qui translatus est, et He-
noch genuit Mathusalem, et Mathusalem genuit La-
mech, et Lamech genuit Noe. His diebus gigantes
erant in terra, et omnis caro corruerat viam suam,
nam filii Dei, id est illi, qui erant de stirpe Seth, vi-
dentes filias hominum, quæ erant de genere Cain,
quod essent pulchræ, miscentes sanctum cum pro-
fano duxerunt eas uxores. Unde iratus Deus dixit

quod deleret hominem et omnem animam viventem, A quam fecerat propter hominem, aquis diluvii. Et invenit gratiam Noe coram Domino, et Jussu Dei fecit sibi arcam, in qua salvaretur ipse, et uxor ejus, et tres filii ejus, et uxores filiorum, et de animantibus mundis introduxit septena, de immundis verbo bina. Igitur aquis diluvii deleta est omnis anima vivens, exceptis iis quæ erant in arca. Peracto diluvio egressus est Noe de arca cum omnibus filiis suis Sem, Cham et Japhet. Ab his disseminatum est omne genus humanum post diluvium super terram. Sed antequam posteri eorum ab invicem dividerentur, inchoata est ab eis turris Babylonis, ubi confusum est labium eorum. Postquam divisi sunt, filii Sem meridianam partem Asiæ ab ortu solis usque ad Phœnices possederunt. Posteri Cham meridianam B terram a Sidone usque ad Gaditanum fretum. Filii Japhet septentrionalem partem Asiæ, a monte Tauro, et omnem Europam usque ad Oceanum Britannicum, nomina sua locis et gentibus relinquentes, de quibus adhuc quedam permanent ut ab Elam Elamitæ, ab Assur Assyrii; quædam vero mutata sunt, ut ab Indo fluvio Indi, ab Ægypto rege Ægyptii. Sem autem genuit Arphaxad, et Arphaxad genuit Sale, et Sale genuit Heber, a quo Hebræi sunt vocati, in cujus familia primordialis illa, et cunctis communis lingua, quæ Hebræa dicitur, post confusionem remansit linguarum. Heber genuit Phaleg, in cujus tempore turris quæ dicitur Babel ædificatur. Phaleg genuit Reu seu Ragau, sub quo dii primum adorantur. Ragau genuit Sarug, et Sarug genuit Nachor, et Nachor genuit Thare, et Thare genuit Abram, cujus tempore Zoroastres magicam reperit. Hunc Abram, cum jam cultus idolorum fervere ubique, C *Deus de Chaldæa eduxit, et in terram Chanaan induxit (Gen. xii)*, et eo quod eam semini ejus daret promisit. Orta fame peregrinatus est Abram in Ægyptum, et inde locupletatus, est reversus; denique divinitus præceptum accepit, ut se cum sua sobole circumcideret. Abraham autem genuit Isaac, qui duxit uxorem Rebeccam, de qua genuit Jacob et Esau. Postquam autem Jacob edulio lentis primogenita fratris sui obtinuit, et eum de benedictione patris supplantavit, ad Laban avunculum suum perrexit, et pro servitio suo filias ejus uxores accepit, et ex eis et ancillis earum, duodecim patriarchas procreavit. Multumque locupletatus in patriam reversus patrem suum cum Esau fratre sepelivit. Deinde Joseph a fratribus in Ægyptum est venditus, et ibi miro Dei nutu sublimatus, eumque pater suus cum omni domo sua est secutus.

CAP. VII. *Historia a Moyse usque ad Josue.*

Mortuo autem Jacob, et Joseph mortuo, in Ægypto multiplicati sunt filii Israel nimis, et surrexit alius rex qui ignoravit Joseph, et cepit affligere filios Israel in ædificatione urbium, Phiton et Rameses. Vidit autem Deus laborem eorum, et clamorem exaudivit, et misit Moysen et Aaron, et eduxit de terra Ægypti, decem plagis Ægypto flagellata.

*Prima rubens unda, tabes rancæque secunda.
Inde culex tristis, post musca nocivior istis.
Quinta pecus stravit, vesicas sexta creavit.
Pone subit grandis, post brucus dente nefando.
Nona legit solem, primam necat ultima prolem.*

Sed quia Scriptura a Moyse et deinceps rerum summam non secundum patriarcharum generationem, sed secundum principum narrat successionem, generationem ipsius Moysi a Jacob ponemus, et sic deinde sub ipso et sub sequentibus eum duobus, gesta summatim comprehendemus. Jacob itaque genuit Levi, et Levi genuit Caath, et Caath genuit Amram, et Amram genuit Moysen. Sub istius ducatu fecit multa magnalia in mari Rubro, et deserto. Ægyptum namque decem supradictis plagis flagellavit, mare Rubrum coram filiis Israel divisit. In deserto aquas amaras dulcoravit, et manna de celo pluit, quo filios Israel annos quadraginta pavit. Aquam de petra produxit, populum Amalec superavit, Legem in monte Horeb dedit, et tabernaculum fœderis et arcam testimonii fieri, et Aaron et filium ejus in sacerdotium et clerum sibi consecrari jussit. His ita transactis cum filii Israel, Moysen duce, columna præcedente de monte, recessissent, denuo Deus eos cothurnicum carnibus satiavit; Dathan et Abiron contra Moysen contententes, terra eos deglutientes damnavit; et virgam Aaron contra naturam frondere, florere, fructificare fecit; filios Israel murmurantes ignis coelestis conflagratione punivit, et ignitos serpentes eis immisit, et eos a læstione eorum respectu ænei serpentis sanavit. Eos quoque ad reditum duodecim exploratorum murmurantes, annis quadraginta in deserto detinuit. In quibus annis omnes illi murmuratores et increduli mortui sunt, et filii eorum interim creverunt, qui postea terram promissionis possederunt. Og regem Basan, et Seon regem Amorrhæorum, militantibus filiis Israel, Dominus delevit, et Balach, et populum ejus stravit. Mortuus est autem Aaron in deserto, et sepultus est in monte Hor, completis quoque annis quadraginta mortuus est et Moyses in monte Abarim jubente Domino, et successit ei Josue filius Num.

CAP. VIII. *Historia ab Josue usque ad Saulem regem.*

Josue populum Dei in terram promissionis introduxit, et gentes Chananeorum, reges triginta et unum in terra illa interfecit, et terram victori populo divisit. Josue successit Othoniel; hic liberavit Israel de manu Cusamzachaim regis Mesopotamiæ, et quievit terra quadraginta annis. Post hunc fuit Aoth de stirpe Gemini, qui utraque manu utebatur pro dextra. Hic liberavit Israel de manu Eglon regis Moab. Cum enim ferret munera populi Israel regi Eglon, cui tunc populus ille serviebat, sociis cum reverteretur dimissis, reversus ad Eglon, secreto eum interfecit, et congregato populo suo Moab expugnavit, et Israel liberavit. Post cujus mortem Debora [Delbora] cum Barach perrexit ad pugnam contra Sisaram principem Jabim Asor, et perterruit Dominus Sisaram coram Barach, et desilivit de currusno, et fugiens pervenit ad tentorium Jahel uxoris

Haber Cynæi; quæ cum operuisset eum pallio, tulit eum in clavum, et defixit in ejus tempora, et mortuus est. Post Deborah surrexit Gedeon, qui liberavit Israel de manu Madian, et percussit Oreb, et Zeb, et Zebec, et Salmana. Porro deinde, mortuo Gedeone, Abimelech filius Jerobaal, quem peperit ei concubina ejus de Sichem, interfecit omnes fratres suos septuaginta viros, excepto minimo Jonatha, qui evasit. Constitueruntque viri Sichem principem Abimelech. Post hæc misit Deus spiritum pessimum inter Abimelech et viros Sichem, et ipse multos illis interfecit, et tandem fragmine molæ, quod jecit mulier super caput ejus, excerebratus interiit. Post hunc surrexit Thola, et post Tholam Jair, et post Jair Jephthe. Denique Jephthe liberavit Israel de manu filiorum Ammon. Cumque iret ad bellum, vovit Deo quod ei immolaret quod sibi primum revertenti occurreret, si victoriam obtineret. Revertentique occurrit ei unica filia sua, quam immolavit, et votum quod fecerat implevit. Post Jephthe judex fuit Abessen; et post hunc Abialon [Achialon], et post Abdon [Labdon]: et post hunc Samson. Ille leonem interfecit, uxorem de Thamnata accepit, segetes Philistinorum caudis vulpium junctis facibus accensis, succendit, mille viros mandibula asini stravit. Portas Gazæ super montem portavit. Tandem autem Dalilæ mulieri quod in capillis tantam fortitudinem haberet, aperuit, et ipsa rasis capillis ejus, Philisthæis eum tradidit, qui eruentes oculos ejus molere eum fecerunt. Cumque crevissent capilli ejus, et coram Philisthæis convivia celebrantibus luderet, concussis columnis domus, eos qui in ea erant occidit, et ipse occubuit. Samson successit Heli, sub quo Samuel propheta claruit, arca fœderis capitur, et Ophni et Phinees sacerdotis filii occiduntur. Denique Heli, audito quod capta esset arca Domini, cecidit retrorsum de sella, et fractis cervicibus mortuus est. Et percussit Dominus Philisthæos in secretiori parte natium, et nascebantur in agris mures, qua plaga coacti remisissent arcam Dei; Heli autem successit Samuel.

CAP. IX. *Historia a Saule usque ad Ezechiam.*

Cum autem senuisset Samuel petierunt filii Israel regem. Quod Domino displicuit; dedit eis tamen regem Saulem filium Cis, qui bonum habens initium defendit Israel, sed finem malum habuit, quia Domino in bello quod fecit contra Amalec inobediens fuit. Reprobatus itaque, a spiritu malo vexabatur. Unctus est autem David pro eo in regem. Post hæc ductus est David in domum Saulis, et quandoque arripiebat spiritus Domini malus Saulem, psallebat David cithara et levius habebat. Postquam autem David percussit Philisthæum, amovit eum Saul a se, et fecit eum tribunum super mille viros. Jonathas vero filius Saulis, dilexit David quasi animam suam. Cumque Saul ipsum David suspectum haberet de regno, tetendit ei multas insidias ut interficeret eum, sed non tradidit eum Dominus in manus ejus. Denique David fugit ad Achis regem Geth. Mortuo

A autem Saule ascendit in Hebron, et regnavit super tribum Juda. Deinde post mortem Abner regnavit super omnem Israel. Gad, Nathan et Asath prophetaverunt. Porro tempus, quo regnavit David, quadraginta anni sunt. Post David regnavit Salomon filius ejus. Hic ædificavit templum Domini; qui bonum quidem initium, sed finem habuit non bonum, quia deos coluit alienos. Unde iratus Dominus scidit regnum de manu filii ejus Roboam, et tradidit illud servo ejus Jeroboam. Cum enim postularet populus ut allevaret jugum patris sui, respondit ei dure. Constitueruntque decem tribus regem sibi Jeroboam filium Nabath. Porro Jeroboam populum idolorum cultu contaminavit. Currebat autem regnum Israel per annos trecentos et quadraginta, et per reges B decem novem, quorum ista sunt nomina: Jeroboam, Nadab, Baasa, Ela, Jamri, Amri, Acha, Ochozias, Joram, Hieu, Johath, Joas, Jeroboam, Zacharias, Sellum, Manahen, Faceia, Facee, Ozee. In diebus Ozee regis Israel, et in diebus Ezechizæ regis Juda transtulit Salmanasar rex Assyriorum decem tribus, et posuit in urbibus Medorum, et introduxit Cuseos in Samariam. Isti sunt Samaritani, quibus non coutebantur Judæi. Igitur post Salomonem regnavit in Judæa Roboam: et post Roboam Abia. Hic ambulavit in peccatis patris sui. Post Abiam regnavit Asa; cor autem Asa erat rectum cum Deo, et bellum habuit cum Baasa rege Israel, quo mortuo regnavit Josaphat. Ille fecit quod rectum fuit coram Domino, et perrexit ad bellum cum Achaz contra regem Syriæ. C His diebus prophetavit Elias. Post Josaphat regnavit Joram, ambulavitque in viis regum Israel. In diebus illis recessit Edom, ne esset sub Juda, tunc recessit et Lobna, et dormivit Joram cum patribus suis, et regnavit Azarias filius Athalizæ pro eo. Descendit autem Azarias invisere Joram regem Israel, quem vulneraverunt Syri, et occidit ambos Iheu. Porro Athalia fuit filia Amri regis Israel, qui, videns esse mortuum filium suum, interfecit omne semen regium. Tulit autem soror Azariæ Joas filium Azariæ, et servavit eum sex annis, quibus regnavit Athalia super terram. Anno vero septimo convocavit Joiada sacerdos centuriones, et ostendit eis filium regis, constitueruntque regem, et Athaliam D interfecerunt. In diebus illis voluit rex Syriæ pugnare contra Jerusalem, deditque ei Joas ea quæ obtulerant patres ejus in thesauro Domini, et recessit: denique servi Joas interfecerunt eum, et regnavit Amasis filius ejus pro eo. Iste provocavit regem Joas ad bellum, et fugit Amasias, et ascendit Joras rex Israel in Jerusalem, et tulit inde aurum et vasa aurea quæ inventa fuerunt in domo Domini. Facta est autem conjuratio contra Amasiam, et interfecit in Lachis, et regnavit Ozias filius ejus pro eo. Porro, instante insigni solemnitate, induit se Ozias veste sacerdotali, et intravit in templum oblaturus incensum, statimque lepra percussus est; unde postmodum extra urbem vitam exegit privatam, Joatha filio ejus regni negotia procurante. Olympias a Græ-

ris instituitur. Mortuo deinde Ozia regnavit Joathas filius ejus pro eo; *edificavit autem Joathas portam domus Domini, quæ speciosa vocabatur. Manasses nascitur.* Defuncto Joatha regnavit Achas filius ejus pro eo. In diebus illis ascendit Rasim rex Syriæ, et Facee filius Romeliæ ad præliandum contra Jerusalem, et conduxit Ahas Teglabasalar regem Assyriorum, qui interfecit Rasim, et liberavit Achas. Roma conditur. Mortuus est autem Achas, et regnavit Ezechias filius ejus pro eo.

CAP. X. *Historia ab Ezechias usque ad reditum de Babylonia.*

In diebus Ezechias conatus est Sennacherib transferre Judam, sed non permisit eum Dominus; percussit autem in castris Assyriorum centum octoginta millia virorum. Post hæc interfecerunt ipsum Sennacherib filii sui in templo Dei sui. Post Ezechiam regnavit Manasses filius ejus, fecitque malum juxta ritum Gentium, et adoravit omnem militiam cæli; et traduxit filium suum per ignem, et fecit malum super omnes reges, qui fuerunt ante eum in Jerusalem. Locutusque est Dominus per manus servorum suorum Prophetarum dicens: Quia fecit Manasses abominationes istas, delebo Jerusalem, et tradam eam in manus inimicorum ejus. Mortuo Manasse, regnavit Amon filius ejus pro eo. Ille ambulavit in via patris sui, et interfecerunt eum servi sui. Regnavitque Josias pro eo. Ambulavitque Josias in via David patris sui, et non declinavit ab ea ad dexteram neque ad sinistram, et fecit mundari templum, et celebrari Phase quale non fuit a diebus Judicium usque ad tempus illud. Destruxit quoque altare, quod fecerat Jeroboam in Bethel, et combussit in eo ossa sacerdotum qui obtulerant super illud incensum. Verumtamen non est aversus Dominus a furore suo, quem locutus est contra Judam. Josias denique congressus cum Necho rege Ægypti occisus est in campo Magendo, et regnavit Joatham tribus mensibus, quibus expletis memoratus Necho cepit eum, et duxit in Ægyptum, et constituit regem pro eo Eliachim filium Josias, quem vocavit Joachim. Condemnavit etiam Judam centum talentis argenti, et talento auri. Annoque Joachim undecimo venit Nabuchodonosor in Jerusalem, et exegit ab eo tributum, quod Ægyptiorum regi solvere solebat, quod ille tribus annis reddere non erubuit, tertio anno audieris Ægyptios contra Babyloniæ dimicaturus solvere distulit, inde sicut rebellem eum Nabuchodonosor interfecit, et ad tria millia viros de Juda captivos duxit, et constituit pro eo regem Joachim, qui Jechonias nominatur. Quem Jechoniam non multis interjectis diebus, obsedit Nabuchodonosor, et venientem sibi obviam cum matre et quibusdam de populo cepit, et duxit in Babylonem, et constituit pro eo Sederchiam patrum ejus. Sed et hic Sedechias non multo post contra Nabuchodonosor rebellare cepit, et tunc secundo reversus Nabuchodonosor duxit eum in Babyloniam captivum, et iterum civitatis evertit, et templum exussit, et vasa

A sancta asportavit, et posuit in templo Dei sui. Vixitque Nabuchodonosor post eversionem templi viginti quinque annis. Et hoc recedente, regnavit Evilmerodach: et post hunc Labosordac, et post hunc Egesar, et post hunc Balhasar, quo regnante completi sunt anni septuaginta quibus prophetaverat Jeremias Judæorum captivitatem esse solvendam. Igitur his diebus Cyrus Babyloniæ expugnavit, et Judæorum captivitatem relaxavit, sicut scriptum est: *in libro Esdræ Prophetæ.* In anno primo Cyri regis Persarum, ut impleretur verbum Jeremiæ, suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, et traduxit vocem in universo regno suo per scripturam dicens. *Omnia regna mundi dedit mihi Deus cæli, et ipse præcepit mihi, ut ædificarem ei domum in Jerusalem, quisquis in vobis est de universo populo ejus, sit Dominus Deus cum eo, et ascendat.*

CAP. XI. *Historia a Cyro usque ad Judam Machabæum.*

Cyrus igitur relaxata Hebræorum captivitate, ferme quinquaginta hominum millia regredi in Judæam permisit. Josedech quoque de genere Aaron sacerdotem, qui fuit cum patribus abductus, redire mandavit, ut ritus veteris solemnitate per assueti sacerdotis scientiam reformaretur. Cujus fidelis Jesus post eum populum rexit. Itaque per summos sacerdotes post reversionem de Babylone rerum summa agebatur. Illi autem qui venerunt de Babylone statim fundaverunt templum, et fundato templo obtulerunt sacrificium, steteruntque sacerdotes in ornatu suo et Levitæ, et laudabant Deum Israel, et facta est letitia magna in populo. Mortuo deinde Cyro rege Persarum detulerunt Samaritæ accusationem adversus Judæos ad filium ejus, qui Cambyses, et Assuerus, et Artaxerces est nominatus. Intermissum est igitur opus, donec consummaretur sub Dario, anno secundo regni ejus. Et hujus Darii anno secundo, obtinente Zorobabel duce, completa est ædificatio templi, quadragesimo sexto anno postquam cepit ædificari. Unde Judæi Domino in Evangelico sermone dixisse referunt: *Quadragesima et sex annis ædificatum est templum istud,* etc. Dario successit Xerxes filius ejus. Cujus regni anno septimo Esdras scriba legis Dei, ascendit de Babylone; qui Ægypti referens ad templum Domini pecunias sacras, argenti talenta sexcenta quinquaginta, et vasa argentea talentorum centum, et vasa aurea talentorum viginti, qui et celebravit solemnitate scenophagiorum. Remeavit etiam Nehemias ipsius regis pincerna de Susis castro, anno ejusdem vigesimo qui muros civitatis reedificavit. Præfatus etiam Esdras Bibliothecam Veteris Testamenti, post incensam legem a Chaldæis divino afflatus spiritu, reparavit; cuncta legis, ac prophetarum volumina, quæ fuerunt a gentibus corrupta, correxit, totumque Vetus Testamentum in viginti duos libros constituit, ut tot libri essent in lege, quot habentur et litteræ. Nehemias quoque misit nepotes sacerdotum illorum qui, in transmigratione sacrum ignem in puteo

sicco servaverant. At illi non invenerunt ignem, sed aquam crassam, quam jussit Nehemias aspergi super ligna et holocausta, et accensus est ignis ex aqua illa, et mirati sunt omnes. Tabernaculum vero fœleris, et arca, et altare incensi, quæ Jeremias propheta in monte Abarim abscondit, in eodem monte sunt usque in præsentem diem. Porro Jesu, successit Joachim et Joachim Heliasih, et Heliasih Judas, et Judæ Joannes, et Joanni Jaddus, denique Jaddi temporibus Alexander Magnus regem aggressus est Persarum expugnare, mandavitque Jaddo ut fidelitatem, quam Dario regi Persarum promiserat, et eo usque servaverat, ipsi deinceps observaret. Respondit Jaddus se Dario fidem jurasse, et quod hoc ipse peteret donec ille viveret, nequaquam facere posse. Unde iratus Alexander comminatus est quod urbem Jerusalem subverteret. Extimuit itaque Jaddus, et convocato clero et populo intimavit eis rem. Oblatum est sacrificium, et preces susce ad Dominum. Quibus peractis pontifex omnes dimisit, et ipse solus remansit, statimque sopore depressus vidit visionem, dictumque est ipsi: *Ne timeas Alexandrum, sed indueris veste sacra, et sacerdotes induentur stolis suis, et cum venerit exhibitis, et suscipietis eum cum honore; nihil enim vobis mali facturum est Alexander.* Interea Magnus Alexander magnis viribus Jerosolymam properabat. Cumque appropinquaret civitati, exivit pontifex cum omni populo et clero. Putabant Alexandrini, quod eos statim interficeret, et urbem deleteret. Sed cum vidisset summum pontificem salutavit, miratique sunt omnes Alexandri milites vehementer. Cumque regem de hac re interrogare dubitarent, unus, qui illi erat cæteris familiarior, interrogavit eum, dicens: *Quare rex istum præ omnibus salutasti?* Respondit rex: *Cum essem adhuc in terra mea vidi istum in somnis dicentem mihi quod regnum possem obtinere Persarum, ideo eum præ omnibus salutavi.* Summus itaque pontifex cum pompa cleri, et frequentia populi regem ad templum deduxit, oblatumque est pro eo sacrificium. Denique recedens Alexander promisit quod locum illum deinceps diligeret, honoraret et exaltaret. Porro Jaddo successit Onias, et Oniæ Simon justus, et Simoni justo Eleazarus. Iste misit septuaginta interpretes Ptolemæo Philadelpho, qui secundus post Alexandrum regnavit in Ægypto. Eleazaro successit Manasses, et Manassæ Onias, et Oniæ Simon, et Simoni Onias (cui frater Jesus) qui et Jason eripere sacerdotium cupiens, cœpit Judaicæ legis jura non in occulto violare, sed palam omnibus destruere, quasi sacerdotium quod affectabat aliter quam scelere consequi non valeret. Ausus est enim sub ipsa templi arce gymnasium construere, et optimos quosque Ephæborum in lupanaribus ponere, eosque qui erant Jerosolymis, Antiochenos scribere. Sed hoc impii, et non sacerdotis Jasonis nefarium et inauditum scelus ultio divina consecuta est. In leges quippe divinas impie agere non cedit impune; unde post triennium ipse Jason, qui jura violaverat

A Dei, et proprium germanum captivaverat, jussu regis Antiochi expulsus in Amanitidem est regionem, et Menelaus quidam de tribu Benjamin sacerdotium obtinuit. Unde hujus Menelai factione Onias pius pontifex interemptus est per quemdam regis suffectum Andronicum, et non multo post Meneius mortuus est, sacerdotio succedente fratre ejus Lysimacho. Sed cum nec sic malis desisteret, tandem dejectus de turri quinquaginta cubitorum infelicem exhalavit animam. Lysimachus quoque jam multo templi auro exportato plebeio concursu secus ærarium lapidatus interiit. Post hæc Antiochus rex Syriæ ascendens Jerosolymam, intravit in sanctuarium cum superbia, et tulit altare aureum et candelabrum, mensam propositionis, et velum, et cætera templi ornamenta et abiit. Demum vero præcepit omnibus regni sui gentibus, ut esset unus populus, et prohibuit in templo Domini fieri holocausta, et Judæos escis coinquinari immundis.

CAP. XII. *Historia ab Juda Machabæo usque ad Christum.*

In illis diebus Judas Machabæus recesserat in desertum, et ibi inter feras vitam cum suis agebat, ne particeps esset coinquinationis. Sed quamvis pauci essent, qui cum eo erant, ita tamen duces regis Antiochi bellis contriverunt, ut et templum quod erat Jerosolymis recuperarent, et leges, quæ abolendæ erant, eorum felici pertinacia restituerent. Mortuo denique Antiocho regnavit Demetrius, ad quem accessit sceleratissimus Alchimus, et cœpit regem inflammare adversus Judam; dicebat enim regi: *Judas et qui cum eo sunt bella nutriunt, ne patiuntur regnum esse quietum. Unde ego fraudatus parentum gloria (dico autem summo sacerdotio) veni ad te primum quidem utilitatibus regis fidem servans, secundo etiam civibus consulturus.* Tunc misit rex Jerosolymam Nicanorem, ut et Judam comprehenderet, et Alchimum summum sacerdotem constitueret. Alchimus autem, bellæ animum gerens, cum venisset Jerosolymam, jussit destrui muros domus sanctæ interioris. Sed horum criminum pœnas miser diu vitare non potuit. Subito enim obtusum est os ejus, et loqui non potuit. Sed dissolutus paralyssi miserabiliter expiravit. Sicque deficientibus sacerdotibus de genere Aaron, et Juda Machabæo pro patriæ legibus decertante sorte bellica jam defuncto, Jonathas frater ejus adeptus est principatum Judæorum, simulque sacerdotium. Porro gesta Judæ et fratrum ejus quia multa sunt valde, et in libris Machabæorum scripta continentur, nolui præsentī brevitati inserere. Jonathæ vero Simon frater ejus successit. Post Simonem autem pervenit sacerdotium ad Joannem filium ejus, qui adversum Hircanos dimicans Hircani nomen accepit. Joanni Hircano successit Aristobolus. Aristobolus autem factus est rex et sacerdos, et Aristobolo successit rex pariter et sacerdos Alexander. Alexander vero moriens reliquit superstites filios duos, Aristobolum et Hircanum. Sed donec adolescerent pueri, Alexandram conjugem

sua temperamento regali præesse voluit, simul arbitram statuens culinam potissimum illorum summum sacerdotium committeret. Illa Hircanum patri in sacerdotio substituit propter senioris ætatis prærogativam, Aristobolo fratri nihil publicorum committens officiorum. Post Alexandræ mortem Aristobolus invasit regnum, et demum Hircanus sacerdotium ei dimisit. Postea vero idem Hircanus excitatus ab Antipatro, patre Herodis, primum ad Arabiæ regem se contulit facti pœnitens, ac demum Pompeio Romanorum duci, qui in Syriam Tigranem regem debellaturus advenerat, querimoniam detulit. Qua occasione idem Pompeius consul Romanorum urbem Jerosolyman expugnavit, et templum polluit, et Aristobolum pontificem vinctum cum liberis Romanis misit. Hircano vero pontificatum reliquit, et memoratum Antipatrum procuratorem totius regni constituit. Sicque deinceps gens Judæorum tributaria Romano facta est imperio, et ita, sicut dictum est, Hircanus et Aristobolus fratres inter se dimicantes primi occasionem præbuere Romanis ut Judæam invaderent.

CAP. XIII. De Herodo et genere ejus.

Prædicti Hircani pontificis tempore quidam latrunculi ab Jerosolyms egressi circa Ascalonem prædas egerunt, ubi inter cæteros captivos Antipater quidam juvenis cujusdam Herodis genere Idumæi, qui in Ascalone templi Apollinis sacerdos exstitit, filius, Jerosolyman captivus ductus est. Hic itaque Antipater in domo Hircani aliquot annis serviens, industria ac probitate spectabilis eidem Hircano domino suo gratiosus exstitit, in tantum ut ei universam domum regendam committeret. Antipater autem antiquæ gratiæ non immemor erga Hircanum benignus exstitit, tantaque modestia injunctum offi-

cium exercuit, ut iam Judæis quam Romanis com- placeret. Genuit autem filium Herodem nomine, qui post mortem patris, tum merito propriæ virtutis, tum etiam gratia paternæ devotionis, a Romanis coronam accepit. Qui cum irrepsisset contra jus, et fas Judaicæ gentis in honorem indebitum, cœpit in sacerdotium indignissimos et ignobiles quosque substituere, quos ei voluntas aut casus dedisset. Vestem quoque summi pontificis oculos sub suo tenebat signaculo, nec unquam ejus usum potestatemve permisit pontificibus sui temporis, et ut suam sobolem regio Judæorum generi commiseret abjecta uxore Doside, quam privatus acceperat, copulavit sibi Mariannam regis Aristoboli filiam, et Hircani summi pontificis Judæorum neptem. Sed hujus mulieris expetita societas, sicut post declarabitur, ejus potentiam potius inclinabit quam extulit, et domesticis affectit doloribus. Nam dum sequitur nobilitatem, incidit in perturbationem, quasi domus propria non conveniret. Verum unctione legitima Judaicæ gentis cessante, imminebat secundum sermonem propheticum expectatio gentium Dominus noster Jesus Christus, qui verus rex et sacerdos de regum atque pontificum genere carnem assumens, venit mundo salutarem afferens fidem, in qua populum gentilem atque Judaicum sanctificando sibi connecteret et uniret. Natus est sua ordinatissima distributione anno memorati regis Herodis tricesimo primo, qui est secundum Hebræos ab origine mundi annus quater millesimus nongentesimus et quinquagesimus primus. Porro sicut beatus Maximus in sermone de Pascha testatur, et quemadmodum Græci calculatores computant, est quinquies millesimus quadringentesimus septimus.

LIBER QUINTUS.

Tractat de regnis mundi a tempore quo post diluvium exorta sunt, usquequo in potestatem Romanorum devenerunt, continens capita 21 adnotatiunculis domini Thomæ Garzonii, theologi.

CAP. I. De regnis mundi

Modo narrabo quomodo ab initio regna mundi excurrebant usque ad adventum Christi. Post diluvium quatuor primum in humano genere excellentia regna exorta sunt. Scytharum ab aquilone, ubi Tannus. Assyriorum ab oriente, ubi Belus. Ægyptiorum a meridie, ubi Mineus. Sicyoniorum ab occidente, ubi Ægialeus, primi regnaverunt. Sed de regno Scytharum, et de regno Sicyoniorum rara in Scripturis memoria fit, eo quod regnum Scytharum longe remotum fuit, et regnum Sicyoniorum cito decidit.

D

CAP. II. De regno Scytharum.

Scytharum igitur gens antiquissima sub septentrione posita, non minus illustria principia quam imperia habuit, nec virorum magis quam feminarum virtutibus claruit. Scythæ per incultas solitudines errare soliti non agrum exercent, sed uxores et liberos secum in planstris vehunt, coriis imbrem et hiemis asperitatem evitantes, armenta et pecora secum pertrahunt. Lacte et melle vescuntur; gena laboribus et bellis aspera, vires corporum im-

mensæ. Scytharum regnum sub Ragan putatur exortum (34).

CAP. III. *De regno Assyriorum.*

Assyriorum regnum sub Belo primo rege exortum, ab anno vicesimo quinto Sarug proavi Abrazæ usque ad annum septimum Ozæ regis Judæ cucurrit. Alii a Nino filio Beli regum Assyriorum inchoant, propter hoc quod sub eo primum in exterarum gentes dilatatum est. Post mortem Nini, Semiramis uxor ejus timens committere regnum Nino filio suo, quia infra regnandi annos erat, nec ipsa ausa regnum tractare, filium in thalamo sedere fecit, et quia similis erat filio, induta veste virili, sexum mentita, finxit pro femina puerum, pro uxore Nini filium, et sic regnum tenuit, et multum dilatavit, et quamplurima viriliter egit. Adulto filio regnum ei tradidit, et tandem accensa in concupiscentiam ejus, eum ad turpem coitum compulit; unde tempore postmodum, dolore correptus, eam interfecit. Cucurrit autem regnum Assyriorum per annos mille trecentos et duos, et per reges triginta septem usque ad Sardanapalum, postquam ad Medos translatum est. Reges Assyriorum hi fuerunt: Belus, Ninus, Semiramis, Zameis qui et Ninias, Arius, Aralius, Xerxes qui et Bales, Arnamitres, Belochus, Bales, Altadas, Mamintus, Machaleus, Sparreus, Mamillus, Sparretus, Ascatales, Amintes, Belochus, Bellopares, Lamprides, Sosares, Lampares, Pamas, Sosarinus, Mitraeus, Theuthens, Tineus, Hergilius, Enpales, Laosthenes, Piorithiades, Ofrateus, Ofrateneus, Acrazepes, Thonos, Conolores, qui Græce dicitur Sardanapalus. Porro isti sunt reges qui post Sardanapalum in Assyria regnasse creduntur, sicut refert divina historia: Ful, Teglat, Falasar, Salmanasar, Sennacherib. Cæterum præfatus Sardanapalus fuit vir muliere corruptior. Semper enim inter feminarum contubernia versabatur, ad quem admitti cum die quadam præfectus Medis Arbustus, qui et Arbaces vocabatur, obtinisset, invenit eum inter scortorum greges purpuram colorentem, et inter virgines pensa dividentem. Quo viso reversus ad socios, quæ viderit refert, negat se illi prorsus parere posse, qui se malit esse feminam quam virum, moxque fit conjuratio Medorum contra Assyrios, et indicitur bellum Sardanapalo. At Sardanapalus cum resistere tot rebellantibus non valeret, in regiam se recepit, ubi accensa pyra se, suasque divitias igne concremavit. Sicque regnum Assyriorum ad Medos translatum est (35).

CAP. IV. *De regno Medorum.*

Regnum Medorum sub Arbace primo rege exor-

(34) Ut Scytharum regnum quibus constiterit nationibus, percipiatur, breviter Scythiæ populi sunt adnotandi, quos Joannes Hunter in suis *Cosmographiæ rudimentis*, fuisse declarat: Moschos, Arimaspos, Agathyrses, Basilides, Roxolanos, Hamaxobites, Basteruas, Tauricos, Gctas, Nomades, Georgias, Axiacas, Thyssagetas et Gelonos.

tum, ab anno septimo regis Ozæ usque ad annum decimum nonum migrationis Babylonis cucurrit per annos ducentos et quinquaginta octo, et reges octo, quorum ista sunt nomina: Arbaces, Sosarinus, Medus, Cardiceas, Diocles Phaartes [Phraortes], Arsaces, Astyages. Denique Cyrus nepos Astyagis, cum adolevisset, As yagi bellum indixit, et facta congressione exercitum ejus fudit, et ipsum Astyagen cepit, sed nihil ei præter regnum abstulit. Itaque Cyrus iste dignitatem Medorum ad Persas transtulit.

CAP. V. *De regno Persarum.*

Regnum Persarum sub Cyro primo rege exortum cucurrit per annos ducentos decem et octo, et per reges quatuordecim, quorum ista sunt nomina: Cyrus, Cambyses, Fratres magi, Païus, Xerxes, Artabanus, Artaxerxes qui et Longimanus, Xerxes secundus, Sogdianus, Darius nothus, Artaxerxes qui et Memon, Artaxerxes qui et Ochus, Arses Ochi filius, Darius Arsynii. Cyrus itaque Persarum rex primus apud Persas educatus postquam in macedoniam obtinuit, Syriam, Scythiamque totam sibi subjugavit. Quibus patris, Babyloniam obsedit, urbem tunc cæteris cunctis urbibus fortiorem. Hujus enim ambitus circumveniebatur [circumbatur] stadiis quadringentis et octoginta sex. Erat in campi planitie sita, et castrorum facie mœnibus paribus per quadrum disposita. Murorum enim latitudo erat cubitorum quinquaginta, habens altitudinem quæcr tantum. A fronte murorum erant cent m portæ creæ. Per medium autem hujus Euphrates fluvius transcurabat, et extrinsecus per circuitum fossa late patens vice annis circumfluebat. Arx autem, quæ intus eminebat, fuit turris illa, quæ post diluvium a Nemrod gigante cœpit ædificari. Advenerat illuc Cræsus rex Lydorum, ut auxiliaretur Babylo- niis, et cum septimum decimum Balhisar complexisset regni sui annum, iram putans prophetiam Jeremiæ qua prædixerat ad annum septuagesimum captivitatem Judæorum esse solvendam, exhiberi se in mensa sua vasa sacræ templi Domini, et contra jus et fas bibit in eis, sed hujus criminis pœnas confestim luit; nam antequam illuciret extinctus est, et Cræsus rex cum aliis regibus multis, qui illuc convenerant fugit, sicque Cyrus urbem intravit. Post hæc Cyrus regem Lydorum Cræsum expugnavit, et regnum ejus obtinuit. Deinde Scythis bellum intulit, ubi eum Tomyris [Tamaris] regina insidiis compositis interfecit; regina enim ubi Cyrum adesse compererat, filium suum cum exercitu ad persequendum eum destinavit. Sed Cyrus Scythiam ingressus, vinum et epulas præparavit, astu que quasi territus statim epulas derelinquit. At illi

(35) Regnum Chaldeorum, sive Assyriorum, quod dicitur Babilonicum, initium sumpsit ab ædificatione turris Babel, ut dicit Berosus Chalæus ante ab universali aquarum inundatione centesimo trigesimo primo. Omnes reges ejus, et regni mutationes pulchre describuntur a Joanna Lucido in suis *Chronicis*, libro IV in principio, quem videre fas est.

venientes, et castra Cyri grandi apparatu referta invenientes procumbunt, quasi ad epulas invitati. Stاتمque revertente Cyro pariter obruncantur. Tomyris autem regina simulavit diffidentiam desperatione cladis illatæ, et hostem victoria superbum a se evocat, sicque in valle insidiis compositis ducenta Persarum millia subita irruptione delet. Quibus paratis, jussit Cyri caput amputari, et in utrem humano sanguine plenum inferri, ita inquiring: *Satia te sanguine, quem sitisti.* Regnavitque Cambyses, qui et Artaxerxes et Assuerus dictus est, filius ejus pro eo. Porro Cambyses Ægyptum subjugavit, opus templi inhibuit, ipse secundus Nabuchodonosor a Judæis appellatur, et sub eo quod in Judith historia continetur factum esse putatur, quo decedente regnaverunt duo magi. Et iis interemptis Darius, Antipatri filius, rex est constitutus, qui Cyri regis filiam in matrimonium suscepit, et regalibus nuptiis regnum sibi firmavit, ita ut non tam in extraneum regnum translatum, quam in familiam Cyri videretur reversum. Cui successit Xerxes, qui in exercitu suo septingenta millia armatorum, et de auxiliis trecenta millia Græciam expugnaturus legitur habuisse. Naves etiam rostratas mille ducentas et onerarias ad tria millia; sed tanto agmini dux defuit, nam semper in prælio postremus, et in fuga primus Xerxes apparuit. Unde ante experimentum belli opibus magnis fretus, montes in planum exæquabat, et maria pontibus onerabat, et immensas aquarum voragines permeabiles faciebat, sed ubi ad angustias Thermopylarum pervenit, qua introitus Græciam patet, turpiter est devictus, et cum deinde fuisset terrestri navaliqque prælio superatus, etiam suis contemptui esse cœpit. Deficiente itaque quotidie regia in eo majestate, Artabanus præfectus ejus eum interfecit. Artabano Artaxerxes, qui et Longimanus, successit. Ipse est Assuerus, sub quo factum est quod in Esther historia continetur. Porro Artaxerxi Longimano successit Xerxes secundus, et Xerxi secundo Sogdianus, et Sogdiano Darius notus. Denique post hæc Ægyptus a Persis recessit, et proprios reges habere cœpit. Dario notho successit Artaxerxes qui et Mnenon, et post hunc Artaxerxes qui et Ochus. Post hæc Ochus Nechao Ægypti rege in Æthiopiã pulso, Ægyptum recuperavit, et exinde usque ad Alexandrum Magnum Persæ in Ægypto regnaverunt, sic Ochus, Atses Ochi filius, Darius Arsis filius, Alexander Magnus. Sed antequam ad Persicum bellum, et gesta Alexandri narranda accedam, prius ortum regni Macedoniæ in qua primum ipse Alexander regnavit, paucis expedire curabo (36).

CAP. VI. De regno Macedonum.

Regnum Macedonum sub Cranao primo rege extortum ab anno tertio decimo Ozis regis Judæ usque

(36) Post Sardanalapalum cœpit Melorum et Persarum monarchia bipartita inter Medos et Babylonios. Deinde renata fuit sub primo Cyro, et Dario.

in annum nonum Ozis pontificis, qui et Menelaus dictus est, cucurrit per annos sexcentos et triginta sex, et per reges triginta novem. Ante Alexandrum isti fuerunt reges: Craneus, Crenus, Tyrminas, Perdiccas, Argus, Philippus, Europus, Alcetas, Amyntas, Alexander Magnus. Igitur Magnus Alexander, cum vicesimum ætatis ageret annum, regnum adorsus est expugnare Persarum, habens in exercitu peditum triginta millia, et equitum quatuor millia quingentos. Et horum agminum ordines nemo nisi sexagenarius duxit, ut si principia castrorum cerneret, senatum te cernere non militiæ duces existimaret. Nemo denique illorum in prælio fugam, sed victoriam cogitavit, nec in pedibus cuiquam spes, sed in lacertis fuit. Porro rex Darius fiducia virium, non hostem a finibus Persarum arcere, sed intra regni sinum recipere gloriosius ratus, flumen Euphratem, et montem Ciliciæ murum illum sine impedimento transire permisit, ac demum in campis Adrasti dirigit aciem adversus eum. Habuit itaque Darius in ea congressione sexcenta millia militum. Sed tam numerosus exercitus mox terga vertit, superatus non minus Alexandri arte, quam Macedonum virtute. Magna cædes Persarum in eo prælio fuit; de exercitu vero Alexandri novem tantum cecidere pedites, et centum viginti equites. Post hanc victoriam major pars Asiæ statim ad Alexandrum defecit. Denique plurima gessit bella cum præfectis Darii, quos jam non tam armis quam nominis sui terrore superavit. Jam enim milites Alexandri Persicum aurum, et totius Orientis opes quasi suam prædam ducebant, nec belli periculorumque, sed divitiarum meminerant. Post hæc autem Darius cum quadringentis millibus peditum, et centum militibus equitum in aciem procedit. Occurrit ei Alexander, et committitur prælium ingentibus animis. In eo prælio uterque rex vulneratur, et tandiu tamen anceps fuit quoad fugeret Darius. Exiit magna cædes Persarum secuta est, cæsa enim sunt sexaginta millia et unum peditum, et equitum decem millia, capta quadraginta millia. E Macedonibus cecidere pedites centum et triginta, et equites centum quadraginta. In castris Persarum multum auri et cæterarum opum inventum est, et inter castrorum captivos capta est Darii mater, et uxor, ejusdemque soror, et dux Darii filia, quarum redemptionem, oblata etiam dimidia regni parte, Darius non obtinuit. Illas tamen Alexander haberi apud se ut reginas præcepit, sibi non sordidius matrimonium dignitate patris sperare jussit. Post hæc autem Darius in gratiam victoris Alexandri aureis vincitur catenis a cognatis suis. Et victus pariter cum Persarum regno vitam finivit. Cujus corpus Alexander more regio sepelivit. Sicque Persarum regnum cessit in potestatem Macedonum, postquam steterat per annos ducentos triginta unum

Quomodo autem cœperit, et subsequuta fuerit divisio, habes distincte, et diffuse ex Joanne Lucido lib. iv *Chronicorum*, cap. 2.

Interea vero Tyrum florentissimam urbem Alexander expugnavit, et Alexandriam super amnem Tanain ædificavit, et Indiam expetiit, ut ultimo Oceani limbo imperii sui fines terminaret. Ubi cum Poro ipsius gentis rege fortissimo equo vectus singulari certamine dimicavit, sed occiso dejectus equo concursu satellitum suorum mortem evasit. Subactis deinde omnibus Orientis gentibus usque ad flumen Indum et ad Oceanum, statuit remeare retrorsum. Verum, cum Darium regem annis duntaxat quinque supervixisset, et Babyloniam reversus fuisset, suorum insidiis in eadem urbe, in ipso ætatis et victoriarum flore, vitam veneno finivit, vitæ videlicet suæ anno tricesimo secundo, regni vero sui duodecimo. Quo defuncto successores ejus orbem universum, qui Macedonum viribus subactus fuerat, inter se partiti sunt, sed postea varia bellorum sorte confluentes ad paucos potestas collecta est. Prima partitio talis fuit: Ptolomæus accepit Ægyptum, Africam, Arabiam; Laisus Militenus Syriam, Philotas Ciliciam, Philo Illiricos, Acropatus Mediam majorem, Sother Mediam minorem, Schynus Suzanianam gentem, Antigonus Philippi Phrygiam majorem, Nearchus Lyciam et Panphiliam, Cassander Cariam, Menander Lydiam, Leonatus Phrygiam minorem, Lysimachus Thraciam et Pontum, Eumenus Cappadociam et Paphlagoniam, Seleucus summam castrorum, Cassander Antipatri stipatores et satellites regis, Traxiles Seres inter Hydaspem et Indum, Phiton Agenoris colonias in Indis conditas, Oxiarches Paropanenos in fine Caucasi, Subitores Aracusios et Chedros, Stator Drauchoes et Areos, Amyntas Athrianos, Sicheusita Sogdianos, Canor Parthos, Philippus Hircanos, Frataphanes Armenios, Clepoleonus Persas, Peucestes Babylonios, Arthous Pelassos, Archesilaus Mesopotamiam. Post hæc, ut supra, dictum est, ad paucos potestas collecta est. Et Philippus quidem, qui et Arideus dictus est, tandem obtinuit Macedoniam, Seleucus Syriam, Antigonus Asiam minorem, Ptolemæus Lagi filius Ægyptum. Isti sunt igitur reges qui post Alexandrum Magnum in Macedonia regnaverunt, Philippus qui et Arideus, Cassander, Antigonus et Alexander Cassandri filii, Demetrius, Pyrrhus, Lysimachus, Ptolemæus Ceraunos, Meleagrus, Antipater, Sosthenes, Antigonus, Philippus, Perses. Post hæc finitum est regnum Macedoniae. Romani enim, interfecto Persa, Macedones, Illyrios et Galatas liberos esse jusserunt (37).

CAP. VII. *De regnis Syriæ.*

Porro isti sunt reges Syriæ, qui post Alexandrum Magnum in ea regnaverunt: Seleucus, Nicanor, Antiochus Sother, Antiochus Theos, Seleucus Gallicus, Seleucus Cerannos. Antiochus iste relaxavit sacerdotes et scribas, et cantores templi Domini a

(37) De monarchia Alexandri Macedonia propria, et de regibus post eum sequentibus in Asia et Syria, nonnulla notatu digna excerptere potes ex Joanne Lucido. libro Chronicorum quarto, capitulo

tributis, et a regio vectigali, et ab illis oneribus multis. Post hunc regnavit Seleucus Philopator filius ejus; iste est Seleucus, qui Heliodorum Jerusalem misit ad spoliandum ærarium, quod erat in templo Domini. Sed Heliodorus, divino correptus judicio, infecto negotio ad regem est reversus. Denique Seleucus successorem reliquit Antiochum fratrem suum, qui Epiphanes, id est illustris, nobilis sive præclarus est appellatus. Iste est Antiochus, qui radix peccati in principio primi libri Machabæorum nominatur, qui tot abominaciones fecit in Jerusalem. Quo mortuo regnavit Antiochus Eupator filius ejus annis duobus. Et post hunc Demetrius Seleuci filius egressus ab urbe Roma venit in Syriam, in regnum videlicet patris sui. Cujus adventum comperto exercitus, qui cum Antiocho Epiphane fuerat, ejusdem Antiochi filium, hoc est Antiochum Eupatorem, qui jam regnare cœperat, interfecit; sique Demetrius Seleuci filius, qui et Sother dictus est, regnum obtinuit. Alexander vero filius Antiochi Eupatoris cum venisset, exercitum collegit, oppressoque Demetrio regnum recepit. Post, Demetrius filius Demetrii, fugato Alexandro, potestatem ad se revocavit. Deinde Triphon quidem parvum Alexandri ejusdem filium Antiochum adolescentem, quem nutriendum acceperat, occidit, sed illo tandem oppresso regnum in progenie Seleuci permansit. Porro Demetrio Antiochus Cyprius successit, et huic Antiocho Antiochus Cyzicenus, et Antiocho Cyziceno Philippus. Tertio decimo anno post mortem Alexandri Magni Seleucus in Syria regnare cœpit, in Asiam autem quadragesimo. Currenque regnum usque ad præfatum Philippum per reges decem septem, et annos ducentos viginti. Post hæc Syria in ditionem Romanorum venit. Antiochus enim in Parthos fugiens Pompeio se tradidit, postquam Philippus captus est a Gabino.

CAP. VIII. *De regno Asiæ.*

In Asia minore post Alexandrum Magnum regnavit Antigonus annis decem novem. Post hunc autem regnavit Demetrius Poliorcetes decem septem annis. Post hunc Demetrius Selenco regi Syriæ se tradidit, et regnavit Seleucus in Asia et Syria. His igitur breviter exsecutus, ad sequentia transeamus. Sed priusquam de Ptolemæo Lagi filio, qui post Alexandrum magnum in Ægypto regnavit, dicam, exordium regni Ægypti, cujus supra meminimus, cursumque ejus usque ad hæc tempora paucis expedire curabo (38).

CAP. IX. *De regno Ægypti.*

Quidam in Ægypto primum deos sive heroes quosdam regnasse ferunt sic: Festus primus annis sexcentis octoginta. Sol secundus septuaginta septem. Sosinosis tertius trecentis viginti. Orontliarchus quartus decem octo. Tiphon quintus quarta.

(38) Quæ hic Hugo noster pertractat, apud Joannem Lucidum, libro et capitulo prædictis, annotare poteris.

draginta quinque. Post hæc Mirtheorum regna sic. Procaaubes annis octoginta tribus. Apion sexaginta septem. Vera autem narratio habet quod a nativitate Abrææ sexta decima dynastia, quam Ægyptii summam potestatem vocant, Theæorum apud Ægyptios initium accepit, currens per annos centum nonaginta. Quindecim enim dynastiæ in regno Ægyptiorum jam transactæ fuerant, et sextadecima ut diximus, qua Thebæi regnabant exorta est. Dynastia igitur decima sexta, regnaverunt Thebæi annis centum nonaginta. Dynastia decima septima, pastores octo. Dynastia decima octava Diapolitanorum Amasis primus. Hic fuit tempore famis, sexto anno ejus regnare incipiens, Chebron secundus, Menophis, Mephres, Milfar, Muthosis, Theutemosis, Amenophis, Ortus, Aclencheres, Achoris, Ebencre, hic submersus est. Acherres, Cherres, Armenus qui et Danaus, Ramesses qui et Ægyptus, Menophis. Dynastia decima nona, Zetus, Rampses, Amnophis, Ammenephus, Thuores, qui et Polybus. Ad hæc Menelaus cum Helena post excidium Trojanorum divertit. Dynastia vigesima, Diapolitanorum. Dynastia vigesima prima, Sinendis, Psusennes, Nefercheres, Amenophis, Osochor, Psinaces, Psusennes.

Dynastia vigesima secunda Sesonchosis, Osortou, Taceiosis. Dynastia vigesima tertia Petubas, Orsochon, Psannios. Dynastia vigesima quarta, Bochoris. Dynastia vigesima quinta Sabachon, Æthios, Sobicus, Tharacus, Æthiops. Dynastia vigesima sexta, Merres, Æthiops, Stephinatis, Neheompos, Nechao Psammeticus, Nechao secundus, qui et Necessos, Psammites, qui et Psammeticus, Vafres, Amasis. Dynastia vigesima septima Persarum annis centum et undecim. Cambyses, fratres magi, Darius, Xerses Darii filius, Artabanus, Artaxerses, Xerses secundus, Sogdianus, Darius nothus. Post hæc Ægyptus a Persis recessit, et proprios reges habere cœpit, sicut subjectum est. Dynastia vigesima octava, Amarcheus, Saïtes. Dynastia vigesima nona, Nephrites, Achoris, Psammites, Nephrites, Nectanebus. Post hæc Artaxerses qui et Ochus, Nectabo rege Ægypti in Æthiopiam pulso, Ægyptum obtinuit, et ex inde usque ad Alexandrum Magnum Persæ dynastiam Ægypti tenuerunt ab anno decimo septimo Ochi usque ad septimum Alexandri: et nunc Ægyptus in potestatem Græcorum venit. Hac præterea tempestate, qua præfatus Ochus in Perside regnavit et in Ægypto, Brennus, qui apud urbem Senonensem regnabat, cum trecentis millibus Gallorum in Italiam venit, et eam usque ad Senogalliam supra mare Adriaticum sitam

(39) Ægyptiorum regnum eo tempore cœpit quo et regnum Chalkæorum, hoc est anno centesimo, trigesimo primo a Noatico diluvio, ut ex Beroso accepimus. Ægyptus autem ab Ægypto rege ultimam nomen accepit, ut ait Manethon sacerdos Ægyptius in supplemento Temporum. Prius enim Oceana et Nileæ, teste Diodoro Siculo in primo libro; postea vero Acria dicebatur, ut ait Eusebius in libro De tem-

A occupavit, et ibi ab invicem separati sunt, quorum ad centum millia Delphos adeuntes Græcorum gladiis perierunt. Alia vero centum millia in Italia remanserunt, Ticinumque, Mediolanum, Bergamum, et Brixiam constituentes, Cisalpinæ Galliæ nomen dederunt. Unde Gallia Transalpina, quæ ultra Alpes respectu Italiæ habetur, et Gallia Cisalpina, quæ cis Alpes est, vocitatur. Et hæc de Brenno, Gallis, et Gallis pauca dixisse sufficiat. Porro Ocho successit Arxes filius ejus, et Arxi Darius Arxis filius, et Dario, ut supradictum est, Alexander Magnus, cujus imperii anno septimo Ægyptus in potestatem Græcorum venit. Post Alexandrum denique Magnum regnavit Ptolemæus Lagi filius in Alexandria Ægypti.

B CAP. X. De regno Ægyptiorum post Alexandrum Magnum

Sciendum autem quod omnes reges Ægypti communi vocabulo primum Pharaones sunt dicti, ab Alexandro vero magno usque ad Cleopatram Ptolemæi sive Lagidæ; a Ptolemæo Lagida Lagi filio. Cucurrit itaque regnum Alexandriæ usque ad Octavianum [Octavium] Augustum per reges duodecim, quorum ista sunt nomina: Ptolemæus Lagida. Iste Jerusalem dolo cepit, et Judæos captivavit. Ptolemæus Philadelphus. Iste Vetus Testamentum de Hebræo in Græcum transferri fecit, et Judæorum captivitatem relaxavit. Ptolemæus Evergetes, Ptolemæus Philopator, Ptolemæus Epiphanes, Ptolemæus Philometor. Ptolemæus Evergetes, Ptolemæus Phiscon, qui et Sother. Ptolemæus Alexander, Ptolemæus qui a matre dejectus est, Ptolemæus Dionysius, Cleopatra. Post hæc Ægyptus in potestatem Romanorum venit, cujus regnum semper molliorem est secutum, et tandem in femina prostratum, cujus finem inferius explicabo (39).

C CAP. XI. De regno Sicyoniorum

Regnum Sicyoniorum, sub Ægialeo primo rege exortum, ab anno vigesimo quarto Nachor avi Abrææ usque in annum decimum septimum Heli sacerdotis et judicis Israel, cucurrit per annos noningentos sexaginta et unum, et per reges triginta unum, quorum ista sunt nomina: Ægialeus, Europus, Felchim, Apis, Telon, Ægiorus, Thurimachus, Leucippus, Mesaspus, Eratus, Plemeus, Orthopolis, Marathias, Maratus, Echireus, Chorax, Epopeus, Laomedon, Sichon, Polibus, Inachus, Phestus, Adrastus, Polyphides Pelasgus, Zeuxippus. Post hæc sacerdotes Carnii præfuerunt annis viginti octo, quorum ista sunt nomina: Archelans, Automidus, Mecludutus,

poribus. Quin etiam ab Osyris nomine, et cognomine Osyriana ab Ægyptiis, et Myzreia ab Hebræis auctore Moyse dicta fuit. Ultimo autem vocata est Ægyptus, ut dictum est, ab Ægypto fratre Danai, qui dicebatur Ramesses. Hæc ex Joanne Lucido, libro Chronicorum v cap. primo, apud quem nonnulla alia ad propositum notata digna conspici potes.

Heuneus, Theonaus, Amphicius, Caridus. Post hæc A Ægyptum est regnum Sicyoniorum (40).

CAP. XII. De regno Argivorum.

Regnum Argivorum sub Inacho primo rege exortum, usque ad novissimum Acrisium cucurrit per annos quingentos quadraginta quatuor ab anno primo Jacob patriarchæ usque ad annum duodecimum Deborah et Barach judicum Israel. Reges igitur Argivorum sunt Inachus, Phoroneus, Apis, Argus, Criasus, Phorbas, Triopas, Crotopus, Sthelenus, Danaus, Lynches, Abas, Prætus, Acrisius. Post hæc in Mycenæ imperium est translatum. Perseus, Acrisio non sponte interfecto, migravit ab Argis. Reges Mycenarum sunt Perseus, Sthelenus, Earisteus Stheleni filius, Atreus et Thyestes, Agamemnon, Egystus, Orestes, Thisamæus, Pentilus, Comethes (41).

CAP. XIII. De regno Atheniensium.

Regnum Atheniensium a Cecrope rege primo exortum, ab anno vicesimo secundo Moysi, hoc est quadragésimo quinto ante egressionem Israel de Ægypto usque in annum vigesimum nonum Manasse regis Juda, cucurrit per annos noningentos quinquaginta tres. Reges igitur sunt, Cecrops, Cranaus, Amphiction, Erichonius, Pandion, cujus filia Progne et Philomena, Erichonius, Cecrops Eriethei, Pandion Cecropis, Ægeus Pandionis, Theseus Ægei, Menestæus, Demophoon Thesei, Oxintes, Aplicitas, Thimotes, Melanthus, Codrus Melanthi. Hucusque reges; posthæc autem principes sunt constituti, quorum singuli principatum usque ad finem vitæ tenuerunt, Medrus Codri, Acastus, Archippus, Theusippus, Phorbas, Mezades, Diognetus, Pheredus, Aripbron, Thespicius, Agamestor, Æschilus, Almeon, Carops, Æsimeles, Elidicus, Hippomenes, Leocrates, Absander, Eurixias. Post hæc anni principes Athenis constituti sunt novem ex nobilibus civitatis (42).

CAP. XIV. De regno Lacedæmoniorum.

Regnum Lacedæmoniorum sub Eurystheo primo rege exortum, ab anno septimo Samuelis judicis Israel usque in annum quadragésimum nonum Ozia regis Juda, cucurrit per annos trecentos viginti quinque, et reges novem, quorum ista sunt nomina : D

Eurystheus, Agis, Echestratus, Labores, Doristeus, Agesilaus, Archilaus, Thelectus, Alcamenes (43).

CAP. XV. De regno Corinthiorum.

Regnum Corinthiorum sub Alethe primo rege exortum, ab anno octavo Samuelis judicis Israel usque in annum primum Joatham filii Ozia, cucurrit per annos trecentos viginti. Reges fuerunt : Alethes, Trion, Agilaus, Primiras, Bacis, Agelas, Eudemus, Aristomedes, Agemon, Alexander Thelestes, Pritanis (44).

CAP. XVI. De regno Lydorum.

Regnum Lydorum sub Ardiso primo rege exortum, ab anno quadragésimo octavo Ozia regis Juda, usque in annum quadragésimum tertium transmissionis cucurrit per annos trecentos triginta, et per reges novem, quorum ista sunt nomina : Ardisus, Aliattes, Meles, Candanes, Giges, Ardis, Sagdites, Aliattes, Cræsus. Post hæc subversum est regnum Lydorum a Persis. Cræsus namque Lydorum rex cum Medi et Persæ Babylonem obsiderent, contra eos Chædaris auxilium tulit, propter quod postea subversa Babylone a Cyro rege Persarum bello oppetitur et superatur. Sicque regnum Lydorum in Persarum ditionem transiit (45).

CAP. XVII. De regno Parthorum.

Parthi postquam a Seleuco rege defecerunt, proprios reges habere cœperunt, quorum ista sunt nomina : Arsaces, Arsaces, Priapacius, Phraates, Mithridates, Phraates, Artabanus, Mithridates, Orodes. His temporibus, Crassus, Romanum assecutus consulatum, per Mesopotamiam tendens in Parthiam, Euphratem fluvium, contra scædus Luculli et Pompeii, consulum Romanorum, transiit, et Carras usque pervenit, ubi a Parthis circumventus exercitum amisit, et ipse est extinctus. Porro Orodi successit Pacorus, et Pacoro Mithridates magnus, et Mithridati magno Pharnaces filius ejus. Hic est Pharnaces, qui in bello Pharsalico Pompeio auxilium tulit, quem post mortem Pompeii Julius Cæsar in Ponto devicit.

CAP. XVIII. De regno Numidiæ.

Reges Numidiæ sunt Gala : Masinissa, Mycipsa, Adherbal, Hiempsal, Jugurtha.

(40) Regnum Sicyoniorum in Græcia, juxta Eusebium De temporibus, initium habuit ante nativitatem Abraham annis septuaginta tribus, videlicet anno 52 Beli, et duravit annis nongentis sexaginta, et uno reliquis ejus progressus ex Joanne Lucido, lib. vi Chronicorum, cap. 4, educere poteris.

(41) Mox ortis Esau et Jacob, anno secundo Babeli Xersis octavi regis Assyriorum, initium habuit regnum Argivorum, ut computat Eusebius. Computatio regum et temporum ipsorum cernitur breviter apud Joannem Lucidum, libro Chronicorum vi, cap. v.

(42) Atheniensium regnum, ut ait Berosus in v libro, cœpit anno quarto Spareti XVII regis Assyriorum qui fuit annus primus Jasii regis Etruriæ, et xxx Ori regis Ægypti. Quorum reges quot annis regnaverunt, ex Eusebio elicit. Joannes Lucidus, libro vi, cap. 6.

(43) Regnum Lacedæmoniorum incœpit, secundum Eusebium, anno quarto Dercisi trigesimi primi regis Assyriorum. Aliqui tamen dicunt id cœpisse prius annis duobus, quod magis computationi nostræ, ait Lucidus, convenit. Tunc enim erat LXXVIII annus vigesimæ dynastiæ Ægyptiorum, et sextus annus Ænæ Sylvii, regis Latinorum, nec non et duodecimus annus Saulis regis Hebræorum. Reges Lacedæmoniorum apud eundem habes ex Eusebio.

(44) Eodem tempore incœpit regnum Corinthiorum, quo et regnum Lacedæmoniorum, juxta Eusebium. Et reges eorum fuerunt numero duodecim. Joan. Lucidus, lib. vi, cap. 10.

(45) Regnum Lydorum, juxta Eusebium, mox incœpit, post finem regni Corinthiorum, hoc est annis duobus ante primam Olympiadem. Joannes Lucidus, lib. vi Chron., c. 15.

CAP. XIX. *De regibus Babylonæ.*

Reges Babylonæ sunt Merodach, Baladam, Nabuchodonosor. Nabuchodonosor, Evilmerodach, Egesar, Labosordach, Balthasar. Isti sunt reges Chaldæorum, qui, quamvis gestis fuerint insignes, in numero tamen regum illustrium non computantur

CAP. XX. *De regno Latinorum.*

Regnum Latinorum sub Jano, ut dicunt, primo rege exortum ab anno septuagesimo sexto Aoth Judicis Israel usque in annum octavum Darii regis, qui est octogesimus post transmirationem Babylonis, decimus post reversionem, quartus post instaurationem templi, cucurrit per annos octingentos viginti et novem, et reges Latinos sex, Albanos quatuordecim, Romanos septem usque ad Tarquinium superbum. Reges Latini fuerunt Janus, Saturnus, Picus, Faunus, Latinus, Æneas. Albani, Ascanius, Silvius Posthumus Æneæ filius, Silvius, Æneas, Silvius Latinus, Silvius Epithus, Silvius Capis, Silvius Capetus, Silvius Tyberinus, Silvius Agrippa, Silvius Arenulus, Silvius Aventinus, Silvius Procas, Silvius Amulius. Romani, Romulus, Numa Pompilius, Tullus Hostilius. Ancus Martius, Tarquinius Priscus, Servius Tarquinius, superbus. Post hæc, expulsis ab urbe regibus per Brutum, consules rempublicam tractabant usque ad Julium Cæsarem, hoc est, usque ad annum vicesimum Hircani regis et sacerdotis Judæorum per annos quadringentos sexaginta duos sic. Brutus post expulsos reges primus consul sub anno primo, deinde decem viri constituti sunt anno 40. Camillus consul anno 136. Quintus dictator anno 148. Papius consul anno 186. Manlius, et Regulus anno 243. Publicius Cornelius Scipio anno 292. Fabius Maximus dictator anno 298. Lucius Æmilius Paulus. Terentius Varro anno 299. Levinus et Marcellus anno 304. Claudius Nero et Marcus Livius Salinator anno 305. Scipio Africanus major anno 511. Scipio Africanus minor anno 564. Scipio Nasica anno 591. Posthumus et Metellus anno 593. Marius et Cenaus Mallius anno 401. Sylla anno 492. Marcus Tullius Cicero anno 469. Pompeius, Crassus anno 457. Cæsar solus imperat anno 462. Istos de temporibus consulum excerpimus, ex eo quo reges expulsus sunt usque ad Julium Cæsarem singulos annos suos et tempora quibus post reges rempublicam tractabant adnotantes, et eos magis signavimus, quorum temporibus, vel ab ipsis vel ab aliis aliqua magna gesta referuntur, verbi gratia temporibus Papii consulis ea quæ de Alexandro Magno scripta sunt. Temporibus Scipionum, bella punica. Temporibus Marii, Jugurthinum. Temporibus Ciceronis, Catilinarium. Primum itaque Romanorum monarcha Julius Cæsar exstitit, cujus gesta paucis expediam (46).

(46) Hæc omnia diffusius habes apud Joannem Lucidum lib. III Chronicorum, c. 3; sed Robertelus,

A CAP. XXI. *De Julio Cæsare primo imperatore Romano, et Pompeio Magno.*

Julius itaque Cæsar Gallorum gentem ferocissimam multis præliis expugnavit. Navibus denique in Britanniam transvectus, Romanum imperium ultra terræ limitem dilatavit, mare videlicet Oceanum, quod totum intra decennium consummavit. Quo transacto, decerni sibi a senatu Romano postulavit alterum consulatum; contradicium est a Marcello ter consule, adnente Pompeio. Deinde decretum est a senatu, ne in Urbem nisi dimisso veniret exercitu. Quod Cæsar graviter tulit, et contractis undique viribus, Romam hostiliter contendit, et Rubicone fluvio transmissio, Ariminium cepit, et Ravennam se contulit. At Pompeius, et omnis Romanorum senatus, crescentibus Cæsaris viribus trepidi, tanquam Italia pulsus Græciam adierunt, Dyrrachium gerendi belli sedem eligentes. Cæsar autem, cum jam adversus Pompeii duces multa peregisset certamina, tandem Romam intravit, et ex ærario publico fractis januis pecuniam tulit, quam suis militibus erogavit. Interea vero apud Dyrrachium multi reges Orientis ad Pompeium cum auxiliis devenere; quod audiens Cæsar, agmine comparato, per Epirum in Thessaliam venit. Pompeius octoginta et octo cohortes ordine triplici collocavit, fueruntque in exercitu ejus peditum quadraginta millia, et equites in sinistro cornu sexcenti, et in dextro quingenti. Inter quos erant reges multi, senatoresque et equites Romani plurimi. Contra Cæsar similiter octoginta cohortes triplici ordinavit dispositione. In exercitu Cæsaris fuerunt minus quam triginta millia peditum, et equites mille; sed dum utrinque certaretur, tandem universus Pompeii fugit exercitus. Cæsa sunt in eo prælio Pompeianorum duodecim millia, et centuriones triginta quatuor. Pompeius fugiens onerariam navim nactus, in Asiam properavit, et inde per Tyrum in Ægyptum transiit. Ibi que statim ut litus attigit, jussu Ptolemæi adolescentis, in gratiam Cæsaris victoris, occisus est. Pompeio interfecto, Cæsar, Syriam pervagatus, Alexandriam venit, ubi Alexandrinis petentibus præfatum Ptolemæum adolescentem Alexandria regno donavit; qui tamen illico contra Cæsarem rebellavit, et bellum instruxit. In quo bello referuntur cæsa hominum viginti millia, et duodecim millia septuaginta navibus dedita. Unde territus Ptolemæus scapham ascendit ut fugeret, sed multis post eam in eandem scapham insilientibus mersus, necatusque est. Cujus dum corpus ad litus devolutum fuisset, indicio lorice aureæ cognitum fuit, quem cum Cæsar Alexandriam præmississet, Alexandrinus desperatione ad deditionem coegit. Quibus patris rursus regnum Ægypti Cleopatæ dedit. Demum vero Syriam pervagatus, Pharnacem in Ponto devicit. Indeque Romam secundo regressus

et Paulus Manutius, in tabulis quibusdam copiose dederant.

dictator et consul est appellatus; deinde in Africam transiens, omnes magni Pompeii duces atque nepotes debellavit. Confluxit apud Mundam civitatem adversum Pompeii duces, Labienum atque Accium Varrum, et superavit. Sed et filiam Pompei Pompeiam, Faustum, et Syllam, Afranium et Petreium interfecit. Cato vero apud Uticam sese interemit. Indeque reversus Romam, rerum summam ac potestatem solus sibi præsumpsit, quam Græci monarchiam vocant; sed dum ibi reipublicæ statum contra morem malorum clementer instaurat, auctoribus Bruto et Cassio, in curia viginti quatuor vul-

neribus confossus interiit, post annos tres et menses sex quam imperare inceperat. In hac conjuratione ducentos sexaginta conscios fuisse ferunt. Romanus vero populus dolore stimulatus capitolium cum auctoribus cædis incendere voluit. Apud quos etiam post modum memorabilis factus est, ut omnes post illum imperatores, Cæsares nuncupentur. Breviter itaque ortus, cursus et occasus regnorum mundi, quæ a tempore, quo post diluvium disseminatum est genus humanum super terram, exstiterunt, usque ad tempus Hircani pontificis, declaravi (47).

(47) Quæ de Cæsare ac Pompeio, tum in laudem, tum in opprobrium dici possunt, Plutarchus accuratissimus scriptor in vitis eorum, studiosissime di-

gessit. Quamplurima in Suetonio de Cæsare, et de ambobus in Appiano, et cæteris Romanæ Historiæ scriptoribus, annotari possunt.

LIBER SEXTUS.

Tractat de imperatoribus Romanis, a nativitate Christi, id est ab Octavio, usque ad Trajanum; continet capita tredecim.

CAP. I. De concordia agitur præcedentium et sequentium.

Deinceps conabor regnorum ac regum seriem, et nomina simili ordine, quomodo ab incarnatione Verbi usque ad tempora nostra cucurrerunt explicare. Lineam namque computationis qua præsentis sæculi cursum metimur, in geminas partiti sumus partes; superioris ejus partem ab exordio sæculi usque ad incarnationem Verbi porrigentes; subteriore atque posteriorem ab incarnatione Verbi deorsum ad nos usque extendimus. Post tempora consulum monarchæ in Romana republica imperium obtinuerunt, primo Julio Cæsare corripiente imperium, repetitusque est Romæ mos uni parendi, anno ab Urbe condita septingentesimo vigesimo secundo, ab exactis vero regibus quingentesimo octogesimo; pro rege, imperatore, vel sacratioris nomine post Augusto appellato.

CAP. II. De Octaviano secundo monarcha et de nativitate Christi.

Secundus Romanorum monarcha, interfecto Julio Cæsare, Octavianus [Octavius] exstitit. Illic Illyricum et Pannoniam occupavit, et Sicambros, et Artures Hispaniæ populos superavit, et moribus informavit. Norici, Dalmatæ, Mæsi, Bosphorani, Thraces, Daci, Sarmatæ, ducum ejus sunt superati virtute. Sed antequam regni monarchiam obtinuisset ipse, Augustus Italiam, et Galliam, et Hispaniam, Antonius vero Asiam Pontumque possidebat. Porro Antonius, cum esset socer ejus, repudiata Augusti sorore, Cleopatram Ægypti reginam sibi copulavit, et Augusto bellum indixit. Sed ubi ventum est ad prælium, Antonius imperatorem sustinere non valens, propria manu se interfecit, Cleopatra vero admotis sibi ser-

pentibus morte sopita est. Tunc Augustus, potius Alexandria urbe opulentissima, Romam triumphans ingressus est. Quibus patris, Parthi incerti nominis gloria territi, Romana signa quæ Crasso interfecto dirpuerant, ei ultro reddiderunt, et obsidibus datis fœdus ab eo suscipere meruerunt. Ad hunc quoque Indi, Garamantes, Æthiops legatos cum donis miserunt. Venit ad eum et Herodes rex Judææ deposito diademate, et insignibus regni sequestratis, eo quod suisset de amicis Antonii. Venit, inquam, humili habitu, sed regia mente. Cunque coram imperatore fidem, quam Antonio servaverat, elegantissime perorasset, Cæsar fidem et bonitatem admiratus in homine: *Salve, inquit, et nunc magis utere regno tuo, quoniam non invidemus virtutibus, sed delectamur.* Et hæc dicens, imposuit coronam capiti ejus, ampliavitque regnum ejus dans ei Gaddaram et Hyponam, Samariam et Joppen, Turrim quoque Stratonis. Ex quibus Herodes Turrim quoque Stratonis aulicis ædificiis venustavit, et Cæsarem jussit appellari. Pacatis igitur omnibus per universum orbem regionibus: *Exiit edictum a Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis. Hæc descriptio prima facta est a præside Syriæ Cyrino. Ascendit autem Joseph a Nazareth Galilææ in Bethlehæm Juda, eo quod esset de fami. in David, ut profiteretur et ipse cum Maria desponsata sibi uxore prægnante (Luc. ii).* Anno igitur imperii Octaviani Augusti quadragesimo secundo, regni Herodis trigesimo primo, Olympiadis centesimæ nonagesimæ tertiæ, cum per orbem terrarum firmissima pax vigeret, Jesus Christus Filius Dei in Bethlehæm Judæ nascitur secundum fideles promissiones. In cujus ortu angeli exultantes cecinerunt: *Gloria in excelsis*

Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. 11). A que argueret eum Joannes Baptista, vixit eum, Magi quoque venerunt ab Oriente adorare eum, offerentes ei munera, aurum, thus et myrrham (*Matth. 11*). Herodes autem mala suspitione perterritus, occidit omnes pueros, sperans inter cœtaneos Christum interficere. Præterea agebatur furens Herodes suspitione mala per multa flagitia, et ne ignobilis videretur, copulavit sibi Mariannem Aristoboli filiam. Deinde copulavit sibi novem mulieres, sed inter omnes pollebat Mariannem excellentissimi gratia decoris, unde diligebat eam Herodes, nec offensam volebat. Verum in Mariannem scena adulterii contextur, quod Antonio imaginem suam destinasset, ut pulchritudine sua perstrictam excitaret in se viri non sobriam mentem; quod audiens Herodes jussit eam interfici. Sed non multo post secuta est facti pœnitentia. Itaque Mariannem illi audiri et videri videbatur, et interdum consistere cum illa et confabulari. Addebantur illi stimuli ab aliis, qui ei a filiorum insidiis cavendum deumtiabant, asserentes quod ultrices materni exitii manus in eum armarent. Tandem igitur ad urbem Sebasten Alexander, et Aristobolus (sic enim vocati sunt) perducti, patris imperio strangulati sunt. Fecit occidi etiam Antipatrum filium suum Herodes. Denique morbo intercutaneo depressus lecto decubuit, et tandem morte pessima vitam finivit. Successit igitur Herodi Archelaus filius ejus, majestate quidem minor, sed vitii non inferior. Florebant per idem tempus Romæ Virgilius, Sallustius, Terentius, Horatius, Livius, Hortensius. Porro Augustus Cæsar erat ad recipiendas amicitias parcus, sed ad retinendas constantissimus. Fuit mitis, gratus, civilis animi et lepidi, corpore toto pulcher, sed oculis magis. Auxit Romam ædificiis multis, illo glorians dicto: *Urbeni inveni lateritiam, relinquo marmoream.* Nolæ morbo obiit, et Tiberium suum privignum sibi successorem reliquit.

CAP. III. De Claudio Tiberio Cæsare.

Claudius Tiberius ad imperium sublimatus, imperavit circiter viginti duos annos. Iste tantæ modestiæ fuit primus, ut diceret honi pastoris esse pecus tondere, non deglubere. Apud hunc denique rex Archelaus de insolentia accusatus Viennam Galliarum urbem exilio relegatus est, et ad minuendam regni Judaici potestatem, fratres Archelai tetrarchæ sunt constituti, Lysanias, Philippus, Herodes. Anno autem duodecimo Tiberii Cæsaris Pilatus Judææ præses est designatus. *Annoque quinto decimo Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Judæam,* et prædictis filiis Herodis regiones sibi commissas procurantibus, factum est verbum Domini super Joannem Zachariæ filium in deserto. Et venit in omnem regionem Jordanis, prædicans baptismum in remissionem peccatorum (*Luc. 11*). Eodem anno Dominus noster Jesus Christus evangelicam doctrinam inchoavit, et duodecim apostolos elegit. Deinde elegit septuaginta duos discipulos. Herodes autem tetrarcha abstulit sibi suo Philippo uxorem suam Herodiadem. Cum-

trusitque in carcerem, ac demum fecit eum decollari apud castellum quod Macheronta dicitur. Porro, eodem anno quo capite cæsus est sanctus Joannes, passus est Dominus noster Jesus Christus, et resurrexit tertia die. Mos autem erat Romanis antiquitus, ut provinciarum judices, si quid novi in illis quas regebant provinciis contigisset, senatui scripto nuntiarent. Pilatus ergo scripsit epistolam ad Tiberium de his quæ in Dominum nostrum Jesum Christum perpetrata fuerant, significans ei quod ipse esset vere Salvator mundi. Tunc Tiberius cum suffragio magni favoris retulit epistolam ad senatum, postulans ut Christus Deus haberetur. Porro senatus Christum recusavit, indignans quod non sibi secundum morem prius epistola delata fuisset. Ab illa itaque die cœpit immutari laudatissima prius Cæsaris modestia in pœnam contradictoris senatus. Interea apostoli Jerosolymis Matthiam ordinaverunt (*Act. 1*), ac demum septem diaconos, quorum ista sunt nomina: Stephanus, Philippus, Procorus, Nicanor, Timon, Parmena, et Nicolaus Antiochenus (*Act. vi*). Ab hoc orta est hæresis Nicolaitarum. Per idem tempus Philippus descendens in Samariam prædicavit ibi verbum Dei, et crediderunt multi. Sed et Simon Magus, qui eandem urbem magicis artibus dementaverat, baptizatus est. Cunque pervenissent illuc Petrus et Joannes, et Simon videret per manus eorum impositionem Spiritum sanctum dari credentibus, obtulit eis pecuniam, postulans ut sibi ista potestas concederetur, sed verbis Petri graviter confutatus abscessit. Circa hos denique dies Paulus Apostolus eligitur, et Stephanus Jerosolymis lapidatur, et Jacobus Alphæi patriarcha constituitur. Apostoli quoque, cum jam Judæa verbum Dei repulisset, singulas provincias adierunt. Petrus Cappadociam et Antiochiam, Joannes Asiam, Paulus Græciam, Andræas Achaïam, Matthæus Æthiopiã, Philippus Scythiam, Simon et Judas Persidem, Bartholomæus Indianam minorem, Thomas Indianam majorem. Porro illi, qui ad fidem convertebantur, discipuli, non Christiani vocabantur. Sed florentissima apud Antiochiam Ecclesia congregata, prima cœpit credentes in Christum Christianos appellare.

D Præterea Cæsar, cum jam suos et extraneos pariter puniret, resolutis in urbe Roma militiæ artibus, Armenia a Parthis, Mæsia a Dacis, Pannonia a Sarmatis, Gallia a finitimis gentibus direptæ sunt. Demum vero insidiis Caii Caligulæ extinctus est.

CAP. IV. De Caio Caligula.

Tradidit igitur Caius Caligula imperator creatus, regnum Judææ Agrippæ Herodi, filio Aristoboli filii Herodis magni et Mariannem. Tradidit igitur illi Caius Philippi, Lysaniæ, et Herodis tetrarcharum tetrarchias, et Herodem incestum una cum Herodiade in Hispanias æterno damnavit exilio. Filiam quoque Herodiadis, quæ in decollatione sancti Joannis saltaverat, vivam terra deglutivit. Præses etiam

Pilatus non remansit impunitus, sed apud Viennam A exulans propria manu se interfecit. Hac præterea tempestate Matthæus Evangelium scripsit. Interea Cæsar profectus querere hostem viribus otiosis, Germaniam Galliamque percurrans, Bellinum Britannorum regis filium in ditionem suscepit. Et sic est Romam reversus. His quoque diebus Judæi apud Alexandriam commota seditione, cæde profligati, exponendarum querelarum causa Philonem quemdam eloquentissimum ad Cæsarem mittunt. Sed Cæsar sprevit ejus legationem. Demum vero jussit templum quod erat Jerosolymis profanari, et se ut Deum adorari. Obscenitate denique morum suorum omnibus odibilis factus, a prætorianis militibus est occisus.

CAP. V. *De Claudio Caligulæ patruo.*

Claudius itaque Tiberius, Caligulæ patruus, imperator creatus est. Hic in Britanniam transvectus partem illius insulæ in ditionem suscepit, et Orcades insulas Romano imperio adjecit; sicque Romam reversus filio suo Britannici nomen imposuit. His diebus misit præfatus Herodes rex manus ut affligeret quosdam de Ecclesia; occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio, et apprehendit Petrum, et misit eum in carcerem, ut produceret eum post Pascha populo (Act. xii); sed non permisit hoc divina providentia. Herodes denique cum spectacula in honorem Cæsaris celebraret, et a populo pro splendore deauratarum vestium acclamaretur Deus et non homo, in superbiam elatus ab angelo percussus est, et concepta infirmitate mortuus est. C et successit ei Agrippa filius ejus. Igitur primus alienigenarum apud Judæos regnavit Herodes magnus. Post hunc Archelaus filius ejus, et post hunc Herodes tetrarcha frater Archelai. Post hunc quoque Agrippa Herodes filius Aristoboli, et novissime Agrippa filius Agrippæ Herodis. Illic usque ad extrema templi excidia perduravit Romanis semper amicus, et ab illa Judæorum seditione tutissimus. Hoc quoque tempore Petrus Romam adiit, et Marcus Evangelium scripsit. Verum Claudius Cæsar Britannicum filium suum exsortem imperii fecit, et Neronem filix suæ Octavianæ maritum sibi successorem reliquit.

CAP. VI. *De Nerone.*

Nero igitur Romanum consecutus imperium quin- D quennio valde molestus exstitit, et imperii sui anno secundo Festum Judææ præfecit, apud quem Paulus, causa dicta, vinctus Romam dirigitur, et ibidem per biennium in libera custodia retinetur. Inde post relaxatus Hispanias adiit, sed inde Romam reversus iterum tenetur et ligatur. Per idem quoque tempus Festo Judææ procuratori successit Albinus, et Albino, Florus. Florus autem iste, præsentem Bernice [Beronice] regis Agrippæ sorore, honorabiles viros Judæos Jerosolymis in die solemnibus flagellis verberavit, et patibulis fixit. Quod non ferentes Judæi contra Romanos rebellare cœperunt, ad quos domandos mittitur a Cæsare Vespasianus prætor militiæ cum Tito filio. Circa hos dies denique Si-

mon Magus populum Romanum ita dementare cœpit, ut ante missis imaginibus suis adoraretur ut Deus. Sed cum Petrus adolescentem propinquum Cæsaris quem Simon magicis artibus suscitare non valebat, in nomine Jesu Christi suscitasset, confusus Simon offensum se dixit a Galilæis, relictorumque se urbem minatur, et diem quo supernis sedibus invehetur pollicetur. Cum volaret, orante Petro, corruit, et contractus mortuus est. Sed Nero Cæsar super hæc indignatus jussit comprehendi Petrum, cumque fletibus fidelium victus, urbem se egressurum promississet Petrus, vidit occurrentem sibi Christum Dominum, et eum adorans ait: *Domine, quo vadis? Cui Dominus, Venio, inquit, Romam iterum crucifigi.* Intellexit igitur Petrus hoc dictum de passione sua, et reversus et tentus crucifixus est. Paulus quoque apostolus capite cæsus est. Cæterum tempore Neronis Evangelium a Luca scribitur, et Jacobus patriarcha Jerosolymis petrica fullonis excerebratur. Porro Cæsar Nero hostis justitiæ, primus persecutionem in Christianos excitavit. Matrem quoque suam, sororem, uxorem, et omnes propinquos suos pene interemit. Occidit poetam Lucanum, et Senecam præceptorem suum. Sed cum hæc et multa alia mala faceret, Galba in Hispania imperator est creatus, Nero autem desertus ab omnibus ab Urbe fugit, et seipsum interfecit. Per idem tempus flourerunt Romæ poetæ Lucanus, Ovidius, Satirici Juvenalis et Persius, et Seneca tragicus, et alter philosophus, Musonius, atque Plutarchus.

CAP. VII. *De Galba Cæsare.*

Galba post mortem Neronis Romam veniens imperavit mensibus sex, et diebus totidem, et adoptavit sibi Pisonem adolescentem, sed hos ambos Otho in medio foro interfecit et imperium invasit.

CAP. VIII. *De Othone.*

Otho itaque imperavit mensibus tribus, contra quem Vitellius Lucio Vitellio tertio consule natus, dimicavit. Sed Otho, se suosque vinci in prælio videns, seipsum interfecit.

CAP. IX. *De Vitellio.*

Vitellius igitur imperium adeptus, imperavit mensibus octo. Interea Vespasianus provinciam Juliacæ gentis debellabat. Convalescente itaque in exercitu rumore civilium bellorum de nece Galbæ et Othonis, et imperio Vitellii, qui post alios quasi sæx resederat, viri veteris militiæ et duces Vespasianum quasi maturum ad consulendum et ad præliandum validum, invitum imperatorem creant. Tunc Vespasianus cum Tito filio suo Judæa egressus Alexandriam ingredi festinavit. Sciebat namque illic esse maximas vires reipublicæ, ubi compositis rebus erga se prospere, Antiochiam est reversus. Indeque Mutiano duce ad Italiam præmisso, ipse per Cappadociam et Phrygiam iter direxit. Vitellius itaque sinistro excitatus nuntio Cecinnæ duci exercitus sui summam periculi committit. Porro Cecinna Roma progressus, ut validam manum adventare cognovit, convocatis centurionibus suadet desistere bello eo quod gloria impe-

ratoris præponderaret. Sed dum Cécinna moras invertit, dux partis adversæ Antonius nomine ei occurrit, et conserto prælio eum superavit. Quod ubi Vitellius comperit, primum molitus est imperium deponere, sed postea animatus a quibusdam Sabinum Vespasiani fratrem nihil mali suspicantem interfecit. Post diem alterum adest Antonius, occurritur ex adverso, trinoque circa urbem congressu habito, fusi et cæsi sunt Vitelliani. Deficientibus itaque Vitellianis, Vitellius in cellulam quamdam se intrusit, indeque turpiter protractus ad forum ducitur, et occiditur, et demum in Tiberim tractus, communi caruit sepultura.

CAP. X. De Vespasiano et destructione Jerosolymorum.

Vespasianus igitur ad imperium sublimatus anno Incarnationis Dominicæ septuagesimo primo, impetravit annis novem, mensibus undecim, diebus viginti. Interea cum apud Judæos corrupta essent jura legis, et violata religio, deseruit eos divina Providentia, et non solum urgebant Romani, sed et ipsi inter se domesticis seditionibus laborabant. Omnis seditionis erant duo principes, quorum unus erat quidam Joannes, vir levis, populi lues, doli callidus, fallendi artifex, qui fallaciam virtutem putaret, elegantia duceret charissimos circumvenire. Alter erat Simon, non dispar crudelitate, quamvis inferior opum quantitate. Porro Titus exsecutor triumphi paterni cum valida manu ab Alexandria ad obsidionem Jerosolymorum est reversus. Obsedit eam igitur die solemnæ Paschæ, quo frequens eo turba Judæorum convenerat justo Dei judicio, ut qui in die Paschæ Salvatorem nostrum interemerant, in ipso velut in uno carcere conclusi, feralis pœnæ exitium, quod merebantur, exciperent. Denique cohortati sunt factionum viri conspirantibus studiis patriam defendere. Joannes in castro cui nomen Antonia præliabatur. Simon ad Joannis sepulcrum vicem tuendæ urbis suscepit. Judæis itaque audaciam desperatio dabat; Romanis gloria cupiditas, virtutem addebat. Titus monebat militem consilio pugnare, et eam solam dicebat virtutem cui comes esset providentia. Cæsi sunt itaque multi mortales. Arietibus autem quatientibus, paulatim cadebat murus, et soluta parte prima murorum Judæi ad murum secundum concesserunt. Fugientibus ergo Judæis, Romani introierunt et murum exteriorem diruerunt. Erat civitas plena horroris. Ubique luctus, ubique pavor, clamor mulierum, ejulatus senum, morientium gemitus, viventium desperatio. Denique Cæsar admovere arietem ad murum secundum jubet. Tandemque vi insistentis Cæsaris solutus est murus secundus. Unus murus supererat, hic est tertius, cum jam Titus temperare militem jubet, exadet Judæis ne se incendiis urbis involverent; quæ jam armis teneretur, se veniam præstiturum, si modo vel sibi vel patriæ consulerent. Igitur triduo expleto, quia nihil a Judæis pacificum afferebatur, Titus moenia aggreditur. Interea clausis infuderat se

A mirabilis fames. Itaque jam in occultis mandebant incocta cibaria, miserabilis esca, lacrymabilis eibus, parentes filiis, filiique parentibus de ipsis faucibus cibum eruerant. Sed quid opus etiam pondus hujus famis explicare? Cum ibi gestum sit facinus, quale nec apud Græcos, nec apud Barbaros ullus accepit auditus. Manebat in civitate mifer quædam infelix, quæ infantem suum necavit, assavit et comedit. Sed dum assaretur nidor incensi ad principes seditionis pervenit, quem fame cogente secuti, hospitium mulieris ingressi sunt. Compertum est itaque quod factum fuerat. Replevit continuo totam urbem tanti sceleris nefas, et unusquisque ante oculos positum patricidalis convivii cibum perhorrescebat. Sed et plerique horrore perterriti, ad hostem confugerunt.

B Quo comperto, Cæsar exsecratus infelicis terræ contagium, manusque elevans ad cælum, talia protestabatur: *Ad bellum quidem, o commilitones, venimus, sed adversus homines bellis crudeliores decertamus. Feræ diligunt fetus suos, quos etiam in fame nutriunt. Hoc est ultra omnem acerbitatem, ut membra quæ genuit mater devoret. Ab hoc contagio me tibi mundus absolvo, quæcunque in cælo potestas es. Scis enim quod pacem frequenter obtuli. O infelix civitas, in qua talis officina taleque ministerium est! Operiant eam ruinæ suæ, et abscondant hujus mundi contagium, ne sol videat, et ne stellarum spectet globus, aut maculentur aurarum spiracula. Thyestæas dapes fabulam putabamus, flagitium videmus, cernimus veritatem tragædiis atrociorum. Maturius igitur bellum conficiamus, et exeamus terram execrabilem et perniciosam.* Et his dictis admovere muro arietes jubet. Evolutus igitur biennio postquam obsessa est civitas, victor Titus machinis et aliis bellicis instrumentis muros ejus irrupit, non tamen sine suorum sanguine. Rupto muro, solito terribilior increpuit sonitus tubæ. Titus audito fragore muri, et clangore tubæ exercitum suum jubet ad arma concurrere. Et jam hostes irruerant, jam cuncta turbaverant, sunt vulnera super vulnera, gladius obtunditur ferri rigora. Cerneret sanguine tanquam fluvio inundari terram: ubique strages, ubique luctus, ubique periculum, ubique clamor, ubique desperatio. Verum nocte superveniente uterque requievit exercitus. Mane facto præcepit Cæsar januas templi argento opertas succendi. Volebat autem Titus templum reservare, sed cum principes dicerent radices rebellionis funditus evertendas, quidam de Romanis admovit ignem portæ templi, quæ vocabatur Speciosa, et liquefactus auri rigor lignum nudavit, ac deinde furor ignis ingrediens in penetrabilia templi sese proripuit. Flamma jam depascebat templi conclavia, et occurrit Titus cupiens ejusmodi ades essent inspicere, ejus gratia motus præcellentiorum fuisse operibus templorum suorum fatebatur, et quia tam honestum non nisi summi Dei domicilium crederetur. Mirabatur saxorum magnitudinem, metalli nitorem, venustatem operis, gratiam pulchritudinis. Interea unus ex sacerdotibus sese dedit, et quædam vasa,

lucernæ duas, mensas, crateras, phialas aureas, et A peripetasmata templi. Phœnes quoque custos gazophylacii comprehensus, ostendit sacerdotum purpuram multam, coccum, et cinnamomum, et thymiamata, et aromata, et vasa, et vestem sacram summi pontificis. Denique Joannes Tito se tradidit, et Simon a Rufo Terentio comprehensus, Tito est præsentatus. Concremata est igitur civitas, et murus ad solum usque dejectus. Denique Vespasianus et Titus magnificum de Judæis reportantes triumphum Romam ingressi sunt, et continuo in toto Romanorum regno pacem pronuntiaverunt. Itaque Vespasianum respublica Romana fato quodam ne penitus rueret assecuta est. Verum anno vitæ suæ septuagesimo seriis joca, quibus delectabatur, admiscens interiit. Nam cum ventris eluvie sœsus surrexisset: Siantem, ait, imperatorem excedere terris decet. Sicque exanimatus est, cui successit Titus filius ejus.

CAP. XI. De Tito Vespasiani filio.

Titus ad imperium sumptus imperavit annis duobus. Hic fuit omni genere virtutum mirabilis, et morum imperialium floribus adornatus. Qui in tantum facundissimus fuit, ut causas Latino poemate peroraret, tragœdias Græce componeret. Verum assumptæ dominationis decurso biennio cum ingenti suorum luctu apud Sabinos exanimatus est febre.

CAP. XII. De Domitiano.

Domitianus, Titi frater junior, imperavit annis quindecim, et mensibus sex. Iste Catos et Germanos devicit, et Romæ multa ædificia construxit. Ipse ædificavit templum Pantheon, quod nunc in honorem omnium sanctorum est consecratum. Domitianus autem atrox factus multos illustres viros occidit, multos in exilium misit. Inter quos et Joannem apostolum in Pathmos insulam relegavit exilio. Porro Domitiani temporibus Clemens papa in Galliam viros ad prædicandum destinavit: Lugdunensibus Photinum, Narbonæ Paulum, Turonis Gratianum, Cenomanis Julianum. Verum Domitianus cum crudeliter populum in urbe Flaviarum, exercitum foris hostes cæderent, a senatu interfectus est, corpusque ejus caruit sepultura.

CAP. XIII. De Nerva.

Nerva ad imperium sublimatus primo edicto suo cunctos exsules revocavit, quos Domitianus exilio damnaverat. Unde et beatus Joannes Ephesum rediit. Porro per Asiam pullulaverunt hæreses multæ Cerinthi, et Ebionis, et aliorum qui negant Christum in carne venisse. Quos apostolus Antichristos vocat. Igitur contra eorum pravitatem præfatus apostolus rogatu multorum scripsit Evangelium. Denique Nerva Cæsar reipublicæ multum consuluit, dum Trajanum virum strenuum sibi in filium adoptavit.

LIBER SEPTIMUS.

Tractat de imperatoribus a Trajano usque ad Constantinum Magnum; continet capitula viginti tria.

CAP. I. De Trajano Cæsare.

Trajan usigitur, genere Hispanus, apud Agrippinam urbem insignia imperii suscepit. Moxque Germaniani, et trans Danubium gentes multas superavit, et nationes trans Tigrim et Euphratem in provincias redegit, et usque ad Indiæ fines post Alexandrum Magnum accessit. Erat ei domi sanctitas, et in armis fortitudo. Hujus temporibus Joannes apostolus requievit. Ejusque temporibus ebulliente persecutione, Clemens papa in mare præcipitatus est, Simon filius Cleophæ crucifixus, Ignatius bestiis traditus et papa Alexander martyrio coronatus. Verum Plinius secundus, orator et historiographus, scripsit imperatori, præter confessionem Christi et honesta conventicula, Christianis nihil contrarium Romanis legibus facere, moxque Dei nutu Cæsar temperavit edictum. Hic Cæsar Trajanus denique apud Seleuciam, Isauriæ urbem, profluvio ventris extinctus est.

CAP. II. De Ælio Adriano.

Ælius Adrianus, imperium adeptus, imperavit annis viginti uno. Hic erat musicus, cometra pi-

Cctor, fictorque ex ære, atque factus, id est acerrimus ad provocandum, et respondendum serio, joco, maledictis. Hic edoctus per Quadratum et Aristidem scripsit epistolam ad Minutium proconsulem Asiæ nemini licere Christianum sine criminis objectione et probatione damnare. Judeos denique, provinciam Palestinam quondam suam depopulantes, ultima cæde perdomuit, et Jerosolymam reædificavit, et Æliam de suo nomine appellavit. Cujus opera factum est ut loca sancta Dominicæ passionis, et resurrectionis quondam extra urbem jacentia, nunc urbis muro septentrionali circumdentur. Denique præcepit ne quis Judæus eam intraret, Christianis tantum urbe permissa. Floruit per idem tempus Aquila orator, et Aquila interpres.

CAP. III. De Antonio Pio.

Antonius Pius proinde, ab Adriano adoptatus in filium, imperium est adeptus. Hunc Justinus philosophus benignum erga Christianos reddidit. Porro Antonius ita tranquillus exstitit, ut merito Pius sit appellatus. Erat autem carens gloriatione et ostentatione. Ad hunc Indi, Bactriani et Hircani legatos

miserrunt, justitia tant Imperatoris comperta. A apud Eboracum obiit, et reliquit filios Bassianum et Getam. Floruit his temporibus Symmachus interpretres.

CAP. IX. De Aurelio Antonino Bassiano.

Aurelius Antoninus Bassianus, Severi filius, imperium adeptus, imperavit annis septem; hic fuit libidine intemperantior patre, qui etiam novercam suam duxit uxorem. His temporibus Symmachus hæreticus prædicabat Christum ex Joseph semine esse natum et legem Judaico ritu custodiendam. Cæsar denique Aurelius Antoninus Bassianus contra Parthos egressus apud Edissam occisus est, cui successit nulla voluntate senatus Macer Macrinus, palatii præfectus.

CAP. X. De Macro Macrino.

Macer igitur Macrinus post Antonium invasit imperium, sed emenso anno interfectus est.

CAP. XI. De Marco Aurelio Antonino.

Marcus igitur Aurelius Antoninus Gabalus imperio potius nullam sui, nisi obscenitatis memoriam dereliquit. Hic tumultu militari Romæ exorto cum matre interfectus est.

CAP. XII. De Alexandro Mammea.

Alexander Mammeas, senatus et militum voluntate imperium adeptus, in Persas expeditione commota, Xerxem eorum regem victor oppressit. Cujus mater Mammea Christiana Origenem audire curavit. His quoque temporibus Tiburtius et Valerianus cum Cæcilia virgine Romæ martyrizati sunt. Porro Alexander apud Maguntiacum a Maximo filio interfectus est.

CAP. XIII. De Maximo Julio.

Maximus Julius, qui et Maximinus, imperium adeptus, propter Mammeam et Christianam Alexandri familiam, persecutionem in sacerdotes et clericos excitavit. Anno autem imperii sui tertio a Popeieno tyranno Aquileiæ interfectus est. Popeienus quoque cum imperium cum Balbino fratre suo usurparet, ambo in palatio cæsi sunt.

CAP. XIV. De Gordiano.

Gordianus, Romanum sublimatus in regnum, postquam adversus Parthos feliciter dimicasset, suorum fraude super Euphratem interfectus est. Floruit hac tempestate Africanus vir inter ecclesiasticos scriptores nominatissimus, Porphyrius quoque philosophus.

CAP. XV. De Philippo qui et M. Julius et ejus filio.

Philippus qui et Marcus Julius dicitur appellatus, imperator constitutus, anno ab Incarnatione Domini ducesimo trigesimo septimo imperavit annis septem. Hic Philippum filium suum sui consortem fecit imperii, et primus imperatorum Romanorum existit Christianus. Verum ambo imperatores fraude Decii circumventi sunt et occisi.

CAP. XVI. De Decio.

Decius, Romanum postquam invasit imperium, ad prosequendos Christianos, unus post Nerouem, feralia dispersit edicta. Denique non possumus fervere quantæ multitudines hac persecutione furentes

CAP. IV. De Marco Aurelio et Aurelio Commodo.

Marcus Aurelius Antonius imperium consecutus, imperavit annis novemdecim, mensibus undecim. Ascivit autem ad imperii partem Aurelium Commodum propinquum suum. Hi ambo de Parthis triumphaverunt. Hac præterea tempestate quarta persecutio in Christianos distillavit. Verum persecutionem lues magna est secuta, quæ multas provincias vastavit, maxime Italiam. Ab armis denique nulla usquam quies, sed per omnem Orientem, Illyricum, Italiam, Galliam, bella fervebant. Sed Aurelius Commodus dum cum fratre veheretur in vehiculo, morbo, quem Græci apoplexiam vocant, suffocatus est. Marcus autem Antonius novis conditionibus severiores leges temperavit. His denique diebus Marcomani, Quadi, Vandali, Sarmatæ, et omnes pene Germaniæ populi Quadorum finibus exercitum Romanum circumvallaverunt. Coarctatus igitur Romanus exercitus siti et hostis periculo in preces effusus, ad invocationem nominis Christi tantum inde pluviam obtinuit, ut largissime refleret. Barbari vero fulminum ictibus perterriti, in fugam versi sunt. Floruerunt per idem tempus Hegesippus historiographus, et Theodotion interpretres. Præterea imperator in Pannonia constitutus obiit, cui successit Lucius Aurelius Commodus filius ejus.

CAP. V. De L. Aurelio Commodo.

Aurelius Commodus imperavit annis tredecim. Hic luxuriæ deditus occidit plurimos senatorum. Imperatoris flagitia urbis pœna subsequuta est. Nam Capitolium fulmine ictum est, quod Romanam bibliothecam concremavit. His diebus facta est quæstio de Paschate, ut de celebrato concilio apud Cæsaream Palæstinæ statutum fuit ut in die Dominico celebraretur. Porro Commodus cunctis incommodus, in domo Vestali strangulatus interiit.

CAP. VI. De Ælio Pertinace.

Ælius Pertinax a senatu imperator creatus, imperavit mensibus sex, quibus vix expletis, Juliani urisperiti scelere in palatio interfectus est.

CAP. VII. De Juliano.

Julianus imperavit mensibus septem. Is apud pontem Milvium civili bello extinctus est. His temporibus Africanus historiographus floruit.

CAP. VIII. De Severo Cæsare.

Severus igitur imperator creatus, natura sævus, multis præliis lacessitus, fortissime quidem, sed laboriosissime rempublicam rexit. Hic Phesceninum, qui in Ægypto et Asia ad tyrannidem aspiraverat, interfecit. Judæos et Samaritas coercuit. Parthos et Arabes superavit, et Claudium Albinum, qui se in Gallia Cæsarem fecerat, occidit: et insulam Britanniam magnis præliis recepit. Verum hic quintam persecutionem in Christianos excitavit. Porro

consumptæ sint. Hac præterea tempestate Novatus hæresim condidit, qui dicebat lapsorum in persecutione fratrum pœnitentiam non suscipiendam. Porro Decius, non totis duobus annis expletis, cum filio suo in medio barbarorum interfectus est.

CAP. XVII. *De Gallo Hostiliano, et Volusiano filio ejus, et Æmiliano tyranno.*

Gallus Hostilianus cum Volusiano filio suo imperium adeptus, cum floreret in initio, sanctos viros, qui pro pace regni ejus supplicabant, persequi cœpit. Sed exorta persecutione, exorta est etiam ultio violati nominis Christiani. Nam nulla fere provincia Romana, nulla civitas, nulla domus fuit, quæ pestilentia evacuata non sit. Hac igitur sola pernecie insignes Gallus et Volusianus dum contra Æmilianum novis rebus studentem civile bellum moliantur, occisi sunt. Æmilianus quoque tertio mense invasæ tyrannidis extinctus est. Porro circa hos dies Origenes defunctus est.

CAP. XVIII. *De Valeriano, et Galieno.*

Valerianus ab exercitu in Rhætia imperator creatus est. Assumpsit autem Galienum quemdam nomine in consortem imperii. Porro Valerianus ita primum sanctos Dei venerabatur, ut domus ejus Dei esse Ecclesia crederetur. Sed depravatus postmodum per quemdam magum, fidem Christianorum detestari cœpit. Octavus denique a Nerone, adigi per tormenta Christianos ad idololatriam jussit. Verum persecutionis hujus non est impunitate gavisus. Nam postquam Christianos interficere jussit, subito solutæ barbaræ gentes laxatis habenis fines Romanorum ingrediuntur. Græcia et Macedonia, Pontus et Asia Gothorum invasione perduntur. Germani Ravennam usque perveniunt. Alemanni Gallias ingrediuntur. Quadi et Sarmatæ Pannoniam depopulantur. Parthi Mesopotamiam auferunt. Posthumius in Gallia tyrannidem invasit, quam decem annos tenuit. Sed postea suorum seditione militum peremptus est. Ad extremum vero Valerianus a rege Persarum Sapore captus, donec vixit, hanc infamæ officii pœnam tulit, ut acclivis humi, non manu, sed dorso regem ascensurum in equum attolleret. At Galienus, tam claro Dei judicio territus, solus rerum summam assecutus lenius agere cœpit, et pacem Ecclesiis condonavit. Statimque ira Dei in misericordiam versa est; et Æmilianus tyrannus, cum apud Maguntiacum res novas moliretur, occisus est; et Marius, qui in Galliis Posthumi post mortem imperium invaserat, interfectus est; et Victorinus, Cæsar a Gallis creatus, oppressus est. In Oriente quoque per Odenatum vici Persæ, et defensa Syria, et recepta etiam Mesopotamia. Denique Galienus imperator Claudio succedente defunctus est.

CAP. XIX. *De Claudio et Quintilio.*

Claudius, vir strenuus et moribus probus, imperator creatus, Gothos, jam per annos quindecim Illyricum Macedoniamque vastantes, magna strage coerevit. Unde illi in curia clypeus aureus, et statua simul equestris erecta est. His diebus Paulus quidam

hæreticus indigna de Christo sentiens prædicabat eum hominem communis naturæ fuisse, et de terra initium sumpsisse. Verum Claudio imperatore defuncto, Quintilius frater ejus ab exercitu est electus, et in solio sublimatus, sed septimo die imperii sui interfectus occubuit.

CAP. XX. *De Aurelio, seu Aureliano, et Tacito, et Floriano imperatoribus.*

Aurelius, vir industriæ militaris experientissimus, imperium adeptus, Gothorum gentem diris præliis profligavit, ditionemque Romanam antiquis terminis stabilivit, et Syriam totam et receptam sibi vindicavit. His diebus apud Antiochiam celebre est concilium aggregatum, in quo præfatus Paulus convictus, et damnatus est. Verum cum exire de domo Ecclesiæ nollet, interpellatus est Aurelianus, qui eum vi publica præcepit expelli. Nondum enim erat Aurelianus pravus depravatus consiliis, quibus processu temporis bonum propositum mutavit. Sed cum piorum sanguinem impiissimus funderet Aurelianus, inter Constantinopolim et Heracliam divinitus est extinctus. Quo defuncto Tacitus imperavit mensibus sex. Et hoc in Ponto interfecto, Florianus Romanum adeptus est imperium. Qui et ipse imperii sui tertio mense apud Tarsum est occisus.

CAP. XXI. *De Probo.*

Probus, denique, sortitus imperium, Gallias jamdudum a barbaris occupatas, per multa bella tandem deletis hostibus liberavit. Egit duo civilia bella, unum in oriente, quo Saturnum tyrannum oppressit, et alterum quo Proculum et Bonosum apud Agrippinam coloniam interfecit. Hac præterea tempestate quidam Maues, genere Perses, acer ingenio, vita et moribus barbarus, Paraclitum se nominabat. Ab hoc diffusa est hæresis Manichæorum. Hic assererat duo esse principia, unum boni, et alterum mali. Porro Probus imperator apud Sarmium militari tumultu necatus est.

CAP. XXII. *De Caro Narbonensi, et Numeriano.*

Carus Narbonensis sortitus imperio, cum filios suos duos consortes regni fecisset, ad bellum Parthicum profectus, in castris fulmine ictus interiit. Numerianus vero, qui cum patre profectus fuerat, inde rediens Apri socii sui fraude necatus est.

CAP. XXIII. *De Diocletiano et Maximiano imperatoribus*

Diocletianus igitur ab exercitu imperator electus, Numeriano perempto, anno Incarnationis Dominicæ ducentesimo septuagesimo sexto, imperavit annis ferme viginti. Hic imperator factus Aprum Numeriani interfectorem manu sua interfecit, et Carinum Numeriani fratrem apud Dalmatiam occidit. His diebus Amandus et Eliandus in Gallia, collecta rusticorum manu, perniciosos tumultus excitaverunt. Unde Diocletianus Maximianum Herculeum Cæsarem elegit, et in Galliam destinavit, qui facile rusticam manum virtute militari compescuit: sed in ipso itinere Thebæa legio Heduno loco Galliz a Ganno sub præfato Maximiano pro Christo libenter occu-

buit. Anno autem decimo nono imperii Diocletiani, dum prosperis incrementis Ecclesia Dei per universum orbem dilataretur et cresceret, subito persecutionis turbo increpuit. Et hæc persecutio eousque flagravit, ut etiam Oceani limbum transiret, et semel cœpta rabies usque ad septimum Constantini Magni annum fervere non cessavit. Hac præterea tempestate octodecim millia martyrum passi sunt intra Romam. Sed dum ista geruntur, graves per omnes fines Romani imperii rebellionum fragores concreperunt: Carausio rebellante in Britannia, et Achilleo in Ægypto, cum et Quinquagentiani Africam infestarent, et Narseus rex Persarum Orientem bello premeret. Quo periculo motus Diocletianus Maximianum Herculeum ex Cæsare fecit Augustum; Constantium vero, et Maximianum Galerium Cæsares elegit. Porro Carausius fraude Alekti socii sui est occisus. Alektus per Asclepiadotum præfectum est oppressus. Alemanni quoque, qui et ipsi rebellaverunt, per Constantium Cæsarem sunt devicti. Et Quinquagentiani per Maximianum Augustum sunt edomiti. Diocletianus apud Alexandriam interfecit Achilleum. Maximianus Galerius hinc cum Narseo congressu habito, tertius victus aufugit sed iterum in hostem reversus magnis eum viribus superavit. Denique Diocletianus ab invito exegit Maximiano, ut simul imperium de-

A ponerent, ac junioribus substitutis, ipsi in privato habitu consenescerent. Itaque sub una die Diocletianus apud Nicomediam, Maximianus apud Mediolanum purpuram deposuerunt. Tunc Galerius Maximianus, et Constantius Augusti, in duas procuraciones, Orientis scilicet et Occidentis, Romanum imperium primi dividerunt, et Galerius Maximianus Illyricum, Asiam et Orientem. Constantius vero Galliam Hispaniamque possidebat. Maximianus autem gravissimam persecutionem in Christianos excitavit. At Constantius mitius se agebat, et cultores Christi venerationi habebat. Unde Dei gratia matura prædictorum subsequuta est perditio tyrannorum. Nam Hercules Maximianus imperium, quod abjecerat, iterum arripere volens, a Constantino nondum imperatore Massiliæ extinctus est. Galerius autem Augustus Severum Cæsarem ad Italiam cum exercitu misit. Ubi cum Urbem possideret, militum suorum scelere desertus et proditus, Ravennæ extinctus est. Diocletianus quoque, sicut jam dictum est, regia dignitate deposita, Salonæ defunctus est. Constantius denique strenuissimus imperator Eboraci deficiens, anno imperii sui decimo quinto, ordinavit Licinium Cæsarem Hispaniarum, et Constantinum filium suum Cæsarem Galliarum

LIBER OCTAVUS

Tractat de imperatoribus a Constantino Magno usque ad Zenonem; continet capitula XIV.

CAP. I. De Constantino inquam Magno.

Constantinus igitur Magnus, Constantii moderatissimi, et egregii principis filius, in Britannia Dei nutu imperator constitutus, imperavit annis triginta duobus. In Orientis autem partibus regnabat Maximianus Galerius adhuc Augustus; Romæ autem a prætorianis militibus Maxentius, Maximiani Herculei filius, imperator erat constitutus; qui postea in tanta fece vitiorum versabatur, ut nihil diri facinoris ab ejus vita vel actibus esset alienum. Igitur cum septimum annum in imperio suo perageret Constantinus, adversus Maxentium conspirante secum collega suo Licinio bellum paravit. Et cum multa de imminenti belli necessitate pertractaret, vidit per soporem in cœlo signum sanctæ crucis $\tau \times \omega$, id est *Thau*, et angelos sibi assistentes, et dicentes; *In hoc signo vinces*. Et evigilans signum, quod viderat, in vexillo depinxit militari, et cum non procul a ponte Milvio castra posuisset, Maxentius furia instigatus ab Urbe per pontem navigiis compositum egressus, hostiliter ei occurrit. Cumque utrinque acriter pugnaretur, et exercitus Maxentii virtute sanctæ crucis prosterneretur, ad Urbem fugiendo remeare volens Maxentius, pontem quem diximus navigiis compositum, as-

C cendit, et continuo subsedere naves, et ipse lapsu equi, in profundo avei demersus interiit. Tunc Constantinus Romam triumphans ingreditur et ita totius Occidentis imperium, cum ad Constantinum, tum ad Licinium pervenit. Tamen adhuc regnabat in Orientibus partibus Maximianus, vir impius, et mente serox, quem Licinius Roma digressus expugnare paravit. Et cum jam ferro Licinii cecidisset exercitus Maximiani, pars quæ supererat Licinio se subdidit, et Maximianus turpiter fugit. Verum dum reparasset exercitum, et secundo vellet cum hoste configere, dolore internorum viscerum correptus est, ac demum luminibus morbo amissis vivendi finem fecit. Interea Constantinus valida squaloris lepra perfunditur, et cum a medicis curari non posset, sacerdotes Capitolii dixerunt illi debere fieri piscinam in Capitolio, et impleri sanguine innocenti, et calente eo lotum posse sanari. Sed aggregatis innocentibus, dum pius princeps matrum lacrymas vidit, et ejulatum audivit, illico facinus exhorruit, et propitiatus earum pueros jussit restitui matribus suis. Transacta autem die, apparuerunt ei in somnis apostoli Petrus et Paulus dicentes ei ut advocaret de monte Soracte Sylvestrum papam, quia

ipse ei ostenderet piscinam, in qua lavaretur et sanaretur. Advocatus itaque papa fidem Christi illi exponit, et credentem baptizavit, et egrediens de fonte Constantinus lepra corpore et animæ pariter est curatus. Constantinus igitur Magnus, Christianus effectus, per totum Romanum imperium, publico præcepit edicto ut templa idolorum clauderentur et Ecclesiæ ædificarentur. Denique incredibile est memoratu quam brevi ejus studio sancta late per totum orbem creverit Ecclesia. Porro Licinius invidia stimulatus dissidium moliebatur, hoc in querelam revocans, quod non ita pro se sicut pro Constantino Christiani solemnibus orationibus excubarent. Sed postquam intelligit molimina sua parum prodesse, manifeste imperatori bellum indixit. Factaque congressione, in Bithynia circa Chrysopolim victus est Licinius et comprehensus, atque apud Thessalonicam capite truncatus. Sicque Constantinus Dei nutu soliditatem Romani imperii solus obtinuit. Post hæc ædificavit Constantinus Byzantium maritimam urbem, vocavitque Constantinopolim de nomine suo; Urbem vero Romam cum palatio suo, quod Lateranense dicitur, concessit apostolis Petro et Paulo, et sancto papæ Sylvestro, et Constantinopolim imperialem sedem constituit; dignitate tamen Romani imperatores appellati sunt successores usque ad tempus illud, quo Romanum imperium ad reges Francorum translatum est. Postea enim ii, qui apud Constantinopolim imperabant, Græcorum potius imperatores sunt vocati. Exinde namque series temporum per reges Francorum supputatur. Porro Constantinus sancivit ut omnia quæ ad ecclesiasticum ordinem pertineant, Romani episcopi judicio dispositionem accipiant. Helena quoque mater ejus magnificentia singularis, divinis admonita visionibus, Jerosolymam petiit, lignum Dominicæ crucis exquisivit, et mirifice per mortui cujusdam ad vitam revocationem invenit. Sed et Constantinus prohibuit lata lege crucis supplicium, quod apud Romanos erat in usu, et figuratone solidorum illud jussit inscribi. Erat per idem tempus apud Antiochiam hæreticus quidam presbyter, nomine Arius, qui prædicabat Filium in divinis creaturam esse, et Spiritum sanctum ab eo creatum. Addebat etiam quod erat tempus quando Filius ipse non erat. Quod audiens Constantinus coadunari fecit synodum apud Nicæam Bythinæ urbem anno Incarnationis Dominicæ trecentesimo decimo sexto, conveneruntque eo trecenti decem novem episcopi. In qua synodo definitum est Filium Patri esse consubstantialem, et Arius damnatus est, et ab Ecclesia segregatus. Floruit per idem tempus inter cæteros anachoritas seu eremicolas Panutius in Ægypto homo Dei. Sanctus quoque Evurtius Romanæ Ecclesiæ subdiaconus, qui in Galliam perquirendorum germanorum suorum causa tunc forte venerat, in Ecclesia Aurelianorum coram clero et omni populo tertio per columbam demissam cœlitus, qui in episcopum eligeretur, designatus, eidem Ecclesiæ pontifex consecratur. Porro sæpe nominatus Con-

stantinus anno ætatis suæ sexagesimo quinto defunctus est. Qui donec vixit habitum suum gemmis, et caput suum perpetuo exornavit diademate. Nutrivit præterea semper bonas artes, sed præcipue litterarum studia, legebat et ipse, scribebat, et meditabatur. Cui successerunt tres filii sui, Constantinus Romæ, Constantius Constantinopoli, Constans Antiochiæ. Isti sunt autem, qui post Constantinum Magnum diviso imperio Romæ et Constantinopoli regnaverunt. Romæ Constantinus, Julianus Apostata; Romæ et Constantinopoli Jovianus. Romæ et Constantinopoli Valentinianus, Gratianus, Theodosius. Romæ et Constantinopoli Honorius, Valentinianus, Maximianus, Avitus, Majoranus, Athemius, Olybrius, Glycerius, Nepos, Augustulus, Odoacer, Theodericus, Athalaricus, Theodoadus, et Vitigis, Totila. Constantinopoli Constantinus, Julianus Apostata. Constantinopoli et Romæ Valens, Valentinianus, Theodosius. Constantinopoli et Romæ Arcadius, Theodosius, Martianus, Leo primus, Leo secundus, Zenon, Anastasius, Justinus, Justinianus.

CAP. II. De Constantio, Constantino et Constante fratribus.

Constantius igitur, post patris obitum Romanum adeptus imperium, imperavit annis viginti quatuor. Hic, ut factus est imperator, depravatus est per necessarios suos a catholica fide; cujus presidio fulli Arianorum episcopi prosperitatem Ecclesiæ domestica turbatione vastaverunt, et plerosque catholicos viros sibi viriliter pro fidei Justitia resistentes exsilio damnaverunt. Denique Constantinus Constantinopolitanus Augustus in suburbio Nicomediæ defunctus est. Constans quoque frater ejus, dum se intolerandis vitii tradidisset, Magnetii tyranni dolo necatus est. Mortuo vero Constante, advocavit Constantinus Augustus Julianum quemdam nepotem Magni Constantini, et constituit eum Cæsarem Galliarum. Julianus itaque factus Cæsar devicit Gallos mira felicitate, et cum militibus esset gratus, appellatus est ab eis Augustus. Quo nomine spreto Constantio Augusto, Italiam et Illyricum pervasit. Quod audiens Constantius expeditione belli Parthici derelicta, venit contra illum. Sed in itinere defunctus est anno vitæ suæ quadragesimo quinto. Quo defuncto, Julianus Constantinopolim veniens factus est imperator. Hac præterea tempestate nata est hæresis Anthropomorphitarum. Cujus auctor Andes quidam exstitit, qui dixit formam habere divinitatem, et corporis partibus Deum esse distinctum, quod catholicæ contrarium est doctrinæ.

CAP. III. De Juliano Apostata.

Julianus igitur Apostata, factus imperator, rese-ravit templa gentilium, et factus est Christianorum cæteris persecutoribus callidior persecutor. Porro militiæ cingulum, et procurationem provinciarum, officium juris dicendi, Christianis non debere committi dicebat, ut pote quibus lex propria gladio uti vetuisset. Unde militibus publico postmodum præcepit edicto, ut aut idolis sacrificarent, aut militiæ cede-

rent. Verum quidam catholici officium militiæ quam fidem zelo Dei deserere maluerunt. Per idem tempus Valentinianus, qui postea factus est imperator, zelum, quem proprietate habuit, non celavit. Quadam namque die dum templum ingrederetur Augustus; et minister aqua ingredienti aspergeret, Valentinianus, videns guttam unam in chlamyde sua, pugno ministrum percussit, dicens se illa aspersione potius maculatum quam mundatum. Quod cernens Julianus, jussit eum in custodiam recipi, ac demum ad eremum destinari. Sed cum annus et pauci pertransissent dies, ille pro mercede confessionis imperium recipit. Denique Julianus, impudenter baptismum diluens sanguine sacrificiorum, cuncta faciebat quibus dæmones placari solent. Ipse quoque in Athanasium persecutionem fecit, sed eum Dei nutu comprehendere nequivit. His præterea diebus passi sunt Romæ Joannes et Paulus martyres Christi, sed et apud Sebasten Palæstinæ urbem sancti Joannis Baptistæ sepulcrum populus paganorum funestis manibus effregit, et ejusdem martyris reliquias concremavit, et pulveri immistas per agros sparsit. Adfuerunt tamen quidam peregrini de Jerosolymis, qui pauca ossa incendio furtim subtraxere, et secum redeuntes devexere. Denique Julianus ad bellum Parthicum profecturus, amplius effrenata rabie in Christi cultores desævire cœpit. Sed cum a Ctesiphonte castra movisset, et jam pugnaturus exercitum ordinaret, incertum a quo ventre sauciatus, punitur et dum moreretur, cœpit Christum Deum blasphemare, dicens: *Vicisti, Galilæe, vicisti.* Atque in his verbis scelestus exspiravit.

CAP. IV. De Joviano.

Jovianus imperium consecutus imperavit mensibus octo, qui cum violenter post Juliani necem a militibus ad imperium traheretur, dixit non se velle paganis hominibus imperare, cum ipse esset Christianus. Cumque vox omnium proclamasset, dicentium se quoque esse Christianos, suscepit imperium. Pepigitque fœdus cum Sapore rege Persarum, et Nisibim oppidum, partemque superioris Mesopotamiæ ei concessit. Moxque Persarum rex forum venalium rerum illi in deserto præparari fecit. Et ita Jovianus de medio hostium Romanorum exercitum eduxit illæsum. Verum cum ad Illyricum per Galatiam remearet, in quoddam cubiculum novum sese recepit, ubi calore prunarum, et nidore parietum nuper calce illitorum prægravatus et suffocatus, octavo mense imperii sui vitam finivit. Et tam pia atque tam læta principia mors immatura corruptit.

CAP. V. De Valentiniano Magno.

Valentinianus Magnus, cujus supra meminimus, voluntate militum apud Nicænam urbem imperator creatus, imperavit annis undecim. Iste Valentem fratrem suum sibi in consortium regni assumpsit, et sibi quidem occiduas retinuit, fratri vero suo orientales partes regendas concessit. Verum Valens conjugis suæ seductus est alloquio in hæresim Arianorum, cum esset ante fide Catholicus et se-

cundo baptizatus est ab Eudoxio episcopo Ariano, qui Constantinopolitanæ urbis tabernacula tenere videbatur. Qui ipso baptismate jurejurando obligavit miserum Valentem, ut in impietate permaneret, et contraria sapientes expelleret. Sed malignam insectationem diu texit, nec vivente fratre voluntati potestatem admiscuit, illius auctoritate compressus. His diebus Auxentius Ariani dogmatis assertor, qui Mediolanensium diu tenebat præsulatum, sero defunctus est. Cui Ambrosius adhuc cathecumenus vir consularis per vocem infantis in concione designatus subrogatur. Interea Valentinianus, Christi cultor, Saxonum gentem virtute terribilem oppressit, et Alanos adeo contrivit, ut eam Meotidas paludes expetere compelleret. Sed rursus eos illuc insecutus, dum situ et difficultate locorum impederetur, Trojanos, qui Sicambriam inhabitabant, sibi in auxilium evocavit. Quibus decennio tributa, ad auxiliarentur, indulisit. Qua promissione animati, cum essent locorum gnari, eos facile a palude perturbaverunt. Quorum virtutem admiravit Augustus, Francos a ferocitate eos appellavit. Quorum originem vel successionem inferius latius explicabo. Florenit per idem tempus sanctus Martinus Turonensium episcopus. Denique Valentinianus Augustus anno regni sui undecimo apud Brigitionem oppidum defunctus est. Quo vita privato, milites Italiæ assumentes Valentinianum filium ejus quam tenerrimum, ad imperium provexerunt, fratre ejus Gratiano superstite et Valente eorum avunculo.

CAP. VI. De Valente.

Valens ergo, Deo odibilis imperator, post decem fratris cum nepotibus suis Gratiano et Valentiniano minore imperavit annis quatuordecim. Porro Justina, hujus Valentiniani mater, Ariana, malignam sectam, quam Valentiniano marito suo vivente celaverat, eo defuncto detexit, et orthodoxos lædere cœpit. Tentavit denique sanctum Ambrosium in exsilium mittere. Sed dum ille indicto reginæ exire de Ecclesia nollet, cœpit Justina populum adversus eum inflammare. Sed et populo tanta erga Ambrosium fuit observantia et in charitate perseverantia, ut animas quam episcopum mallent amittere. Unde illa sibi injuriam factam existimata, apud filium cœpit conqueri. Tunc adolescentulus, querimonia matris inflammatas, exercitum misit qui ecclesiam obsideret, ut eam nemo catholicus ingrederetur. Sed omnipotens Deus coram militum ad ecclesiæ munimentum convertit; egredi quidem non sinebant, ingredi vero non prohibebant. Ambrosius vero cum orthodoxis, qui intra Ecclesiam tenebantur inclusi, jejuniis et continuis vigiliis Deo vacabat. Qua occasione vigiliæ, hymni et antiphonæ in Ecclesia Mediolanensi primum cœperunt celebrari, cujus celebritatis consuetudo inde per omnes provincias emanavit.

Sed dum hæc in Italia geruntur, Valens, Deo odibilis imperator in Orientis partibus crudeli præcepit

edicto, ut monachi militarent, et nolentes jussit interfici. Qua persecutione furente, multa sanctorum agmina monachorum pro Christo cæsa referuntur. Et cum pene omnes Orientis Ecclesias pastore nudasset, in Cæsaream Cappadociæ venit, ubi Basilium Magnum ejusdem urbis episcopum et per se et per præfectum suum promissis et terroribus ad Arianam perfidiam tentavit inclinare. Sed cum enim a rectitudine fidei flectere non valeret, in exilium eum mittere decrevit. Cumque legem, quam de ejus exsilio scribi præceperat, manu propria roborare voluisset, tertio in manibus ejus calamus est contractus. Tunc ejus animo terrore completo, ambabus manibus chartam rupit. Verum anno imperii Valentis decimo tertio, quatuor Scythiæ gentes, id est Gothi, Hypogothi, Gippedes, et Vandali una lingua utentes, et nihil aliud nisi tantum nomen mutantes, bipartito agmine Danubium transierunt. Siquidem gens Hunnorum eos ab antiquis eorum sedibus expulerat. Præterant his gentibus duo duces, Frigidernus et Athalicus. Qui cum inter se dissiderent ac bello desavirent, Athalicus ad Valentem confugium fecit. Valens autem memorato Athalico adversus Frigidernum auxilium tulit. Itaque Valentis Augusti fretus auxilio Frigidernum Athalicus superavit. Cujus beneficii gratia Gothi simplices poposcerunt, ut eis episcopi, a quibus regulam fidei discerent, non timerentur. Tunc Valens usus maligna pravitare doctores Ariani dogmatis misit eis, a quibus prima rudimenta fidei susceperunt. Sed et Vulfida quidam eorum episcopus, cujus episcopi verba quasi leges immobiles conservabant, Gothicas litteras adinvenit, et utrumque Testamentum in linguam propriam transtulit, et secundum Ariatorum sectam depravavit. Ipsi denique Gothi post modicum intervalum avaritia Maximi ducis fame compulsi, a Valente defecerunt, et per Thraciam sese diffuderunt. Contra quos Valens egressus de Antiochia bellum instructissimum paravit. Ubi statim primo congressionis impetu, conturbatæ equitum turmæ nuda peditum deseruere præsidia. Moxque legiones eorundem peditum equitatu hostium undique cinctæ, sagittarum nubibus obrutæ perierunt. Ipse vero imperator sauciatus cum in cujusdam villulæ casa lateret absconditus, ab insequentibus hostibus deprehensus, subjecto igne casæ consumptus est decimo quinto imperii sui anno.

CAP. VII. De Gratiano et Valentiniano.

Gratianus, Valentiniani filius, Valente defuncto imperavit cum fratre suo juniore Valentiniano annis sex. Iste fuit vir catholicus, et modestus, et admodum litteratus, parcus quoque cibi, et libidinis victor. Sed cum exercitum suum negligeret, et Romanis militibus paucos ex Alanis, quos auro sibi devinxerat, anteferet, in Africæ partibus Firmus quidam excitatis erga se Maurorum gentibus purpuram sumpsit, et Africam et Mauritaniam devastare cepit. Cæsaraugustam etiam Hispaniæ civitatem nobilissimam dolo captam barbaris in præ-

dam dedit. Quod audiens Gratianus Augustus, et considerans afflictum et desolatum reipublicæ statum, accersivit ab Hispania Theodosium virum moribus et ætate maturum, et militia strenuum. Iste siquidem nuper, a Valentiniano Magno ad Hispaniam destinatus, effusas Maurorum gentes per Africam et Mauritaniam multis præliis edomuerat. Hunc igitur virum propria virtute nominatissimum Gratianus contra Firmum ordinavit imperatorem. Theodosius autem, mox ut factus est imperator, subactis barbarorum gentibus in Oriente, Thraciam ab omni bellorum strepitu liberavit. Sed et Gratianus Hunnos et Gothos magnis præliis superavit, et urbem Constantinopolim victor intravit. Interea vero in Britannicæ partibus Maximus quidam, vir strenuus et imperio dignus, si non contra reipublicam aspirasset, tyrannidem arripuit. Cujus præfectus Andragatus Gratianum dolo et insidiis interfecit. At Valentinianus, fratris necem comperta, fugit in Illyricum, dicens quod hoc malum matris causa, quæ Ariana erat, sustineret. Theodosius vero Archadium suum filium apud Constantinopolim imperatorem relinquens, ad vindictam Gratiani properavit. Et dum ad Italiam venit, occurrit ei Valentinianus. Quem Theodosius paterna pietate suscepit, ac demum Alpes transmeavit, et Maximum cepit et occidit. Andragatus vero, Maximi necem comperta, præcipitem sese in undas dedit. Igitur Valentinianus junior in regno constitutus, extincto Maximo, ejusdem filio victo, quem imperatorem Gallis Maximus reliquerat, ipse in Gallias se recepit, ubi cum tranquillam reipublicam in pace ageret, apud Viennam dolo Arbogastis comitis sui, ut ferunt, strangulatus est. Mortuo igitur Valentiniano Augusto, Arbogastes Eugenium tyrannum mox imperatorem creare ausus est. Legit itaque hominem, cui cingulum imperatoris imponeret ipse aucturus imperium. Moxque vir ille animo barbarus, cum filio manu, audacia, potentiaque nimis, contraxit innumeras copias vel Romanorum præsidii vel auxiliis barbarorum alibi sibi potestate, alibi vero cognitione subnixas.

CAP. VIII. De Theodosio Magno.

Theodosius igitur Magnus, Gratiano imperatore defuncto, imperavit annis quindecim. Porro, sicut dictum est, interfecto juniore Valentiniano, Eugenius et Arbogastes instructas acies campis expedierant, et Alpium alta latera, imperviosque transitus præmissis callide insidiis occupaverant, etsi numero vel viribus impares, sola tamen belli positione victores. At vero Theodosius in summis Alpibus constitutus, expers somni ac cibi, sciens quod destitutus a suis, nesciens quod clausus alienis, Dominum Christum solus solum qui possit omnia, corpore humi fusus, mente cælo fixus orabat. Deinde autem postquam insomnem noctem precum continuatione transegit, et testes, quas in precum præsidii cælestis appenderat, lacrymarum lacunas reliquit, fiducialiter arma corripuit. Solusque sciens se esse

non solum, signum crucis praelio dedit, ac se in bellum, etiam si nemo sequeretur, victor immisit futurus. Prima salutis via exstitit Arbitio hostilium paritum comes. Qui cum ignarum imperatorem circumpositis excepisset insidias, conversus ad reverentiam præsentis Augusti, eum non solum periculo liberavit, verum etiam instruxit auxilio. At ubi ad contigua miscendæ pugnæ spatia perventum est, magnus turbo ventorum in ora hostium irruit, feriebanturque per aerem spicula nostrarum, atque ultra mensuram humani ictus per inane deportata nusquam cadere, priusquam impingerent, sinebantur; et quæ ipsi vehementer intorserant, excepta venti impetu supinata retrorsum, ipsos infeliciter configebant. Prospexit itaque sibi humanæ conscientie pavor. Nam continuo sese, parva suorum manu fusa, victori Theodosio hostilis prostravit exercitus, Eugeniusque captus atque interfectus est. Arbogastes vero sua sese manu percussit. Sicque horum duorum sanguine bellum civile restinctum est. Denique fidelissimus imperator contra errorem gentilium insurgens, eum funditus evertere curavit. Lege igitur lata præcepit idolorum templa solo tenus everti. Nam usque ad ejus tempora ad aras idolorum ignis accendebatur, et libamina atque sacrificia offerrebantur. Sed hæc omnia Theodosius, catholicus imperator, extirpare radicibus imperavit, evellit, corripuit et condemnavit. Porro Theodosius imperator bene jam tranquilla republica apud Mediolanum ægritudinem incurrit. Qua ingravescente quietem naturalis mortis invenit anno regni sui decimo sexto, vitæ vero suæ quadragesimo. Floruit per idem tempus Hieronymus presbyter, post Septuaginta divinæ legis interpretis.

CAP. IX. De Arcadio et Honorio principibus.

Arcadius imperator Theodosio patre defuncto, potitus imperio cum Honorio fratre suo imperavit annis tredecim. Verum Arcadius imperabat in partibus Orientis, et Honorius in partibus Occidentis. Utriusque tamen cura palatii duobus potentissimis viris credita manebat, Rufino et Stiliconi. Porro milites, qui contra Eugenium tyrannum vivente Theodosio imperatore profecti fuerant, cum prefato Rufino principe Constantinopolim reversi sunt. Quibus dum secundum consuetudinem ad portas occurrisset imperator, statim milites præfatum Rufinum interemerunt; erat enim suspectus imperatori, quasi qui tyrannidem posset assumere. Præfectus autem Stilico comes Gothos, Alanos, Vandalos, atque Burgundiones in arma sollicitans Gallias bello pulsare cœpit, sperans sub hac necessitate Eleutherio filio suo posse Romanum imperium tradere. Quod ubi imperatori Honorio patefactum est, iussit eum interfici. Occisus est quoque in illis diebus Eleutherius filius ejus. His itaque transactis rex Gothorum Romanum obsedit, et cœpit, dato prius præcepto, ut si qui in loca sancta confugissent, liberi et inviolati persisterent. Et non multo post Alaricus, qui et Athalaricus defunctus est. Cui suc-

cessit Athanulphus ejus propinquus, qui et ipse Romam irrupit. In qua irruptione Placidiam Theodosii filiam; Arcadii et Honorii germanam, captivam abduxit, et eam sibi matrimonio copulavit. Quod postmodum reipublicæ valde profuit. Nam idem Athanulphus satis denum fideliter Augusto Honorio militavit. Arcadius vero imperator postquam cum patre Theodosio tredecim annis, et cum fratre Honorio quatuordecim imperasset, relictæ Theodosio octo annorum filio defunctus est. Sub quo orta est hæresis Priscillianistarum, qua qui involuntur, astruere conantur fatalibus stellis homines colligatos. Pelagiana quoque hæresis, qua qui polluuntur, destruere conantur orationes quas facit Ecclesia pro fidelibus.

B CAP. X. De Honorio et Theodosio juniore imperatoribus.

Honorius igitur imperator Arcadio defuncto imperavit annis sexdecim cum Theodosio nepote suo; sed Honorius, sicut jam dictum est, partes regebat Hesperia, Theodosio vero Arcadii filio subjacebant orientales provinciæ. Porro Athanulphus rex Gothorum, cujus supra meminimus, apud Barcinonam, Hispaniæ urbem, dolo suorum occisus est, cui Sengericus successit, qui pacem optimam cum Honorio imperatore constituit, et Placidiam ejus sororem secum honeste habitam ei restituit. Honorius autem illam Constantino comiti desponsavit, et eum apud Ravennam imperatorem ordinavit. His vero diebus Luciano venerabili presbytero revelatum est corpus protomartyris Stephani. Floruit quoque per idem tempus Augustinus Hipponensis Ecclesiæ episcopus, doctorque egregius. Verum Honorius transactis decem annis, quibus cum Arcadio fratre suo imperaverat, et aliis quindecim, quibus imperaverat cum Theodosio nepote suo rebus humanis excessit. Quo defuncto, Joannes quidam tyrannus Hesperia invasit imperium. Sed hunc Ardabureus patricius, a Theodosio missus, intra Ravennam interfecit. Assumpsitque Theodosius Valentinianum puerum supradictæ Placidia, et Constantini filium, et coronavit eum, et cum matre sua Placidia ad Italiam destinavit, illumque imperatorem, et Placidiam designavit Augustani.

D CAP. XI. De Theodosio juniore et Valentiniano principibus.

Theodosius igitur junior imperavit cum Valentiniano annis viginti uno. Per idem tempus gens Saxonum ad Britanniam tribus longis navibus applicuit, et totam pene insulam ab orientali parte usque ad occidentalem occupavit. Tunc etiam quoniam Pelagiana hæresis Anglorum maculaverat fidem, Galliani episcopi Germanum Antissiodoretum, et Lupum Treccionum insignes episcopos ad eandem hæresim extirpandam direxerunt. Eo quoque tempore Eudoxia, Theodosii filia, Valentiniani uxor, imperatrix attulit catenas, quibus quondam ab Herode sanctus Petrus ligatus fuit. His etiam diebus in urbe Constantinopolitana quidam episcopus, Ne-

storius nomine, eloquentia sæculari præditus, contra catholicam dogmatizavit fidem, sanctam Mariam non esse Dei genitricem, et hominem purum de ea natum, sed postea homini Deum fuisse permistum. Unde collecta est Ephesi tertia sancta synodus, papa Cœlestino jubente. Convenerunt patres ducenti, et ibi Nestorius est damnatus, et anathematizatus, et firmatum ut beata Maria Theotocos, Θεοτόκος, id est Mater Dei appelletur. Floruit per idem tempus sanctus Mamertus Viennensium episcopus, qui tres dies Rogationum instituit. Verum Theodosius Augustus Constantinopoli est defunctus anno imperii sui quadragesimo secundo.

CAP. XII. De Martino et Valentiniano imperatoribus.

Martianus igitur, ad imperium assumptus, imperavit cum Valentiniano annis sex. Iste cum Parthis et Vandalis Romanum infestantibus regnum, pacem constituit. Horum quoque imperatorum, Marciani scilicet et Valentiniani, temporibus celebrata est Chalcedoniæ quarta sancta synodus universalis sexcentorum triginta reverendorum episcoporum, sancti papæ Leonis industria congregata. Ibi Euthices hæreticus cum Dioscuro Alexandrino episcopo abdicatus est, et damnatus. Interea Valentinianus imperator factione Heraclii spadonis Agerium patricium interfecit. Sed non multo post, idem Valentinianus a satellitibus Agerii dolo Maximini comitis palatii est occisus, et mox idem Maximinus ejus invasit imperium, ejusque uxorem in suum conjugium transire coegit. Verum hac incontinentia non est diu gavisus. Nam post alterum mensem a famulis regis membratim dilaniatus, et in Tiberim est projectus. Post cujus mortem Romani Avitum Cæsarem creaverunt. Porro Martianus sexto imperii sui anno, et sexto pariter mense defunctus est.

CAP. XIII. De Leone Magno.

Leo Magnus post mortem Martiani assecutus imperium, imperavit annis sexdecim. Cujus primo anno Hesperiarum imperator Avitus, intra Gallias ab exercitu suo spretus et derelictus, ad Italiam remeavit, et post paucos dies, honore dignitatis deposito, Placentinorum ordinatur episcopus. Eodemque anno Majoranus a Romanis militibus apud Raven-

A Hispanias abiit, et inde contra suos ad Carthaginem transire proposuit, sed penitus spe sua frustratus, ad Italiam est regressus, ubi tertio principatus sui anno vix expleto decessit. Tunc Leo imperator Arthemium Cæsarem in Italiam destinavit. Qui ubi Romam attingit, Ricemerem generum suum contra Alanos direxit, et per eum multitudinem Alanorum fugavit, et regem eorum Beorgicum primo certaminis impetu superatum interemit. Sed non multo post idem Arthemius, ipsius Ricemeris fraude interemptus, regnum reliquit Olybrio. Olybrius vero non mense octavo transacto sui principatus finem vitæ dedit. Quo defuncto, Glycerius ejus sibi præsumpsit imperium. Verum anno vix expleto, Nepos quidam nomine eum e regno ejiciens episcopum ordinari fecit, et sibi regnum rapuit. Tantas varietates mutationesque Romanorum principum cernens Theodoricus, Visigothorum rex, Avernorum occupavit civitatem, contra quem Nepos Cæsar ab Italia Orestem militiæ suæ magistrum prodire mandavit. Orestes autem ubi cum exercitu Ravennam venit, Augustulum imperatorem filium suum creavit. Quod audiens Nepos, præsidio nudus ad Dalmatas fugit, ubi et privatus defecit. Augustulo vero in Ravenna degente, Odoacer Totilingorum rex, habens secum Herulos diversarumque auxiliarios gentium, Italiam occupavit. Qui et Orestem interecit, et filium ejus Augustulum de regno pulsum in Lucullano Campaniæ castello exsiliis pœna damnavit. Sicque Hesperium Romanæ gentis regnum, quod septingentesimo nono urbis conditiæ anno primus Augustorum Octavius [Octavianus] Augustus obtinuit, in hoc Augustulo dignitatis suæ privilegium perdidit, et in manus regum exterarum gentium tandem collapsum corruit. Memoratus denique Visigothorum rex Theodoricus, Illyricum et partem magnam Italiæ occupavit. Porro Leo Orientis imperator Zenonem generum suum magistrum totius Orientis fecit, et Basilicum fratrem Berinæ Augustæ magistrum instituit Thraciæ, Leonem vero filium suum coronavit Augustum.

CAP. XIV. De Leone secundo, Basilico et Zenone.

Leo secundus, post patris obitum, imperavit anno uno; quo defuncto Basilicus frater Berinæ ab aulicis militibus acclamatur Augustus, sed Zeno demum factus est imperator.

LIBER NONUS.

Tractat de imperatoribus a Zenone usque ad Carolum Magnum; continens capitula viginti tria.

CAP. I. De Zenone.

Zenon gitor sumpto diademate Imperavit annis duobus cum Basilico, et quidecim solus. Porro

Zeno iste Enothion composuit contra fidem ecclesiasticam. Theodoricum quoque Visigothorum regem ad se venire fecit, eique curam palatii sul

commendavit, et non post multos dies patriciatus honore iterum eum insignitum ad partes Italiae destinavit. Quo dum pervenisset, Odoacrum Herulorum regem variis successibus debellavit, et regno tandem exturbatum interfecit. Demum autem regnum Italiae sibi praesumpsit et usurpavit. Quod ut sibi perenniter confirmaret, filias suas vicinis regibus copulavit, dans unam Gothorum regi Alarico, alteram regi Burgundorum Sigismundo, neptem vero suam dedit regi Thuringorum Hermenfrido, et sororem suam Vandalorum regi Transmundo, Clodovei quoque regis Francorum filiam suo conjunxit matrimonio. Sessionem denique suam Ravennae constituit; homo Arianæ sectæ, et bestialem contra Catholicos gerens in animo crudelitatem. Per idem tempus facta est inventio cryptæ sancti Michaelis archangeli in monte Gargano. Mortuo autem Zenone Augusto, quidam Anastasius assumptus ab Augusta, imperator simul, et Augustæ maritus cunctis innotuit.

CAP. II. De Anastasio.

Anastasius igitur purpuram sumens imperavit annis viginti. Iste ab Acatio depravatus Constantinopolitano episcopo, favebat hæreticis, et Catholicos persequabatur. Misit autem ad eum Hormisdapa papa venerabilis corripiens eum ab errore suo. Sed perfidus per legatum ipsius mandavit Anastasius: *Nos jubere volumus, non juberi.* Sed cum in sua perduraret perfidia, ictu fulminis interit. Floruit per idem tempus sanctus Remigius Remorum archiepiscopus.

CAP. III. De Justino Seniore.

Justinus igitur christianissimus imperator Anastasio perfido succedens in regno, anno incarnationis Dominicæ quingentesimo et undecimo, imperavit annis viginti tribus. Ad hunc misit Hormisdapa venerabilis papa ab urbe regia sanctum Germanum Capuanum episcopum, et Joannem et Claudinum presbyteros, Felicem quoque et Dioscorum diaconos, necnon et Petrum notarium suum, ut episcopos, quos Anastasius pro catholica exulare fecerat fide, ad proprias revocaret Ecclesias. Quos omnes cum grandi lætitia suscepit clementissimus imperator, et remisit honorabiliter. Post Hormisdapam autem Joannes cathedram ascendit apostolicam. Qui et ipse ad eundem principem venit. Denique dum Constantinopolim pervenisset, et ibidem vir Dei honorifice ab imperatore, et ab omni fere ejusdem urbis populo susceptus fuisset, mox in eorum conspectu ad portam, quæ Aurea vocatur, roganti cæco lumen indulsit. Demum vero impetratis pro quibus ierat, Ravennam remeavit. Ubi sæpe nominatus tyrannus Theodericus zelo et invidia, quod audierat eum ab Augusto honorifice susceptum atque tractatum, cum comitibus ejus tenuit, et carceris afflictione peremit, Symmachum quoque patricium interfecit. Sed et Boetium consularem virum summæ prudentiæ, qui dialecticam, arithmeticam, atque musicam suo sermone nobilitaverat, et alios libellos

A elegantissime composuerat, idem tyrannus exilii pena damnavit, et in territorio Mediolanensi jugulari fecit. Hac tamen immanis sævitæ impunitate Theodericus nequaquam est gavisus. Nam non multo post horribili et inopinata morte pollutam peccatis animam exhalavit. Quam etiam quidam solitarius apud Liparem manens insulam corporeis oculis vidit in ollam Vulcani demergi, ubi mare sicut cacabus fervercit ab igne. Theoderico vero regi Athalaricus nepos ejus successit, et Athalarico Theodoaldus. Porro Longobardis adhuc in Pannonia consistentibus præerat Alboinus filius Aldoini, qui non multo post ipsam Longobardorum gentem in Italiam introduxit. Interea vero Justinus, christianissimus Augustus, contra Parthos feliciter dimicavit, et tandem cum rege eorum sædus firmissimum stabilivit. Qui etiam dum deficeret, Justinianum suum ex sorore nepotem sibi designavit successorem.

CAP. IV. De Justiniano Magno.

Justinianus igitur magnus assecutus imperium, imperavit annis triginta octo, et diebus undecim. Iste de multis gentibus triumphavit. Nam septimo imperii anno facta sunt Vandalica bella, et recepit Belisarius Africam, et favente Deo eo perrexit magna cum celeritate, infideles Vandalos superavit, et totam tandem Africam prius avulsam, ad antiquæ reipublicæ corpus revocavit. Rex quippe Vandalorum Getimer cum imperium Belisarii ferre nequiret ad Maurusios fugit. Sed eum ibi Belisarius celeriter insecutus comprehendit, et argentea vinculum catena secum adduxit, et de eo Constantinopoli triumphavit. Et non multo post Justinianus Augustus eundem Belisarium ad Italiam destinavit. Quo Belisarius veniens primo accessu Siciliam pervasit, et Neapolim obsedit, et expugnavit, et expoliavit. Quod ubi rex Italiae Theodoaldus audivit, Vitigem sui exercitus ducem contra eum destinavit. Sed postquam Vitigis Campaniam est ingressus, et rex ab exercitu est creatus, expeditionem solvit et retro remeavit. Tunc spreto Theodoaldo, et prima contrae repudiata, Matthesuentem [Mathesuntem] Theoderici regis neptem sibi matrimonio junxit. Sed dum novis nuptiis delectatur, Belisarius Romam ingreditur, et cum gaudio suscipitur. Confest inque vicina occupavit loca, Romam, oppidorumque præsidia: quibus sine dilatione patris Vitigis rex Romam aggrediur, eamque per annum integrum obsidione circumdat. Verum tandem Belisarius machinas ejus igne consumpsit, et inde eum exturbatum usque ad Ariminum effugavit, et non multis diebus interjectis, apud Ravennam inclusum in deditionem suscepit, eumque cum uxore sua, et opibus palatii Constantinopolim deportavit. Sicque Justinianus orthodoxus Augustus brevi temporis intervallo de duabus validis gentibus per manum Belisarii ducis inelyti nobiliter triumphavit. Porro post Belisarii ducis discessum, Gothi qui trans Padum et in Liguria consistebant, contra Romanos rebellantes Totilam, qui et Bajola dicitur, sibi regem creaverunt. Qui contra Romanos sæpe

dimicans, eorum vires multis vicibus fregit ac superavit. Coruscabat per ilem tempus in Italia, vir Domini gratia Benedictus, et nomine. Ad quem cum præfatus Totila causa perscrutandi an spiritum prophetæ haberet, venisset, prænuñtiavit ei idem Domini vir quæ ei ventura erant, dicens: *Multa mula facis, multaque fecisti; jam aliquando ab iniquitate conquesce, et quidem Romam ingressurus es, mare transiturus es, novem annis regnabis, decimo morieris.* Igitur non multo post dum mare transiens, Siciliam depopulatus fuisset, et inde reversus Romanam cinxisset, atque cepisset, tota ferme nocte stans tubis clangere præcepit, ut Romani a Gothis sese quibuscumque modis occulerent. Capta est igitur Roma a præfato Totila rege anno XXI Justiniani Augusti. Quod audiens Justinianus, Narsetem virum sapientem ordinavit patricium Romanorum, et misit eum ad Italiam. Quo dum pervenisset, regem Totilam superavit, et secundum Patris Benedicti prophetiam Totila mortuus est. Per idem tempus facta est mortalitas apud Byzantium magna. Qua de causa eodem anno celebrari solemnitas cœpit sanctæ Dei genitricis Mariæ purificationis ipsius secunda die Februarii mensis, et cessavit mortalitas illa. Et hæc solemnitas ὑπαντή hypante Domini Græce solet nominari, eo quod hæc ipsa die allato in templum Domino Simeon et Anna ei obviam venerunt, hypantiao ὑπαντάω enim Græce idem est quod *obviam eo honoris gratia*. Post hæc autem Justinianus Augustus trigesimo imperii sui anno ab Anthimo seductus episcopo cœpit declinare a catholica fide. Et dum a divinis mandatis aurem cordis avertit, justo Dei iudicio amentiam incurrit. Unde accersito viro Christianissimo Justino, europalatem eum constituit, et ei totius curam imperii delegavit. Quod cum fecisset, decessit imperii sui anno trigesimo octavo, et mense septimo. Floruit his temporibus in urbe regia Priscianus grammaticus, et Romæ quidam subdiaconus Arator nomine, qui apostolorum Acta versibus hexametris decantavit [peroravit].

CAP. V. De Justino Juniore.

Justinus itaque Junior genere Thrax, ex europalate factus imperator, anno Incarnationis Dominicæ quingentesimo septuagesimo secundo, imperavit annis duodecim, mensibus decem, et diebus viginti. Hujus temporibus Narses Romanorum patritius, cujus supra meminimus, cum ab incursu diversorum hostium totam quietam reddidisset Italiam, pro magnis beneficiis magnam pertulit invidiam a Romanis, ita ut in urbem regiam Justino mandarent dicentes quod melius erat Romanis Gothis servire quam Græcis, ubi Narses eunuchus imperat et dominatur pro sua libidine. Quibus sermonibus commotus imperator, Longinum præfectum suum Narsetis loco substituit. Sed et Augusta Sophia hanc Narseti mandavit contumeliam, ut Constantinopolim remearet, cum puellis suis in gynæceo seminarum lanarum pensa divideret. Ad quæ verba Narses dicitur respondisse eam se ei telam orditurum, quam, dum

viveret, nunquam detexeret, et Neapolim secedens Longobardis mandavit, ut paupertina Pannoniæ rura, quæ incolebant, desererent, et ad Italiæ fertile solum possidendum confluerent. Quod audiens Alboinus rex Longobardorum, in Italiam commeavit cum multitudine magna Longobardorum, anno ab Incarnatione Domini quingentesimo septuagesimo octavo. Deinde Mediolanum ingressus est; et intra breve spatium temporis sibi pene totam, præter Romanam et Ravennam, subjecit Italiam. Proinde Justinus imperator octavo imperii sui anno pedibus cœpit infirmari, qua de re assumens comitem excubitozem Tiberium, adoptavit eum in filium, et successorem suum illum declaravit.

CAP. VI. De Tiberio imperatore I.

Tiberius igitur Romanorum quinquagesimus imperator, imperium sumens anno Incarnationis divine quingentesimo octogesimo secundo, imperavit annis tribus, et decem mensibus, et novem diebus. Hic fuit vir catholicus et religiosus. Unde multas in Constantinopolitana urbe renovavit ecclesias. Hic etiam terram Persarum intravit, et eos potentissime debellavit, indeque regrediens tantam molem prædæ cum elephantis multis adduxit, ut humanæ cupiditati crederetur posse sufficere. Cæterum idem Tiberius Augustus, ubi sibi finem vitæ imminere prævidit, elegit ad imperium quemdam virum genere Cappadocem, strenuum ac sapientissimum, qui Mauritius nuncupatus est. Cui filiam suam Constantiam ornata reddidit regalibus ornamentis, dicens: *Sit tibi imperium meum cum hac puella concessum. Utere ergo feliciter eo, et habe in mente incessanter æquitatem et justitiam præcipua optimi imperatoris esse insignia.* Quod postquam dixit, spiritum exhalavit. Tiberio vero defuncto, Mauritius purpura indutus et diademate coronatus ad circum processit, et acclamatis sibi laudibus, et largitis secundum morem muneribus, primus ex Græcorum gente Romano potitus est imperio.

CAP. VII. De Mauritio imperatore ex Græcis primo apud Romanos.

Mauritius igitur genere Cappadox, Romanum assecutus imperium, Hunnos magna superavit industria. Hac præterea tempestate sanctus Gregorius septiformem litaniam propter pestilentiam, quam inguinariam vocabant, instituit, et celeriter est populus liberatus. Septiformis litania ideo dicta est, quod omnis populus septiformiter fuit divisus. In primo choro fuit omnis clerus; in secundo, omnes abbates cum monachis suis; in tertio, omnes abbatisse cum congregationibus suis; in quarto, omnes infantes; in quinto, omnes laici; in sexto, omnes viduæ; in septimo, omnes conjugatæ. Is etiam sanctus Gregorius Augustinum, Melitum et Joannem cum aliis pluribus misit in Britanniam, ut Anglorum gentem ad fidem converterent Christi. Quam gentem præfatorum labore virorum Deo lucrificavit. Porro Mauritius Augustus dum esset vir Deum timens, malebat in hoc sæculo facinorum suorum corporati

supplicio vindictam persolvere, quam tormentis A gebennialibus cruciari: quod cum jugiter in suis orationibus Dominum precaretur meruit exaudiri. Quadam itaque nocte cum in stratu suo quiesceret, vidit per somnum ante aeneam se astare Salvatoris, effigiem, quæ erat ante palatii portam, ex qua emissæ est vox ad eum dicens: *Date Mauritium*, et tenentes, quidam judicarii ministri exhibuerunt ei. Tunc ait ad eum Salvatoris imago: *Ubi vis reddam tibi mala quæ meruisti? hic an in futuro sæculo?* Et ille: *O amator hominum, Domine, hic potius quam in illo.* Tunc jussit divina vox tradi illum, et Constantiam ejus uxorem, et omnem eorum cognationem Phocæ militi. Expergefactus vero misit ad accersendum Philippicum generum suum. Cui sibi assistenti dixit Mauritius: *Scis inter agmina nostra aliquem militem, nomine Phocam?* Cui ille: *Scio unum.* Et imperator: *Cujus est qualitatis?* Qui ait: *Juvenis, tumens, et temerarius.* Tunc referens Philippico Augustus somnium suum glorificabat magnifice Deum pro hujusmodi revelatione. Post hæc autem Mauritius Augustus, in hostili terra positus, cum milites suos ferro et rapinis abstinere compelleret, nec tamen eis consueta stipendia largiretur, Phocam rogare cœperunt, ut imperii regnum super eos acciperet. Quibus sæpe nominatus Phocas obediens, regalem purpuram sumpsit. Quod audiens Mauritius animo dissolutus, rebus adversum se fluctuantibus cessit, et in quamdam silvam mari contiguam fugit; in qua cum uxore et quinque filiis jussu Phocæ Cæsaris interemptus est.

CAP. VIII. De Phoca.

Phocas ergo propria temeritate Romanum invadens imperium imperavit annis octo. Hic ut factus est imperator Leontiam uxorem suam coronavit Augustam. Imperii denique hujus anno secundo venerabilis papa Gregorius ex hac luce migravit. Cujus in locum ad apostolatus officium Sabinus est ordinatus, et Sabino subrogatus est Bonifacius tertius, et Bonifacio tertio Bonifacius quartus. Quo rogante statuit (47°) memoratus Augustus sedem Romanæ et apostolicæ Ecclesiæ caput esse omnium Ecclesiarum. Nam antea Ecclesia Constantinopolitana primam se omnium scribebat Ecclesiarum. Impetravit quoque ipse papa Bonifacius a præfato principe dari Ecclesiæ Christi templum Ronæ, quod ab antiquis Pantheon vocabatur. Porro Phocas cum crudeliter in suos desæviret domesticos, Heraclii Africæ patricii jussu peremptus est, qui post hujus necem sibi republicam vindicavit.

CAP. IX. De Heraclio.

Heraclius igitur Romanum assecutus imperium anno Incarnationis Dominicæ 615, imperavit annis triginta. Hic invenit valde dissolutam republicam, et attritam. Siquidem Europam vehementer Avars vastaverant. Hujus etiam diebus rex Persarum Cos-

droes cepit Damascum, et vastavit Jerosolymam, et venerabilia loca, quæ erant in ea, conflagravit, et populorum copias captivavit una cum patriarcha ejusdem urbis Zacharia, et pretiosum Christi crucis lignum secum in Persidem asportavit. Igitur Heraclius prætores Cosdroæ Sarabbagam et Sabasam, Sain et Razatem superavit, et multas cepit munitiones. Denique Cosdroes ab eo captus est, et in carcerem missus, ubi et mortuus est. His itaque transactis Heraclius Byzantium est reversus, habens secum sanctum Dominicæ crucis lignum. Deinde larga militibus præmia donavit et paululum recreatus revexit Jerosolymam lignum sanctæ crucis; plurimas Deo pro tantis triumphis referens gratias. Verum per idem tempus Cyrus Alexandrinus episcopus, et Sergius Constantinopoleos patriarcha Monothelitarum hæresim prædicabant. A quibus depravatus Heraclius Augustus aberravit a catholica fide. Unde divino judicio Agareni, qui et Sarraceni dicuntur, Hummaro duce imperium ejus cœperunt lacerare. Ilac præterea tempestate Sarraceni, qui et Turci dicuntur, Mahumet pseudopropheta ductum eis præbente, a suis sedibus exierunt, Heraclique imperium devastare cœperunt. Porro Mahumet iste Sarracenorum et Arabum princeps, et pseudopropheta fuit de genere Ismael filii Abraham. Heraclius denique Augustus imperii sui anno tricesimo primo defunctus est. Imperavitque post ejus decessum Heraclius Constantinus filius ejus mensibus quatuor. Quibus vix expletis veneno sublatus est propinato a noverca sua Martina. Sicque eo defuncto imperavit Heraclonas frater ejus pro eo cum matre sua Martina.

CAP. X. De Heraclona.

Heraclonas igitur Heraclii filius imperavit cum matre sua Martina mensibus sex. Imperii hujus tempore Machinas Arabum admirandus missus ab Hummaro cepit Cæsarem Palæstinæ, et occidit in ea septem millia hominum. Et eodem anno repulit senatus Heraclonam cum matre sua Martina, et lingua Martinæ rescisa, et Heraclonæ naso resciso provexit ad imperium Constantem filium Heraclii Constantini, nepotem Heraclii.

CAP. XI. De Constante Constantini Heraclii filio.

Constans igitur Heraclii Constantini filius, nepos Heraclii Augusti, apud Byzantium Romano potitus imperio anno Incarnationis divinæ 644, imperavit annis viginti sex. Hic etiam in Monothelitarum hæresim incidit, sicut et avus ejus Heraclius Augustus, suggerente ei venenum perfidix Pauli Constantinopolitanæ urbis episcopo, qui Pyrrho successit in episcopatu. Multos etiam orthodoxorum verberibus et exsiliis condemnavit, eo quod hæresi suæ nullatenus acquiescere vellent. Propter quod cum apud Byzantium pene omnibus esset exosus, ad Italiam navigavit, volens illam et a potestate Longobardorum eruere, et

(47°) Statuit, id est declaravit, contra petulantiam antistitum Constantinopolitanorum; non enim hoc ad sæcularem partem pertinebat, et omnes Romani

pontifices a Petro usque ad Bonifacium primaria persistente functi sunt. Vide de hac in re inter cæteros Melchiorem Canum.

ibi aliquantulum manere. Egressus igitur de regia urbe venit Athenas, ibique mare transiens Beneventanorum fines invasit. Sed ejus exercitum Grimoaldus ejusdem dux provincie fortiter attrivit. Igitur cernens Augustus, quod nihil contra Longobardos proficeret, Romam perrexit, cui sexto ad urbe milliario Julianus papa reverenter occurrit, et eum ad beati Petri limina cum magna populi perduxit frequentia. Quo cum pervenisset obtulit sancto Petro pallium optimum auro textum. Et cum in urbe jam per duodecim dies recedisset, magna tactus cupiditate varia ornamentorum genera ex ære et marmore, quibus urbs decorabatur, in Tiberim vexit, ut ea Constantinopolim ferret, inter quæ basilicam sancte Dei genitricis Mariæ, et omnium martyrum, quæ Pantheon antiquitus vocabatur, æreis tegulis discooperuit. Quibus patris, statuit remeare retrorsum. Igitur a Roma digressus ad Siciliam navigavit. Ubi cum quodam die secretius in balneo lavaretur, a suis interficitur. Post cujus decessum milites assumptentes Mezentium quendam Armenium sibi creaverunt imperatorem, sed non post multos dies Constantinus Constantis Augusti defuncti filius cum multo illuc veniens navigio, et imperialem purpuram sumpsit, et Mezentium cum interfectores patris sui morte pessima condemnavit.

CAP. XII. De Constantino Constantis filio.

Constantinus igitur Constantis filius post patris interitum, ejus obtinens imperium anno Incarnationis Christi 680, imperavit annis sexdecim. Hic fuit vir fide catholicus, modestus. Sapienti quoque usus consilio, cum Arabibus qui Damascum inhabitabant, et cum Bulgaribus pacem firmissimam fixit; restauravit etiam ecclesias, quæ fuerant dirutæ a temporibus Heraclii proavi sui. Insurrexit præterea contra Monothelitas, satagens eorum opiniones subvertere, qui unam tantum in Domino nostro Jesu Christo naturam esse opinabantur ac prædicabant. Mortuo denique apud urbem regiam Constantino orthodoxo Augusto, filius ejus Justinianus imperii moderamina gubernanda hæreditario jure suscepit.

CAP. XIII. De Justiniano.

Justinianus itaque patri suo succedens in regno, anno Incarnationis divinæ 696, imperavit annis decem. Hic cum esset quasi annorum sexdecim puerili usus temeritate, pacem quam pater ejus cum Abimelech Arabum principe fixerat, solvit, pacem cum Bulgaribus perturbans et ea quæ a patre suo ordinabiliter fuerant facta. Renovavit etiam Marcianitarum exercitum, quo imperium suum ab impetu Arabum tuebatur. Quibus repressis, pace et quiete potitus est Arabum principatus usque in præsentem diem. Et ex tunc liberius barbari Romaniam depopulaverunt. Porro posthæc Justinianus contra Slavos perrexit, et multos ex eis prostravit. Sed dum inde reverteretur præpeditus a Bulgaribus in arcto clausuræ cum proprii populi cæde et vulneratione vix prævaluit remeare. Sustinuit præterea Stephanum Persam, sacellarium suum, virum crudelcm,

ac pessimum, qui plures reipublicæ principes graviter affligebat. Quique matrem ipsius Augusti Anastasiam absente eo præsumpsit more pueri flagellare. Quæ res maxime fecit exosum cunctis principibus, et domesticis suis. Insurrexit ergo adversum eum Leontius patritius, conspirante secum Gallinico patriacha, et carceribus reseratis, solutisque multis retrusis, qui sex vel octo annis in vinculis detentinerant, quorum plures milites erant cum eis, exivit in forum, moxque Justinianum naribus amputatis ad Cersonam exsilio relegavit; deinde præfatorum armis munitus virorum, augustalem arripuit dignitatem.

CAP. XIV. De Leontio imperatore.

Leontius igitur, anno Incarnationis Domini 700 imperium sumens, imperavit annis tribus. Imperii hujus anno tertio Arabes Africam debellabant. Contra quos direxit Joannem patritium cum stolo copioso. Qui cum Carthaginem pervenisset, Arabes in fugam convertit, et ibidem hiemavit. Demum ad imperatorem regressus est, volens ab eo deponere stolum majorem. Sed exercitus, qui in Africa remanserat, absente Joanne patricio, elegit quemdam Absimarum, quem et nominavit Tiberium, et creavit imperatorem. Absimarum autem, sumpto stolo qui secum erat, navigavit ad urbem, et sine mora introivit in eam per murum Blachernarum, et apprehendens Leontium exsilio relegavit.

CAP. XV. De Absimaro seu Tiberio.

Absimarus igitur qui et Tiberius nominatur, imperavit annis circiter septem. Iste Philippicum filium Nicephori in exsiliu[m] relegavit, qui asserebat in somnis se vidisse quod caput suum obumbraretur ab aquila, eo quod somnium hujusmodi ipsum regem futurum designare videbatur. Porro imperante Absimaro Justinianus degens in Cersona cœpit manifeste populo, quod esset iterum summ accepturus imperium, prædicare. Qua de re loci incolæ Augusti zelo permoti, propter hujusmodi opinionem parabant eum quasi regis insidiatorem interficere. vel comprehensum ad eum dirigere. Sed cum hoc idem Justinianus sensisset, fugit; et Turcorum chagano se præsentavit. Chaganus autem illum cum honore suscepit, et tradidit ei uxorem germanam suam. Indeque navigavit ad Terebellum Bulgarie regem, qui et ipse ei auxilium tulit, et suo imperio restituit.

CAP. XVI. Item de Justiniano restituto, et ejus sevitia.

Justinianus autem imperavit secundo annis sex. Qui ut imperium recepit, omnes qui eum ante expulerant interfecit; et Absimarum, in circum deductum et multis injuriis fatigatum, jugulari præcepit. Sed et Gallinicum patriarcham erutis oculis Romam destinavit, et Pyrrhum abbatem in locum ejus prorexit. Innumerabilem denique civium multitudinem interfecit. Statuitque Cersonam ubi exsulans degerat subvertere, et colligens omnes naves quas habere potuit, dromones, scilicet trieres, sca-

phas, chimæras, et linthres usque ad Chelandriam eas destinavit, præcipiens omnes ibidem habitantes interficere a minimo usque ad maximum. Quo cum pervenissent Mauritius patricius, et Elias spatarius secundum imperatoris jussionem omnes interfecerunt, exceptis infantibus. Tuduinum civitatis principem cum aliis quadraginta principibus ad imperatorem miserunt, et alios septem ejusdem civitatis primores igni in ligneis veribus applicantes assaverunt. Deinde Justinianus misit alium stolum mense Octobri, præcipiens ut omnes pueri, qui reservati fuerant, morti traderentur. Sed ille stolum pene lotus in pelago est demersus, et perierunt ibi hominum millia septuaginta tria. Quibus agnitis Justinianus furens adhuc magna crudelitate misit iterum alium stolum, jubens arari, et ad pavimentum illidi totam civitatem. Quod audientes homines illius provinciæ assumpserunt Philippicum, qui illic exulabat, et imperatorem creaverunt. Deinde Philippicus Constantinopolim veniens Justinianum Augustum, et Tiberium filium ejus pariter interfecit.

CAP. XVII. De Philippico Bardasto.

Philippicus igitur qui et Bardavius nominatur, creatus apud Cersonam imperator anno divinx Incarnationis 722 imperavit anno uno et dimidiato. Iste cum esset hæreticus Cyrum Constantinopolitanum episcopum exsilio relegavit, et posuit in eandem sedem quemdam sui sensus pseudoepiscopum, nomine Joannem monachum. Ipse etiam Philippicus Romam Constantino papæ pravi dogmatis litteras destinavit, quas vir sanctus consilio Romani populi respuit, et præcepit ne ejus nomen in chartis poneretur, aut percussura solidorum ejus reciperetur, aut ad missarum solemnia recitaretur. Et cum imperasset Philippicus uno anno, et dimidio anni, insurrexit contra eum Anastasius, qui et illum oculis privavit, et ab imperiali dignitate deposito sibi ejus vindicavit imperium. Apud Italiam vero Arriperto mortuo regnavit Luitprandus filius ejus.

CAP. XVIII. De Anastasio Arthemio.

Anastasius igitur qui et Arthemius dictus est, imperavit annis tribus et sex mensibus. Iste cum esset vir catholicus litteras Constantino papæ per Scholasticum patricium exarchum Italiæ destinavit, quibus se fautorem catholicæ fidei, et sancti sexti concilii prædicatorem esse declaravit. Post hæc autem classem in Alexandriam contra Sarracenos direxit. Omnis exercitus ad aliud versus consilium ab itinere medio ad Constantinopolitanam urbem regressus Theodosium orthodoxum virum inquirens imperatorem elegit, et coactum imperiali solio sublimavit. Theodosius vero Anastasium apud urbem Nicæam gravi prælio superavit, eumque postmodum presbyterum fieri jussit.

CAP. XIX. De Theodosio.

Theodosius igitur Anastasio defuncto imperavit anno uno. Quo finito, adversus eum insurrexit Leo quidam vir potentissimus, qui eum quidem ab im-

periali vertice deposuit, sed indemnatum abire permisit. Ipse vero, postmodum clericus factus, residuum vitæ transegit in pace.

CAP. XX. De Leone.

Leo igitur anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi 727, Romano potitus imperio imperavit annis xxiv. Hujus in diebus gens Sarracenorum Constantinopolim hostiliter circumdedit fere per triennium. Sed civibus multa precum instantia Deum deprecantibus, tandem fugam gens inefficax arripuit, et postmodum dum per altum mare navigaret, subitanea tempestate submersa periit. Porro Leo Augustus anno imperii sui octavo omnes sanctas imagines destrui præcepit. Maximo enim odio illas abominabatur, et omnes virtutiferas sanctorum reliquias. Post hæc rex Italiæ Luitprandus audiens quod Sarraceni, depopulata Sardinia, loca illa fœdassent, ubi ossa beati Augustini Hipponensium episcopi quiescebant, quæ propter vastationem barbarorum olim eo translata, et honorifice tumulata erant, misit illuc, et dato pretio accepit, et transtulit ea Ticinum ibique in monasterio, quod Cellæ Aurea vocatur, recondidit. Postea Constantinopoli factus est terræ motus magnus, et corruerunt ecclesiæ multæ, et extinctus est populus multus. Eodem anno mortuus est Leo imperator, animæ simul et corporis morte; et sit imperii ejus, et impietatis pariter successor Constantinus filius ejus, cum esset annus a conditione mundi secundum Romanos sexies millesimus ducentissimus quadragesimus, sed secundum computationem Ægyptiorum et Alexandrinorum sexies millesimus ducentissimus et tricesimus secundus.

CAP. XXI. De Constantino impio.

Constantinus igitur, persecutor legum a patribus traditarum, imperium sumens, imperavit annis xxxiv. mensibusque ii et diebus xxvi. Hic omni vitæ suæ tempore magicis maleficiis et cruentis sacrificiis, et luxuriis semper operam dedit, et multi clerici, ac monachi, et religiosi laici sub eo propter rectam periclitati sunt fidem, habebat etiam sibi consuetudinem in omnibus propter amorem terreni principatus Anastasium Constantinopoleos falsi nominis patriarcham, unde divinitus indignatio venit in cives ejusdem urbis, admonens impium imperatorem, ut se cohiberet ab insania, qua flagrabat. Sed ille ut Pharaon quondam incensatus permansit. Venit quippe pestilens mors incipiens a Sicilia et Calabria in regiam urbem, et ita eam devastavit, ut et in ipsa plures domus integræ clauderentur, eo quod non esset qui eas inhabitaret, ferebantur etiam in plaustris ad sepeliendum cadavera mortuorum. Per idem tempus et stellæ de cælo cadentes apparuerunt, ita ut omnes id videntes finem seculi instare putarent. Interea Constantinus nefandissimus imperator contra Bulgares pergens horribilem infirmitatem incurrit, qua et defunctus est, non minus quam Diocletianus sanguine martyrum plenus. Cui successit Leo quartus filius ejus.

CAP. XXII. *De Leone.*

Leo igitur anno Nativitatis Christi 780 potitus imperio, imperavit annos quinque. Cui successit Constantinus vir christianissimus filius ejus.

CAP. XXIII. *De Constantino imperatore et Irene matre ejus.*

Constantinus igitur cum matre sua Irene Romanum sortitus imperium anno Incarnationis divinæ 786 imperavit annis decem. Illic facta pace cum Arabibus per Stauratium patritium de Sclavis triumphavit. Hac præterea tempestate direxit Irene sacellarium suum ad Carolum regem Francorum, ut filiam suam nuptam traderet imperatori Constantino filio suo, sed hoc postmodum irritum fecit. Nam anno imperii Constantini et Irenes decimo excitavit diabolus livorem discordiæ inter ipsam Irenem et filium ejus imperatorem, et sepsit eum custodia, imperavitque annis quinque. Quibus expletis, Armeniorum fretus auxilio filius ejus rursus recepit imperium. Quod ubi resumpsit, mox Stauratium patricium, et Helicium protospatarium matris suæ amicos, omnesque simul spadones ejus domesticos in exsilium misit. Ipsam tamen locavit cum affluentia copiosa in palatio Elentherii, quod ipsa ædificaverat, et in quo pecunias multas absconderat. Postmodum vero movit exercitum suum adversus Bulgares; sed victus ab eis rediit ad urbem multis amissis. Qua de re quidam principum contra eum indignati, Nicephorum filium proavi sui Constantini parabant imperatorem facere. Quod ut comperit Constantinus, eundem statim Nicephorum, et fratrem ejus Christophorum linguis privavit. Alexium

A quoque, patricium Armeniorum, luminibus orbavit. Sed et uxorem suam, nomine Mariam, monacham fieri coegit, et Theodoram cubiculariam suam coronavit Augustam. Interea vero Irene muneribus et possessionibus cœpit sibi consiliare duces, et principes regni, ita ut a suis domesticis Augustus secundo comprehenderetur. Consiliarii namque matris ejus eum oculis privaverunt tam nequiter ut statim cruciatum mors sequeretur. Sicque secundo imperavit Irene, uno fere quinquennio. Sub hoc tempore imperium Romanum ad reges Francorum translatum est, Carolo Magno filio Pippini primo imperatore facta. In Constantinopoli vero regnum Græcorum permansit, et post Irenem Nicephorus imperium arripuit. Post Constantinum Magnum sedes quidem imperii apud Constantinopolim erat, pro eo quod ipse piissimus et christianissimus imperator privilegium Romænæ sedis beato Petro principi apostolorum, ejusque vicem tenentibus in perpetuum relinquens apud eandem sibi urbem sedem imperatam statuerat; dignitate tamen Romani imperatores appellati sunt usque ad illud tempus quo Romanum imperium ad reges Francorum translatum est. Postea enim ii qui apud Constantinopolim imperabant, solo imperii nomine retento Græcorum potius imperatores appellati sunt. Exinde autem series temporum per reges Francorum supputatur. Verum priusquam imperium Caroli Magni describamus, pauca de origine et regno Francorum perstringere libet, ne tantæ gentis primordia vel gesta penitus silentio videamur transire.

LIBER DECIMUS.

Tractat de gente et regibus Francorum ab origine Francorum usque ad Carolum magnum; et post a Carolo Magno usque ad Caroli Simplicis successores; continet capitula decem.

CAP. I. *De origine Francorum.*

Franci ab origine Trojani, post eversionem Troje, Priamo quodam duce inde regressi juxta Thraciam super Danubii ripas considerunt, ædificantesque ibi civitatem vocaverunt eam Sicambriam, manseruntque ibidem usque ad tempora Valentiniani imperatoris, a quo sunt inde expulsi, eo quod tributa Romanis juxta morem cæterarum gentium solvere recusarent. Egressi inde Marcomiro, Sunnone, et Gennebaldo ducibus venerunt et habitaverunt circa ripam Rheni in confinio Germaniæ et Alemanicæ. Quos cum Valentinianus multis postmodum præliis attentasset, nec viucere potuisset, proprio eos nomine Francos quasi furnicos, id est feroces appellavit. Ab illo tempore in tantum virtus Francorum excrevit, ut totam tandem Germaniam et Galliam usque ad juga Pyrenæi et ultra subjugarent. Alii Francos a quodam Francione appellatos volunt. Di-

cunt namque quod post crecidium Troje multitudo magna inde fugiens, ac deinde in duos populos se dividens, altera pars Francionem quemdam supra se regem constituerit, altera Turcum [Teucrum] nomine secuta fuerit, atque ex eo duos populos sumpto nomine Francos et Turcos [Teucros] usque hodie vocari.

CAP. II. *De gente Francorum, et de regibus eorum.*

Francorum itaque gens Marcomiro mortuo Pharamundum sibi regem constituit. Pharamundo deinde Clodio successit, qui Cameracum cepit, et inde Romanos ejiciens, usque ad Somonam fluvium dilatavit limitem suæ dominationis. Post Clodionem regnavit Meroveus, a quo Merovingi vocabantur, qui nunc Franci dicuntur. Post Meroveum regnavit Childericus, et post Childericum Clodoveus. Porro Clodoveus Clotildem, christianissimam puellam

et valde speciosam Childerici quondam Burgundiæ A ducis filiam, duxit uxorem.

CAP. III. *De Clodoveo rege.*

Interim vero cœpit regnum dilatari Francorum, et præfatus rex Clodoveus Childerici filius a beato Remigio Remorum archiepiscopo tali occasione voluit baptizari. Dum quadam die contra Alemannos confingeret, et ejus graviter caderetur exercitus, elevatis oculis in cœlum dixit: *O Domine Jesu Christe, quem Clotildis uxor mea colit et adorat, tuam opem devotus effragito, et si mihi victoriam dederis in hoc certamine, spondeo tibi, quod deinceps credam in te, et baptizabor in nomine tuo.* Quod cum dixisset Alemanni in fugam acti sunt, et rex Clodoveus cum triumpho remeavit ad propria. Tunc accersito sancto Remigio episcopo, quæ Deo voverat fideliter adimplevit, et baptizatus est cum gente sua, regni sui anno decimo quinto. Porro Clodoveus, amplificare cupiens regnum suum, invasit Aquitaniam regnum, quod rex Alaricus obtinebat. Et cum transisset Ligeris alveum, Turonos ad Sancti Martini basilicam divertit. Quam cum intraret, insonuit in choro vox psallentium dicens: *Præcinxisti me, Domine, virtute (Psal. xvii)*, etc. Qua voce audita lætior effectus, et Deo gratias agens inceptum tenuit iter. Et cum fluvium, cui Vigenna nomen est, transire vellet, et vadum non inveniret, eo quod auctus fluvius exundasset, cerva subito per eundem fluvium transiens vadum ei ostendit. Deinde Alarico occurrit decimo milliario ab urbe Pictavensi, ubi ambo congressi invicem pugnaverunt. Sed tandem Alaricus ibidem confossus occiditur, et ejus exercitus huc illucque dispergitur. Qua patrata victoria in illo anno Clodoveus Burdegalis hiemavit, sed recedente hiemali rigore, et succedente vernali tempore Tolosam caput regni Gothorum petiit, et expugnavit; et inde thesauros Alarici auferens ad Engolismum properavit. In cujus adventu murus urbis divino nutu sponte corruit, et advenienti regi patens iter præbuit. Inde Turonicam pervenit ad urbem, ubi dum sessum recrearet exercitum, suscepit litteras Anastasii imperatoris, quibus illum designabat Romanæ reipublicæ consullem, et Augustum. Quod gratanter suscipiens, statim consulari trabea indutus, ab illa die consul simul et Augustus D meruit appellari. Et inde Parisios revertens, pro tantis honoribus et beneficiis a Deo sibi collatis regalem ibidem ecclesiam ædificavit, quam sanctis apostolis Petro et Paulo consecrari præcepit. Postea vero industria filii sui Theoderici Lemovicenses, Rutenos, Cadurcos, Avernos, necnon et reliquas Aquitaniam gentes seu provincias a Rhodano fluvio usque ad Ligeris alveum, et item a Pyrenæis montibus usque ad Oceanum totum, videlicet Alarici regnum, suo copulavit regno. Almaricus quoque Alarici filius ei cessit invitus, et ab Aquitania in Hispaniam migravit. Igitur Gothi Ariani ab Aquitania pulsus, Franci catholici ipsam melioris regula religionis et fidei continuo repleverunt. His rex Clo-

doceus, Deo favente, patris, et longe lateque Francorum regno dilatato, obiit anno regni sui tricesimo, ætatis vero suæ quadragesimo quinto, relinquens quatuor filios regni sui hæredes. Qui patri succedentes regnum Francorum inter se dividerunt. Et Theodericus quidem sedem regni sui sortitus est Metis, Clodomirus Aurelianis, Clotarius Suessione, Childebertus vero Parisiis.

CAP. IV. *De filiis Clodovei.*

Tres itaque Clodovei filii, Clodomirus, Childebertus atque Clotarius, sibi invicem fœderati, et regni sui fines dilatare cupientes, Burgundiæ regnum ingrediuntur, et Sigismundum fratremque ejus Gotmarum prælio aggressi sunt. Statimque in ipso primo belli impetu Sigismundus a Clodomiro capitur, et Aurelianos perducitur, ibique perimitur, et in puteum projicitur. Non multo tamen post inde elevatur, et in monasterium, quod in loco Agينو sancto construxerat Mauritio, sociisque ejus honorifice sepelitur. Demum quoque non multis diebus transactis supra nominati fratres Burgundiam repetentes Gotmarum Sigismundi fratrem iterum adoriuntur. Sed in illa expeditione Clodomirus interficitur. Successerunt que ei tres filii ejus Guntrannus, Gerbaldus, et Clodoaldus. Reliqui vero Childebertus atque Clotarius Gotmarum apud Augustodunum obsidentes interfecerunt, et totam Burgundiam in suam potestatem redegerunt. Theodericus autem memorati Clodovei filius major cum fratre suo Clotario, et filio Theoberto Thuringorum fines ingreditur, et fugato Hermenfrido, regnum ejus in suam redegit potestatem. Clotarius vero inde rediens Radegundem Bertarii regis filiam, Hermenfridi neptem, secum abduxit, et eam sibi legitimo matrimonio copulavit. Sed illa post tempus modicum relicto maritali toro intra Pictavensem urbem vestem suscepit religiosam, in qua perseverans, cursum vitæ laudabiliter consummavit. Porro memorati Theoderici filius, nomine Theodebertus, cum bellator strenuissimus esset, adhuc patre superstite Italiam penetravit, et eam ab Alpihus usque ad maritimorum confinia locorum sibi tributariam fecit. Et dum inde rediret, ducem exercitus sui nomine Bucellenum, ad pervendam Siciliam et reliqua Italiæ loca, quæ non adierat, dereliquit. Sed et iterum memorati fratres, Childebertus ac Clotarius, a Gallia prodantes, Hispaniam intraverunt; quam graviter devastantes magnam auri copiam cum stola sancti martyris Vincentii inde secum detulerunt. Verum Theoderico successerunt Theodebertus et Theobaldus. Tandemque monarchia ad Clotarium revertitur. Qui postquam sexaginta annis Suessionis regnaverat, defunctus est, relinquens quatuor filios sibi successores, Chilpericum Suessionis, Carebertum Parisiorum, Guntrannum Aurelianis, Sigisbertum Metis.

CAP. V. *De filiis Clotarii, et quibusdam aliis regibus.*

Sigisbertus autem uxorem accepit Brunchildem [Brunechildem] Lemingildi Hispaniæ regis filiam. Chilpericus vero frater ejus, cum esset lascivus et

vanus, multas habuit uxores. Inter quas habuit Fredegundem satis quidem speciosam, sed pessimis artibus opulentam, quæ memoratum Chilpericum suis voluptatibus tenebat astrictum. Hæc cum Landrico comite palatii solebat misceri. Quod Chilpericus tandem persensit. At illa ubi sibi periculum imminere sensit, usa calliditate feminea, crimen majori crimine parat obtegere, et redeunti a venatu suo marito struit insidias. Nam equo descendens Chilpericus, dum a propriis satellitibus excipitur, duobus cultris transfossus occiditur. Successit tamen ei filius ejus Clotarius. Ante hæc præfatus rex Sigisbertus Clotarii regis Francorum filius est occisus. Cujus regnum Childebertus filius ejus cum matre Brunehilde regendum suscepit. Et non multo post Guntrannus Chilperici germanus defunctus est. Qui regnum suum reliquit nepoti suo modo dicto Childeberto. Childebertus quoque cum viginti tres annis regnasset in Austrasia, et quatuor in Burgundia, decessit duos sibi relinquens hæredes filios. Quorum unus, cui nomen Theobertus erat, regnum Austrasiorum regebat, et Theodericus regnum Guntranni gubernabat. Verum Theoberto et Theoderico varia sorte defunctis, Clotarius regnum Francorum obtinuit. Clotarius vero Brunehildem reginam equo indomito alligatam judicantibus Francis pro diversis pravitatibus suis dirumpi præcepit. Porro Clotario Dagobertus successit. Qui cum se ad mortem urgeri conspiceret, concessit regnum Austrasie filio suo Sigisberto, regnum vero Neustrie Clodoveo. Inter Rhenum et Mosam est Austrasia; inter Mosam et Ligerem Neustria, quasi nova Austrasia, quæ nunc Franconia et Francia appellatur. Post hæc Clodoveus deficiens duos filios suos sibi reliquit successores, Clotarium in Neustria, Childericum in Austrasia. Quorum Clotarius post annos tres assumpti principatus regnum cum vita perdidit. Quo vita privato successit ei frater ejus Theodericus. Verum hunc post modicum tempus Franci de regno depellant, et Ebroinum regie aulæ præpositum Luponio monasterio intrudunt, cum ejus nequitas ultra tolerare nequirent, deinde assumentes Theoderici fratrem Childericum sibi statuerunt regem; sed non multo post Childericus interficitur, et Theodericus in regnum revocatur. Quod audiens Ebroinus, monachali qua induebatur veste deposita, e monasterio egreditur, et undique circa se viribus aggregatis, iterum major regie domus efficitur, et contra viros qui aulæ præfuerunt regie Childerici regis temporibus, et maxime contra Leodogarium Hedunensem episcopum sæviens illum comprehendit, et post nulla tormentorum genera decollari præcepit. Defuncto vero Ebroino Pippinus filius Anchesigilli dominari sub regibus cæpit in Austrasia. Qui ex uxore Pletrude duos filios habuit Drogum et Grimoaldum. Sed ex concubina genuit Carolum Tuditem. Porro Theoderico successit Clodoveus filius ejus, et Clodoveo Childebertus, et Childeberto Dagobertus filius ejus. Ille denique tempestate cæperunt reges Fran-

corum a solito vigore deficere, et regni negotia per majores aulæ regie administrare, id est per dapiferum, comestabulum, et camerarium. Post hæc mortuus est Pippinus, et successit ei Carolus Tudites filius ejus. Qui Tudites a majoribus fabrorum malleis, quibus tundi et extenuari massa solet, appellabatur. Qui major aulæ regie factus sub Dagoberto minore satis strenue cum Sarracenis pugnavit. Nam præcedenti tempore Sarraceni ex Africa transfretantes in Hispaniam, eam subjugaverunt; indeque Dagoberti temporibus cum uxoribus et pueris erumpentes, Aquitaniam Gallie provinciam invaserunt, et usque ad Septimaniam et Viennensis provincie fines, quæque depopulantes pervenerunt. Sed hos Carolus Tudites duobus magnis præliis, uno B in Aquitania, et altero juxta Narbonem ita devicit, ut in Hispaniam eos redire compelleret. In quo bello trecenta Sarracenorum millia interfecit. Iste est Carolus Tudites, qui propter assiduitatem bellorum res ecclesiasticas laicis tradidit, pugnavit etiam contra Saxones et Bavaros [Bavarios], quos cum magna difficultate superavit. Pugnavit et cum Heudone Aquitanorum duce, et Ranfredum comitem regalis palatii e palatio expulit. Sed unam ei tantum civitatem, hoc est Andegavenam concessit. Porro Dagoberto regi Francorum successit Theodericus filius ejus. Carolus quoque Tudites defunctus est. Et obtinuerunt principatum ejus filii ejus, Carolus Magnus atque Pippinus. Præfato denique Dagoberto decedente regnavit pro eo Theodericus filius ejus; et Theoderico successit Childericus, quem et Childericum vocant. De quo cum esset vir inutilis ac remissus, Pippinus major aulæ regie studuit per legatos Zachariam Romanum antistitem interrogare dicens, an ille deberet esse rex Francie, qui, otio defectus, solo nomine regio contentus erat. Cui pontifex remandavit illum debere appellari regem qui bene regeret rempublicam. Qua responsione Franci animati Childerico in monasterium detruso, et monachali tunica palliato, Pippinum sibi regem constituerunt. Mortuo proinde Pippino anno regni sui decimo quinto, Carolus et Carolomannus filii ejus regnum obtinuerunt. Quorum Carolus in Noviomensi urbe suscepit regiam coronam, et frater ejus Carolomannus Sussionem. Sed Carolomannus, transacto biennio quo sublimatus est in regnum, vita decessit. Et uxor ejus, et filii ejus ad Desiderium Longobardorum regem nulla vi compulsi fugerunt. Sicque totius regni Francorum monarchiam Carolus solus obtinuit.

CAP. VI. De regno Caroli Magni.

Carolus primo regni sui anno Aquitaniam ingressus duce Hunoldum, qui post Waifarum mortem eam provinciam sibi retinere parabat, aggressus est; quem etiam Vasconiam petere compulit. Sed Carolus Vasconum duci Lupo mandavit ut perfugam reddat, et nisi hoc mature faciat bello se eum expetiturum. Lupus vero, saniori usus consilio, non solum Hunoldum reddidit, verum etiam

seipsum cum provincia, cui præerat, ejus potestati promisit. Porro dum ad Carolum sicut dictum est Francorum ex integro pervenisset regnum, legatus Romanæ Ecclesiæ nomine Petrus, ab Adriano pontifice missus ad eundem gloriosum regem Carolum venit, postulans ab eo auxilium contra Longobardorum regem Desiderium, qui more patris sui Astulphi Romanam inquietavit Ecclesiam. Cui Carolus obediens bellum contra Desiderium magna virium copia præparavit, et per montem Cenisium Italiam intravit, et forti robore Ticinum nunc Papiam Italiæ civitatem circumdedit, ubi Desiderium regem cepit, et in exilium misit. Præterea filium Desiderii Adalgisum a regno patrio effugavit, et subactæ Italiæ filium suum Pipinum regem constituit. Quo in Italia composito negotio Saxonum bellum arripuit. Saxones autem ita sunt virtute ejus perdomiti et emolliti, ut decem millia hominum ex eis cum uxoribus et parvulis sublata transtulerit, et per Galliam et Germaniam multimoda divisione distribuerit. Taliq̄ tandem conditione bellum constat esse finitum, ut, abjecto dæmonum cultu, Christianæ fidei sacramenta susciperent, et Francis uniti unus cum eis populus efficerentur. Interim tamen dum hoc bellum gereretur, dispositis per loca congrua præsiidiis, Hispaniam est ingressus. Salique Pyrenæi montis superato, et omnibus, quæ adierat, oppidis atque castellis in deditio-nem susceptis, reversus est. Sed dum inde rediret in ipso Pyrenæi jugo Vasconum perfidiam est expertus. Nam cum agmine longo ut loci et angustiarum sitis exigebat porrectus iret exercitus, Vascones in sinu montis insidiis collocatis, extremam partem agminis invaserunt, et in subjectam vallem dejecerunt.

Consertoque cum eis prælio, omnes quos invenerunt interfecerunt. In quo prælio Eggibardus, regis mensæ præpositus, Anselmus comes palatii, et Rolandus præfectus limitis Britannici cum aliis compluribus interfecti sunt. Ex quibus Rolandus Blavis castello deportatus et sepultus. His quoque diebus magnus rex Francorum Carolus ab Hispania reversus reperit conjugem Hildegardam geminam edisse prolem. Post hæc Carolus subjugatis Narbonensibus in Franciam regressus est, et non post multum temporis ad Capuam Campaniæ urbem per Italiam perrexit, et inde rediens Beneventanis bellum indixit. Verum dux Provinciæ, Aragens nomine, ferocitatem regis ferre non prævalens, filios suos, Romoaldum et Grimoaldum, obsides ei pro conservanda fidelitate transmisit. Et iterum post hæc Carolus Magnus ad Galliam reversus. Barbaricum denique bellum est exortum, et celeriter consummatum. Sed et Suevis bellum est illatum, Dani vero Suevis erant confœderati. Sed hos omnes una tantum expeditione edomuit Carolus. Hunnos quoque et Avars bello aggressus est. Quod bellum intra octavum, ex quo coeptum fuerat, an-

num feliciter consummatum est. Totam præterea Frisiam atque Britanniam suo dominatui subjugavit.

CAP. VII. *Quomodo Carolus Magnus factus est imperator.*

Romæ denique Adriano papæ subrogatus est Leo. Præfati vero Adriani papæ cognati Romæ commoventes populum contra Leonem papam tenuerunt, et excæcaverunt eum; non tamen lumen ejus penitus extinguere potuerunt. At ille confugit ad Carolum regem Francorum, qui ultus est eum, et restituit in sedem suam. Leo vero coronavit eum in templo Sancti Petri imperatorem, circumdans eum imperatoria veste. Tuncque ipsi acclamatum est ab omni populo Romanorum : *Carolo Augusto a Deo coronato, magno, pacifico imperatori vita et victoria.*

CAP. VIII. *De imperio Caroli Magni.*

Carolus igitur Magnus ex rege Francorum factus imperator Romanorum, anno Incarnationis Dominicæ septingentesimo octogesimo quarto, imperavit annis circiter quadraginta septem. Hic suscepta sicut superius dictum est et ordinata republica inchoavit opera plurima ad imperii dignitatem, inter quæ videntur esse præcipua, basilica Sanctæ Mariæ Aquisgrani, et pons apud Maguntiacum in Rheno quingentorum passuum longitudinis. Præcipue ædes sacras in toto regno suo ubicunque collapsas reperit, pontificibus, ad quorum curam pertinebant ut restaurarentur, adhibens curam per legatos imperavit, ut imperata perficerentur. Præcipue vero Romanam Ecclesiam defendebat, et suis opibus exornabat. Religionem christianam summa pietate semper excoluit, et ecclesiam mane et vespere, et nocturnis horis, et sacrificii tempore impiger frequentavit. Circa pauperes quoque maxima liberalitate præditus erat, ut qui non solum in regno suo, verum etiam in transmarinis regionibus illis subveniebat, et in Syriam, Ægyptum, et Africam, et Jerusalem, et Alexandriam, atque Carthaginem pecunias multas mittere satagebat. Legebantur ei historiæ, et res geste. Delectabatur et in libris sancti Augustini, præcipue in iis, qui De civitate Dei titulum habent. Habuit præterea tres filios, Carolum, Pippinum, et Ludovicum. Verum tandem magnificus imperator Carolus cum finem sibi vitæ cerneret imminere, Ludovico filio suo coronam imperialem dereliquit. Decessit autem anno vitæ suæ septuagesimo secundo, regni vero sui quadregesimo septimo, et Incarnationis Christi octingentesimo decimo quarto, indictione quarta, quinto Kalendas Februarii. Sepultus est autem in ecclesia Beate Mariæ Aquisgrani. Eodem quoque tempore claruit Ægidius sanctus confessor præcipuus, natione Græcus, qui Dei nutu veniens ad Gallias, in provincia cui Septimania nomen est, eremiticam duxit vitam.

CAP. IX. De Ludovico pio, et quibusdam aliis regibus.

Ludovicus denique pius Magni Caroli imperatoris filius, post patris obitum Romanum obtinens imperium, anno Incarnationis Dominicæ octingentesimo decimo quarto, imperavit annis ferme viginti septem. Hic fuit vir clementissimæ naturæ. Unde cum, juxta suorum lenitatem morum, rempublicam disponderet, tulit finem multis adversitatibus plenum, tam a liberis quam regni proceribus crudeliter impugnatus. Fuit etiam præceptorum Domini ferventissimus exsecutor, et legis sanctæ strenuissimus propugnator. Ipsius denique tempore cæperunt deponi ab episcopis et clericis baltei geminis onerati, et sæcularia ornamenta. Genuit etiam ipse serenissimus imperator filios tres ex Hermengarda prima uxore sua, Lotharium, Pippinum, atque Ludovicum: et ex secunda nomine Judith Carolum regem Francorum. Porro Lotharius imperatoris primogenitus, dum esset a patre benignissimo rex super Italiam constitutus, Romam venit, et sancto Paschæ die in Ecclesia Sancti Petri a Paschali papa coronam cum nomine suscepit Augusti. Verum Lotharius iste postea patrem suum Ludovicum comprehendit, et apud Sancti Medardi monasterium custodiri mandavit. Uxorem quoque ipsius Judith exsilio relegavit, et Carolum, quem ex ea Ludovicus genuerat, castro Privinnæ commendavit. Sed non multo post Franciæ principes imperatorem Ludovicum a custodia liberaverunt, et patri Lotharium filium reconciliaverunt. Post hæc vero clementissimus imperator inter quatuor suos filios suum divisit imperium, et Lothario quidem Italiam, Ludovico autem Germaniam atque Saxoniam, Pippino Aquitaniam, Carolo vero Franciam delegavit atque Burgundiam. Sed Lotharius hanc imperii divisionem non æquanimitertulit, et totum imperium sibi subjicere tentavit. Quod ut pater comperit, illico adversus eum iter arripuit. Sed in ipso itinere adversa comprehensus valetudine, diem claudit extremam. Post ejus obitum quatuor ejus filii apud Fontanidum campum atrociter inter se dimicaverunt. In quo bello Franciæ, Italiæ, Aquitanæ, Alemanniæ, Saxonæ, Burgundiæque omnes pene milites mutuis vulneribus sese occidere. Victoriæ tamen Carolus Calvus obtinuit. Floruit etiam his temporibus Theodulfus, Floriacensis abbas et Aurelianensis episcopus. Qui cum insimulatus multis criminibus apud imperatorem Ludovicum fuisset, Andegavos est exsilio relegatus. Ubi dum custodia teneretur, contigit ut eodem die Palmarum veniret jam dictus imperator. Et dum secus domum, qua custodiebatur idem Theodulfus, processio pertransiret, facto silentio præsentem imperatorem illos pulcherrimos versus, qui nunc usque per Galliam in eadem solemnitate psalluntur, a se editos per fenestram decantavit, quorum hoc est exordium. *Gloria, laus, et honor*

tibi sit, Rex Christe Redemptor. Quibus verbis imperator emollitus, mox eum a vinculis absolvi præcepit, et priori gratia condonavit. Floruit quoque per idem tempus Rabanus. Porro Lotharius post patris obitum non multis diebus evolutis adversa valetudine correptus, monachus factus est, relinquens Ludovico filio suo Italici dignitatem imperii. Carolus vero Franciam, Burgundiam, et Aquitaniam obtinuit solus. Ludovico autem in Italia successit Lotharius, et Lothario Hugo. Isti sunt quoque, qui post Ludovicum imperaverunt in Alemania, Ludovicus, Carolus, Arnulfus, Ludovicus, Conradus, Henricus, Otho, Otho, Otho, Henricus, Conradus, Henricus, Henricus, Luiterus. Verum Carolo Calvo successit Ludovicus Gallus, et huic Carolomanus, et Carolomanno Ludovicus, et Ludovico Carolus Simplex.

CAP. X. De gente Northmannorum, et successoribus Caroli Simplicis.

Hæc præterea tempestate regnante Carolo Simplicem, Northmanni, origine Dani, duce quodam Rollone nomine, a Scythia inferiori egressi, atque per Oceanum vecti, cum sepe numero ante, tam Germaniam quam Galliam more piratico per eadem Oceani littora excurrentes infestassent; tandem egressi, Galliam, qua parte Britanniam respicit, pervaserunt, civitatemque in ea Rothomagum occupantes, usque in hanc diem Northmanniam de suo nomine vocaverunt. Northmanni enim lingua barbarâ, quasi viri septentrionales dicti sunt, eo quod primum ab illa mundi parte venerant. Carolus autem rex Francorum, invito cum eis fœdere, filiam suam Rolloni uxorem dedit, eamque terram, quæ nunc Northmannia vocatur concessit. Qui scilicet Rollo baptizatus, Roberti nomen accepit. Atque exinde gens Northmannorum Christo credens fidei subjecta est. Postquam autem Northmanni in ea, quam pervaserant, parte Franciæ confirmati sunt, etiam ultra manus extendere conati sunt. Guillelmus siquidem Nothus, dux Northmanniæ, Angliam sibi subjugavit. Alii autem progressi, Apuliam, Calabriam, Siciliamque occupare. Carolo denique Simplicem successit Robertus, qui fuit alienus a regno, regnavitque annis duobus, et Roberto successit Radulfus alienus, regnavitque tredecim annis. Post hoc reductum est regnum, regnavitque Ludovicus filius Caroli, cui successit, Lotharius, et Lothario Ludovicus, et Ludovico Carolus frater ejus, qui regnavit anno dimidiato. Post hoc translatum est regnum ad Hugonem. Porro Hugoni successit Robertus. Iste Robertus fuit vir bonus, et fide catholicus, qui sanctam Ecclesiam, et ecclesiasticos viros semper studuit honorare et exaltare. Hic etiam condidit Ecclesiam præcipuo Christi confessori quem multum diligebat, et summo venerabatur honore Aviano in civitate Aurelianensis suburbio. Post hunc fuerunt isti Henricus, Philippus, Ludovicus Grossus, Ludovicus Junior, et Philippus.